

Agenda – Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 1 – Y Senedd	Gareth Williams
Dyddiad: Dydd Llun, 9 Ionawr 2017	Clerc y Pwyllgor
Amser: 14.30	0300 200 6565

SeneddMCD@cynulliad.cymru

- 1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau**
(14.30)
- 2 Y Bil Treth Gwarediadau Tirlenwi (Cymru): Sesiwn dystiolaeth gydag Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth Leol**
(14.30 – 15.30) (Tudalennau 1 – 7)

Mark Drakeford AC, Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth Leol, Aelod sy'n gyfrifol am y Bil
Emma Cordingley, Llywodraeth Cymru
Sarah Tully, Llywodraeth Cymru

CLA(5)–01–17 – Dogfen briffio gan y Gwasanaeth Ymchwil a'r Gwasanaeth Cyfreithiol

[Bil Treth Gwarediadau Tirlenwi \(Cymru\), fel y'i cyflwynwyd](#) (PDF, 303KB)

[Memorandwm Esboniadol](#) (PDF, 1 MB)

[Datganiad ar fwriad polisi'r Bil](#) (PDF, 144KB)

- 3 Offerynnau nad ydynt yn cynnwys materion i gyflwyno adroddiad arnynt o dan Reol Sefydlog 21.2 na 21.3**
(15.30 – 15.35) (Tudalen 8)

CLA(5)–01–17 – Papur 1 – Offerynnau statudol sydd ag adroddiadau clir

Offerynnau'r weithdrefn penderfyniad cadarnhaol

SL(5)042 – Rheoliadau Cynlluniau Gostyngiadau'r Dreth Gyngor (Gofynion Rhagnodedig a Chynllun Diofyn) (Cymru) (Diwygio) 2017

SL(5)044 – Rheoliadau Cyngor y Gweithlu Addysg (Ffioedd Cofrestru) 2017

4 Offerynnau sy'n cynnwys materion i gyflwyno adroddiad arnynt i'r Cynulliad o dan Reol Sefydlog 21.2 neu 21.3
(15.35 – 15.40)

Offerynnau'r weithdrefn penderfyniad cadarnhaol

SL(5)045 – Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017

(Tudalennau 9 – 117)

CLA(5)-01-17 – Papur 2 – Adroddiad

CLA(5)-01-17 – Papur 3 – Gorchymyn

CLA(5)-01-17 – Papur 4 – Memorandwm Esboniadol

Offerynnau'r weithdrefn penderfyniad negyddol

SL(5)046 – Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) (Diwygio) 2016

(Tudalennau 118 – 142)

CLA(5)-01-17 – Papur 5 – Adroddiad

CLA(5)-01-17 – Papur 6 – Gorchymyn

CLA(5)-01-17 – Papur 7 – Memorandwm Esboniadol [Saesneg yn unig]

5 Papur(au) i'w nodi

(15.40 – 15.45)

Bil Cymru: Ymateb Llywodraeth y DU i adroddiad Pwyllgor Cyfansoddiad Tŷ'r Arglwyddi ar Fil Cymru

(Tudalennau 143 – 158)

CLA(5)–01–17 – Papur 8 – Gohebiaeth gan Lywodraeth y DU at Bwyllgor Cyfansoddiad Tŷ'r Arglwyddi, 12 Rhagfyr 2016 [Saesneg yn unig]

CLA(5)–01–17 – Papur 9 – Ymateb Llywodraeth y DU i adroddiad Pwyllgor Cyfansoddiad Tŷ'r Arglwyddi ar Fil Cymru [Saesneg yn unig]

Bil Cymru: Gohebiaeth gan Lywodraeth y DU ynghylch cymal 60 o Fil Cymru

(Tudalennau 159 – 162)

CLA(5)–01–17 – Papur 10 – Gohebiaeth gan Lywodraeth y DU at y Llywydd ynghylch cymal 60 o Fil Cymru, 13 Rhagfyr 2016 [Saesneg yn unig]

CLA(5)–01–17 – Papur 11 – Gohebiaeth gan Lywodraeth y DU at y Prif Weinidog ynghylch cymal 60 o Fil Cymru, 13 Rhagfyr 2016 [Saesneg yn unig]

Bil Cymru: Fframwaith cyllidol ar gyfer Cymru

(Tudalennau 163 – 183)

CLA(5)–01–17 – Papur 12 – Datganiad Ysgrifenedig gan Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth Leol ar y Fframwaith Cyllidol i Gymru, 19 Rhagfyr 2016

CLA(5)–01–17 – Papur 13 – Y cytundeb rhwng Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y Deyrnas Unedig ar fframwaith cyllidol Llywodraeth Cymru, 20 Rhagfyr 2016

Galwad am dystiolaeth gan Bwyllgor Cyfansoddiad Tŷ'r Arglwyddi: Dirprwyo pwerau

(Tudalennau 184 – 188)

CLA(5)–01–17 – Papur 14 – Galwad am dystiolaeth gan Bwyllgor Cyfansoddiad Tŷ'r Arglwyddi ar ei ymchwiliad i'r broses ddeddfwriaethol: dirprwyo pwerau [Saesneg yn unig]

6 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 i benderfynu gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod ar gyfer yr eitemau a ganlyn:

(15.45)

(vi) lle mae'r pwyllgor yn cyd-drafod cynnwys, casgliadau neu argymhellion adroddiad y mae'n bwriadu ei gyhoeddi; neu'n ymbaratoi i gael tystiolaeth gan unrhyw berson.

7 Y Bil Treth Gwarediadau Tirlenwi (Cymru): Trafod y Dystiolaeth

(15.45 – 16.00)

Dyddiad y cyfarfod nesaf

Dydd Llun 16 Ionawr 2017

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Offeryn Statudol gydag Adroddiadau Clir

9 Ionawr 2017

SL(5)042 - Rheoliadau Cynlluniau Gostyngiadau'r Dreth Gyngor (Gofynion Rhagnodedig a'r Cynllun Diofyn) (Cymru) (Diwygio) 2017

Gweithdrefn: Gadarnhaol

Cynlluniau Gostyngiadau'r Dreth Gyngor yw'r dulliau a ddefnyddir gan Awdurdodau Lleol i roi cymorth i aelwydydd ar incwm isel er mwyn iddynt dalu'r Dreth Gyngor. Mae'r Offeryn Statudol hwn yn gwneud diwygiadau i Reoliadau Cynlluniau Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a Gofynion Rhagnodedig (Cymru) 2013 a Rheoliadau Cynlluniau Gostyngiadau'r Dreth Gyngor (Cynllun Diofyn) (Cymru) 2013. Mae'n uwchraddio rhai ffigurau a ddefnyddir i gyfrifo hawl ymgeisydd i ostyngiad, a lefel y gostyngiad, o dan Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor. Mae'r offeryn hwn hefyd yn gwneud diwygiadau canlyniadol yn sgil newidiadau i'r system les a threth ehangach.

Deddf Wreiddiol: Deddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992 [Saesneg yn unig]

Fe'u gwnaed ar: Heb ei nodi

Fe'u gosodwyd ar: 5 Rhagfyr 2016.

Yn dod i rym ar: Yn unol â rheoliad 1(2)

SL(5)044 – Rheoliadau Cyngor y Gweithlu Addysg (Ffioedd Cofrestru) 2017

Gweithdrefn: Gadarnhaol

Mae'r Rheoliadau drafft hyn yn rhagnodi'r ffi sy'n daladwy i gofrestru ar y gofrestr a sefydlwyd ac a gynhelir gan Gyngor y Gweithlu Addysg o 1 Ebrill 2017 ac yn dirymu Rheoliadau Cyngor y Gweithlu Addysg (Ffioedd Cofrestru) (Cymru) 2016.

Deddf Wreiddiol: Deddf Addysg (Cymru) 2014

Fe'u gwnaed ar: Heb ei nodi

Fe'u gosodwyd ar: 14 Rhagfyr 2016.

Yn dod i rym ar: 1 Chwefror 2017, ac eithrio fel y darperir ar eu cyfer yn rheoliad 1(1)

Cefndir a Phwrpas

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (y Mesur) yn gwneud darpariaeth ar gyfer pennu safonau ymddygiad mewn perthynas â'r Gymraeg (safonau). Mae'r rhain yn disodli'r system o gynlluniau iaith Gymraeg y darperir ar eu cyfer yn Neddf yr Iaith Gymraeg 1993 [Saesneg yn unig].

Mae'r Rheoliadau hyn yn pennu safonau mewn perthynas ag ymddygiad 27 o gyrff a restrir yn rheoliad 3 o'r Rheoliadau (y cyfeirir atynt yn y Rheoliadau fel "cyrff"). Mae'r cyrff hyn yn rhan o'r sector addysg.

Mae'r Rheoliadau hefyd yn awdurdodi'r Comisiynydd (yn ddarostyngedig i eithriadau penodol a nodir yn rheoliad 3) i roi hysbysiad cydymffurfio i'r cyrff hynny, mewn perthynas â safonau a bennir gan y Rheoliadau.

Fel arfer mae rhif yn enw un o gyfres o Offerynnau Statudol yn cyfeirio at y nifer a wnaed yn y flwyddyn benodol. Yn yr achos hwn mae'r rhif yn cyfeirio at y gyfres gyfan o Rheoliadau Safonau, yn yr un modd ag y rhifir cyfres o orchmynion cychwyn.

Mae'r Rheoliadau hyn yn cymryd lle (gyda diwygiadau) Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 3) 2016 (Rheoliadau Rhif 3) a gafodd eu gwrthod gan y Cynulliad cyn etholiadau'r Cynulliad y llynedd.

Gweithdrefn

Gadarnhaol

Craffu Technegol

Ni nodir unrhyw bwyntiau i gyflwyno adroddiad arnynt o dan Reol Sefydlog 21.2 mewn perthynas â'r offeryn hwn.

Craffu ar rinweddau

Nodir un pwynt i gyflwyno adroddiad arno o dan Reol Sefydlog 21.3 mewn perthynas â'r offeryn hwn. (Rheol Sefydlog 21.3 (ii): mae'r offeryn o bwysigrwydd gwleidyddol neu gyfreithiol neu ei fod yn codi materion polisi cyhoeddus sy'n debyg o fod o ddiddordeb i'r Cynulliad).

Derbyniodd y Pwyllgor sylwadau ar Reoliadau Rhif 3 gan gynrychiolwyr myfyrwyr. Nododd y Pwyllgor y sylwadau a'u tynnu i sylw'r Cynulliad. Gwrthodwyd Rheoliadau Rhif 3 gan y Cynulliad ar 15 Mawrth 2016.

Gwnaed diwygiadau i'r Rheoliadau drafft gan y Llywodraeth cyn eu hail-osod ar y ffurf bresennol. Bydd y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu yn craffu ar y drafft diwygiedig.

Cynghorwyr Cyfreithiol

Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol

Ionawr 2017

Rheoliadau drafft a osodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adran 150(2) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, i'w cymeradwyo drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU DRAFFT

2017 Rhif (Cy.)

Y GYMRAEG

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017

NODYN ESBONIADOL

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Rheoliadau)

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (mccc 1) ("Mesur 2011") yn gwneud darpariaeth ar gyfer pennu safonau ymddygiad mewn perthynas â'r Gymraeg ("safonau"). Mae'r rhain yn disodli'r system o gynlluniau iaith Gymraeg y darperir ar eu cyfer yn Neddf yr Iaith Gymraeg 1993 (p. 38).

Mae adran 26 o Fesur 2011 yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau, ac mae adran 39 yn eu galluogi i ddarparu bod safon yn benodol gymwys i berson drwy awdurdodi Comisiynydd y Gymraeg ("y Comisiynydd") i roi hysbysiad i'r person hwnnw sy'n ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â'r safon ("hysbysiad cydymffurfio").

Mae'r Rheoliadau hyn yn pennu safonau mewn perthynas ag ymddygiad 27 o gyrff a restrir yn rheoliad 3 o'r Rheoliadau (y cyfeirir atynt yn y Rheoliadau fel "cyrff"). Mae'r cyrff hyn yn rhan o'r sector addysg, sef:

- (i) Career Choices Dewis Gyrfa Cyfyngedig;
- (ii) Sefydliadau Addysg Bellach (Coleg Ceredigion, Coleg Sir Gâr, Coleg Merthyr Tudful Cyfyngedig, corff llywodraethu Coleg Catholig Dewi Sant ac WEA YMCA CC Cymru);
- (iii) Corfforaethau Addysg Bellach (Coleg Caerdydd a'r Fro, Coleg Cambria, Coleg y Cymoedd, Coleg Gŵyr Abertawe, Coleg Gwent, Coleg Penybont, Coleg Sir

Benfro, Grŵp Llandrillo Menai, Grŵp NPTC;

- (iv) Sefydliadau Addysg Uwch (Prifysgol Aberystwyth, y Brifysgol Agored, Prifysgol Bangor, Prifysgol Caerdydd, Coleg Brenhinol Cerdd a Drama Cymru Cyfyngedig, Prifysgol Abertawe, Prifysgol Cymru a Phrifysgol Cymru: Y Drindod Dewi Sant);
- (v) Corfforaethau Addysg Uwch (Prifysgol Metropolitan Caerdydd, Prifysgol Glyndŵr a Phrifysgol De Cymru);
- (vi) Cyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru.

Mae'r Rheoliadau hefyd yn awdurdodi'r Comisiynydd (yn ddarostyngedig i eithriadau penodol a nodir yn rheoliad 3) i roi hysbysiad cydymffurfio i'r cyrff hynny, mewn perthynas â safonau a bennir gan y Rheoliadau.

Yn unol ag adran 44 o Fesur 2011, caiff y Comisiynydd drwy hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag unrhyw un neu ragor o'r safonau sy'n benodol gymwys iddo. I adlewyrchu hynny, mae'r safonau a bennir yn y Rheoliadau wedi eu geirio ar ffurf naratif ail berson, hynny yw ar ffurf "rhaid ichi" (ac ystyr "chi" yw'r corff perthnasol ym mhob achos).

Gan ddefnyddio'r hyblygrwydd a ddarperir gan adran 44 o Fesur 2011, caiff y Comisiynydd (os yw hynny'n rhesymol ac yn gymesur a'i fod yn dymuno gwneud hynny) ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un safon o dan rai amgylchiadau, a safon arall o dan amgylchiadau eraill. Er enghraifft, os yw un safon yn benodol gymwys i gorff, caiff y Comisiynydd ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon honno o dan rai amgylchiadau, ond nid o dan amgylchiadau eraill, neu ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon honno mewn rhai ardaloedd yn unig. Yn yr un modd os oes dwy neu ragor o safonau yn ymwneud ag ymddygiad penodol (er enghraifft, safonau 8 i 11 mewn perthynas ag ateb galwadau ffôn), caiff y Comisiynydd drwy gyfrwng hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o'r safonau hynny'n unig, neu â safonau gwahanol ar adegau gwahanol, o dan amgylchiadau gwahanol, neu mewn ardaloedd gwahanol, fel sy'n briodol i'r corff. Nid oes rheidrydd ar y Comisiynydd felly i'w gwneud yn ofynnol i bob corff gydymffurfio â phob safon.

Yn unol ag adran 46 o Fesur 2011, rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio a roddir i gorff ddatgan y diwrnod gosod, neu'r diwrnodau gosod; hynny yw, y diwrnod neu'r diwrnodau y daw'n ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon (neu gydymffurfio â safon mewn modd penodol). Gan ddefnyddio'r hyblygrwydd

a ddarperir gan adran 46, caiff y Comisiynydd osod diwrnod gosod buan i gorff gydymffurfio â safon (cyn belled â bod hynny o leiaf 6 mis ar ôl dyddiad rhoi'r hysbysiad cydymffurfio perthnasol i'r corff), neu osod diwrnod gosod ymhellach i'r dyfodol (er enghraifft mewn perthynas â safonau sy'n fwy heriol).

Pan fo safon a bennir yn y Rheoliadau hyn yn ei gwneud yn ofynnol i ddeunydd ysgrifenedig gael ei arddangos neu ei ddarparu yn Gymraeg, neu i wasanaeth gael ei ddarparu yn Gymraeg, nid yw hyn yn golygu bod rhaid arddangos neu ddarparu'r deunydd yn Gymraeg yn unig, na bod rhaid i'r gwasanaeth gael ei ddarparu yn Gymraeg yn unig (oni bai bod hynny'n cael ei nodi'n benodol).

Mae **Atodlen 1** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau cyflenwi gwasanaethau**. Mae adran 28 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon cyflenwi gwasanaethau" yw safon sy'n ymwneud â gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau, ac y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg, neu weithio tuag at sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, pan gyflawnir y gweithgaredd hwnnw. Ystyr "gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau" yw bod person yn cyflenwi gwasanaethau i berson arall, neu yn delio ag unrhyw berson arall mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaethau i'r person hwnnw neu i drydydd person.

Nid yw'r safonau cyflenwi gwasanaethau yn gymwys ond i'r graddau bod y gweithgaredd a gyflawnir neu'r gwasanaeth a ddarperir yn ymwneud â'r materion a restrir ym mharagraff 31 o Atodlen 1. Nid yw hyn yn cynnwys cyrsiau (gan gynnwys cyrsiau ar-lein) na deunyddiau cyrsiau.

Mae **Atodlen 2** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau llunio polisi**. Mae adran 29 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon llunio polisi" yw safon sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi ac y bwriedir iddi sicrhau, neu gyfrannu at sicrhau, bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried un neu ragor o'r canlynol—

- (a) pa effeithiau, os o gwbl, (a pha un a yw'r effeithiau'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (b) sut y gellid gwneud y penderfyniad fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (c) sut y gellid gwneud y penderfyniad fel nad yw'r penderfyniad yn cael effeithiau andwyol, neu fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau llai andwyol, ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r

Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Mae **Atodlen 3** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau gweithredu**. Mae adran 30 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon gweithredu" yw safon sy'n ymwneud â swyddogaethau, neu fusnes neu ymgymeriad arall ("gweithgareddau perthnasol") person ("A"), ac y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg—

- (a) gan A wrth i A wneud ei weithgareddau perthnasol,
- (b) gan A a pherson arall wrth iddynt ddelio â'i gilydd mewn cysylltiad â gweithgareddau perthnasol A, neu
- (c) gan berson heblaw A wrth iddo wneud gweithgareddau at ddibenion gweithgareddau perthnasol A, neu mewn cysylltiad â hwy.

Mae **Atodlen 4** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau cadw cofnodion**. Mae adran 32 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon cadw cofnodion" yw safon sy'n ymwneud â chadw cofnodion ynghylch safonau penodedig eraill, cofnodion ynghylch cwynion mewn perthynas â chydymffurfedd â safonau penodedig eraill, neu gofnodion ynghylch cwynion eraill sy'n ymwneud â'r Gymraeg.

Mae **Atodlen 5** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau sy'n ymdrin â materion atodol**. Mae'r rhain yn fathau penodol o safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisi, safonau gweithredu a safonau cadw cofnodion sy'n ymdrin â'r materion y cyfeirir atynt yn adran 27(4) o Fesur 2011 (sy'n atodol i'r materion hynny yr ymdrinnir â hwy yn Atodlenni 1 i 4).

Ystyriwyd Cod Ymarfer Gweinidogion Cymru ar gynnal Aseidiadau Effaith Rheoleiddiol mewn perthynas â'r Rheoliadau hyn. O ganlyniad, lluniwyd asesiad effaith rheoleiddiol o'r costau a'r manteision sy'n debygol o ddeillio o gydymffurfio â'r Rheoliadau hyn. Gellir cael copi oddi wrth: Uned y Gymraeg, Llywodraeth Cymru, Parc Cathays, Caerdydd, CF10 3NQ.

Rheoliadau drafft a osodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adran 150(2) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, i'w cymeradwyo drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU DRAFFT

2017 Rhif (Cy.)

Y GYMRAEG

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017

Gwnaed

Yn dod i rym

7 Chwefror 2017

Mae Gweinidogion Cymru, drwy arfer y pwerau a roddwyd iddynt gan adrannau 26, 27, 39 a 150(5) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011(1), ac wedi cael cymeradwyaeth Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn unol ag adran 150(2) o'r Mesur hwnnw, yn gwneud y Rheoliadau a ganlyn:

Enwi, cychwyn, cymhwyso a dehongli

1.—(1) Enw'r Rheoliadau hyn yw Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017.

(2) Daw'r Rheoliadau hyn i rym ar 7 Chwefror 2017.

(3) Mae'r Rheoliadau hyn yn gymwys o ran Cymru.

(4) Yn y Rheoliadau hyn—

ystyr “aelod o staff” (“*member of staff*”) yw cyflogai i gorff neu unigolyn sy'n gweithio i gorff (a rhaid dehongli “staff” (“*staff*”) yn unol â hynny);

ystyr “corff” (“*body*”) yw person y cyfeirir ato yn rheoliad 3;

ystyr “unigolyn” (“*individual*”) yw aelod o'r cyhoedd neu fyfyrwr.

(5) Yn y Rheoliadau hyn—

(a) mae cyfeiriadau at unrhyw weithgaredd sy'n cael ei gyflawni gan gorff, neu at unrhyw wasanaeth sy'n cael ei ddarparu gan gorff, i'w

(1) 2011 mccc 1.

darllen fel pe baent yn cynnwys cyfeiriad at y gweithgaredd hwnnw yn cael ei gyflawni ar ran y corff, neu at y gwasanaeth hwnnw yn cael ei ddarparu ar ran y corff, gan drydydd parti o dan drefniadau a wneir rhwng y trydydd parti a'r corff;

- (b) yn unol â hynny, oni bai bod hysbysiad cydymffurfio yn darparu i'r gwrthwyneb, bydd corff wedi methu â chydymffurfio â safon mewn cysylltiad â gweithgaredd y mae wedi trefnu iddo gael ei gyflawni, neu wasanaeth y mae wedi trefnu iddo gael ei ddarparu, gan drydydd parti os nad yw'r gweithgaredd hwnnw neu'r gwasanaeth hwnnw wedi ei gyflawni neu ei ddarparu yn unol â'r safon.

(6) Nid oes dim byd yn y Rheoliadau hyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safon mewn cysylltiad â gweithgaredd a gyflawnir ganddo neu wasanaeth a ddarperir ganddo pan fo'n cyflawni'r gweithgaredd hwnnw neu'n darparu'r gwasanaeth hwnnw ar ran trydydd parti o dan drefniadau a wneir rhyngddo ef a'r trydydd parti.

Safonau a bennir

2.—(1) Yn Atodlen 1—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau cyflenwi gwasanaethau;
- (b) mae Rhan 2 yn darparu bod—
 - (i) rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol a bennir yn Rhan 1 os yw wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau penodol eraill, a
 - (ii) rhaid i hysbysiad cydymffurfio beidio â'i gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol a bennir yn Rhan 1 o dan amgylchiadau penodol os yw wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau penodol eraill;
- (c) mae Rhan 3 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(2) Yn Atodlen 2—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau llunio polisi;
- (b) mae Rhan 2 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(3) Yn Atodlen 3—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau gweithredu;
- (b) mae Rhan 2 yn darparu bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol a bennir yn

Rhan 1 os yw wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau penodol eraill;

- (c) mae Rhan 3 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(4) Yn Atodlen 4—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau cadw cofnodion;
- (b) mae Rhan 2 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(5) Mae Atodlen 5 yn pennu safonau sy'n ymdrin â materion sy'n atodol i'r materion yr ymdrinnir â hwy yn y safonau a bennir yn Atodlenni 1 i 4 ac, yn benodol—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n ymdrin â materion atodol;
- (b) mae Rhan 2 yn pennu safonau llunio polisi sy'n ymdrin â materion atodol;
- (c) mae Rhan 3 yn pennu safonau gweithredu sy'n ymdrin â materion atodol;
- (ch) mae Rhan 4 yn pennu safonau cadw cofnodion sy'n ymdrin â materion atodol;
- (d) mae Rhan 5 yn gwneud darpariaeth ynghylchdehongli'r safonau atodol;
- (dd) mae Rhan 6 yn gwneud darpariaeth atodol.

Safonau sy'n benodol gymwys

3. Mae Gweinidogion Cymru yn awdurdodi Comisiynydd y Gymraeg i roi hysbysiad cydymffurfio i'r canlynol—

(1) Career Choices Dewis Gyrfa Cyfyngedig sy'n ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â'r safonau a ganlyn a bennir o dan reoliad 2 a'r Atodlenni—

- (a) 94 i 162;
- (b) 169 i 182;

(2) Coleg Ceredigion, Coleg Sir Gâr, Corfforaethau Addysg Bellach yng Nghymru, Coleg Merthyr Tudful Cyfyngedig, corff llywodraethu Coleg Catholig Dewi Sant ac WEA YMCA CC Cymru sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio â'r safonau a ganlyn a bennir o dan reoliad 2 a'r Atodlenni—

- (a) 1 i 136;
- (b) 138 i 182;

(3) Prifysgol Aberystwyth, y Brifysgol Agored, Prifysgol Bangor, Prifysgol Caerdydd, Corfforaethau Addysg Uwch yng Nghymru, Coleg Brenhinol Cerdd a Drama Cymru Cyfyngedig, Prifysgol Abertawe, Prifysgol Cymru a Phrifysgol Cymru: Y Drindod Dewi Sant sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio â'r safonau a bennir o dan reoliad 2 a'r Atodlenni;

(4) Cyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru sy'n ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â'r safonau a ganlyn a bennir o dan reoliad 2 a'r Atodlenni—

- (a) 1 i 24B;
- (b) 27 i 27D;
- (c) 30 i 59;
- (ch) 61 i 91;
- (d) 94 i 103;
- (dd) 105 i 136;
- (e) 138 i 182.

Enw

Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes, o dan awdurdod Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg, un o Weinidogion Cymru
Dyddiad

ATODLEN 1 Rheoliad 2(1)

Safonau cyflenwi gwasanaethau

RHAN 1

Y SAFONAU

1 Safonau ynghylch gohebiaeth a anfonir gan gorff

(1) Pan fo corff yn ateb gohebiaeth

Safon 1: Os byddwch yn cael unrhyw ohebiaeth yn Gymraeg oddi wrth berson, rhaid ichi ateb yn Gymraeg (os oes angen ateb), oni bai bod y person wedi dweud nad oes angen ateb yn Gymraeg.

(2) Pan fo corff yn gohebu

(a) Pan fo corff yn gohebu ag unigolyn

Safon 2: Pan fyddwch yn gohebu ag unigolyn (“A”) am y tro cyntaf, rhaid ichi ofyn i A a yw’n dymuno cael gohebiaeth oddi wrthyhych yn Gymraeg, ac os yw A yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny rhaid ichi—

- (a) cadw cofnod o ddymuniad A,
- (b) gohebu yn Gymraeg ag A wrth ohebu ag A o hynny ymlaen, ac
- (c) anfon unrhyw ffurflenni y byddwch yn eu hanfon at A o hynny ymlaen yn Gymraeg.

(b) Pan fo corff yn gohebu â mwy nag un aelod o’r un aelwyd

Safon 3: Pan fyddwch yn anfon gohebiaeth a gyfeirir at ddau unigolyn sy’n aelodau o’r un aelwyd (er enghraifft, rhieni plentyn) am y tro cyntaf, rhaid ichi ofyn i’r

unigolion hynny a ydynt yn dymuno cael gohebiaeth oddi wrthyh yn Gymraeg, ac os—

- (a) yw'r ddau unigolyn yn ymateb i ddweud eu bod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'u dymuniad, a gohebu yn Gymraeg o hynny ymlaen pan fyddwch yn anfon gohebiaeth a gyfeirir at y ddau unigolyn hynny;
- (b) yw un o'r unigolion (ond nid y ddau) yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'i ddymuniad, a darparu fersiwn Gymraeg o ohebiaeth o hynny ymlaen pan fyddwch yn anfon gohebiaeth a gyfeirir at y ddau unigolyn hynny.

(c) Pan fo corff yn gohebu â sawl person (er enghraifft, pan fydd yn anfon cylchlythyr, neu'n anfon yr un llythyr at nifer o gartrefi)

Safon 4: Pan fyddwch yn anfon yr un ohebiaeth at nifer o bersonau, rhaid ichi anfon fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth ar yr un pryd ag y byddwch yn anfon unrhyw fersiwn Saesneg ohoni.

(3) Safonau cyffredinol ynghylch gohebu

Safon 5: Os nad ydych yn gwybod a yw person yn dymuno cael gohebiaeth oddi wrthyh yn Gymraeg rhaid ichi ddarparu fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth pan fyddwch yn gohebu â'r person hwnnw.

Safon 6: Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg gyfatebol o ohebiaeth, rhaid ichi beidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg (er enghraifft, os yw'r fersiwn Saesneg wedi ei llofnodi,

neu os oes manylion cyswllt wedi eu darparu ar y fersiwn Saesneg, rhaid i'r fersiwn Gymraeg gael ei thrin yn yr un modd).

Safon 7:

Rhaid ichi ddatgan—

- (a) mewn gohebiaeth, a
- (b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch,

eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

2

Safonau ynghylch galwadau ffôn i gorff ac oddi wrth gorff

(1) Galwadau ffôn i brif rif ffôn y corff ac i unrhyw linellau cymorth neu ganolfannau galwadau

Safon 8:

Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi gyfarch y person yn Gymraeg.

Safon 9:

Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi roi gwybod i'r person bod gwasanaeth Cymraeg ar gael.

Safon 10:

Pan fo person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg yn ei chyfanrwydd os yw'r person yn dymuno hynny (gan drosglwyddo'r alwad i aelod o staff sy'n gallu delio â'r alwad yn Gymraeg os yw hynny'n angenrheidiol).

Safon 11: Pan fo person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg os yw'r person yn dymuno hynny—

(a) hyd nes ei bod yn angenrheidiol trosglwyddo'r alwad i aelod o staff nad yw'n siarad Cymraeg sy'n gallu darparu gwasanaeth ar bwnc penodol; a

(b) hyd nes nad oes aelod o staff sy'n siarad Cymraeg ar gael i ddarparu gwasanaeth ar y pwnc penodol hwnnw.

Safon 12: Pan fyddwch yn hysbysebu rhifau ffôn, llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 13: Os byddwch yn cynnig gwasanaeth Cymraeg ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid i rif ffôn y gwasanaeth Cymraeg fod yr un peth â rhif ffôn y gwasanaeth Saesneg cyfatebol.

Safon 14: Pan fyddwch yn cyhoeddi eich prif rif ffôn, neu unrhyw rifau sydd gennych ar gyfer llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau, rhaid ichi nodi (yn Gymraeg) eich bod yn croesawu galwadau yn Gymraeg.

Safon 15: Os oes gennych ddangosyddion perfformiad ar gyfer delio â galwadau ffôn, rhaid ichi sicrhau nad yw'r dangosyddion perfformiad hynny yn trin galwadau ffôn a wneir yn Gymraeg yn llai ffafriol na galwadau a wneir yn Saesneg.

Safon 16: Rhaid i'ch prif wasanaeth (neu

wasanaethau) ateb galwadau ffôn roi gwybod i bersonau sy'n galw, yn Gymraeg, fod modd gadael neges yn Gymraeg.

Safon 17: Pan na fo gwasanaeth Cymraeg ar gael ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi roi gwybod, yn Gymraeg, i'r personau sy'n galw (pa un ai drwy gyfrwng neges wedi ei hawtomeiddio neu fel arall) pryd y bydd gwasanaeth Cymraeg ar gael.

(2) Galwadau ffôn i adrannau, ac i aelodau o staff corff

Safon 18: Os bydd person yn cysylltu ag un o'ch adrannau ar rif ffôn llinell uniongyrchol (gan gynnwys ar rifau llinell uniongyrchol aelodau staff), a bod y person hwnnw'n dymuno cael gwasanaeth Cymraeg, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg yn ei chyfanwydd (os yw'n angenrheidiol drwy drosglwyddo'r alwad i aelod o staff sy'n gallu delio â'r alwad yn Gymraeg).

Safon 19: Os bydd person yn cysylltu ag un o'ch adrannau ar rif ffôn llinell uniongyrchol (gan gynnwys ar rifau llinell uniongyrchol aelodau staff), a bod y person hwnnw'n dymuno cael gwasanaeth Cymraeg, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg—

- (a) hyd nes ei bod yn angenrheidiol trosglwyddo'r alwad i aelod o staff nad yw'n siarad Cymraeg sy'n gallu darparu gwasanaeth ar bwnc penodol; a
- (b) hyd nes nad oes aelod o staff sy'n siarad Cymraeg ar gael i ddarparu gwasanaeth ar y pwnc penodol hwnnw.

Safon 20: Pan fydd person yn cysylltu â chi ar rif llinell uniongyrchol (pa un ai ar rif llinell uniongyrchol adran neu ar rif llinell uniongyrchol aelod o staff), rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth gyfarch y person.

(3) Galwadau ffôn a wneir gan gorff

Safon 21: Pan fyddwch yn ffonio unigolyn ("A") am y tro cyntaf, rhaid ichi ofyn i A a yw'n dymuno cael galwadau ffôn oddi wrthyhch yn Gymraeg, ac os yw A yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'i ddymuniad, a chynnal galwadau ffôn a wneir i A o hynny ymlaen yn Gymraeg.

(4) Corff yn delio â galwadau ffôn drwy system wedi ei hawtomeiddio

Safon 22: Rhaid i unrhyw system ffôn wedi ei hawtomeiddio sydd gennych ddarparu'r gwasanaeth cyfan wedi ei awtomeiddio yn Gymraeg.

3 **Safonau ynghylch cyfarfodydd a gynhelir gan gorff nad ydynt yn agored i'r cyhoedd yn gyffredinol neu i fyfyrwyr o fewn carfan benodol**

(1) Cyfarfodydd rhwng corff ac un person gwahoddedig arall

Safon 23: Os byddwch yn gwahodd un person ("P") yn unig i gyfarfod, rhaid ichi gynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg; ac os yw P yn eich hysbysu ei fod yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, rhaid ichi gynnal y cyfarfod hwnnw yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 24: Os byddwch yn gwahodd un person ("P") yn unig i gyfarfod,

rhaid ichi ofyn i P a fyddai'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, a hysbysu P y byddwch, os oes angen, yn darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw.

Safon 24A: Os byddwch wedi gwahodd un person ("P") yn unig i gyfarfod, a bod P wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod (oni bai eich bod yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb gymorth gwasanaeth cyfieithu).

Safon 24B: Os byddwch wedi gwahodd un person ("P") yn unig i gyfarfod, a bod P wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod (oni bai eich bod yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb gymorth gwasanaeth cyfieithu).

(2) Cyfarfodydd gydag un person yn ymwneud â chwynion, achosion disgyblu neu gymorth i fyfyrwyr

Safon 25: Os byddwch yn gwahodd unigolyn ("A") i gyfarfod, ac

- (a) bod y cyfarfod yn ymwneud â chwyn am A neu gwyn a wnaed gan A;
- (b) bod y cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch A; neu
- (c) mai diben y cyfarfod yw darparu cymorth myfyrwyr i A,

rhaid ichi—

- (i) gofyn i A a yw'n dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, a
- (ii) os yw A yn eich

hysbysu ei fod yn
dymuno i'r cyfarfod
gael ei gynnal yn
Gymraeg, cynnal y
cyfarfod yn
Gymraeg (heb
gymorth gwasanaeth
cyfieithu ar y pryd
neu wasanaeth
cyfieithu olynol).

Safon 26:

Os byddwch yn gwahodd unigolyn ("A") i gyfarfod, ac

- (a) bod y cyfarfod yn ymwneud â chŵyn am A neu gŵyn a wnaed gan A;
- (b) bod y cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch A; neu
- (c) mai diben y cyfarfod yw darparu cymorth myfyrwyr i A,

rhaid ichi—

- (i) gofyn i A a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, a
- (ii) hysbysu A y byddwch, os oes angen, yn darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg at y diben hwnnw.

Safon 26A:

Rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg ar gael mewn cyfarfod—

- (a) os—
 - (i) yw'r cyfarfod yn ymwneud â chŵyn am yr unigolyn ("A") a wahoddwyd neu gŵyn a wnaed gan A;
 - (ii) yw'r cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch A; neu
 - (iii) diben y cyfarfod yw

darparu cymorth
myfyrwyr i A; a

- (b) os yw A wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod;

os nad ydych yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb gymorth gwasanaeth cyfieithu.

Safon 26B:

Rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg ar gael mewn cyfarfod—

- (a) os—
- (i) yw'r cyfarfod yn ymwneud â chwyn am yr unigolyn (“A”) a wahoddwyd neu gwyn a wnaed gan A;
 - (ii) yw'r cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch A; neu
 - (iii) diben y cyfarfod yw darparu cymorth myfyrwyr i A; a
- (b) os yw A wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod;

os nad ydych yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb gymorth gwasanaeth cyfieithu.

(3) Cyfarfodydd rhwng corff a mwy nag un person gwahoddedig

Safon 27:

Os byddwch yn gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, rhaid ichi ofyn i bob person a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod.

Safon 27A:

Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod o leiaf 10% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod

gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

Safon 27B: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod o leiaf 20% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

Safon 27C: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod o leiaf 30% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

Safon 27CH: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod pawb a gafodd wahoddiad wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi gynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 27D: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod pawb a gafodd wahoddiad wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod (os nad ydych yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb gymorth gwasanaeth cyfieithu).

(4) Cyfarfodydd gyda mwy nag un person yn ymwneud â chwynion, achosion disgyblu neu gymorth i fyfyrwyr

Safon 28: Os byddwch yn gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, ac

- (a) bod y cyfarfod yn ymwneud â chwyn a wnaed gan un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd neu gwyn a wnaed am un neu ragor o'r unigolion hynny;
- (b) bod y cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd; neu
- (c) mai diben y cyfarfod hwnnw yw darparu cymorth myfyrwyr i un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd;

rhaid ichi—

- (i) gofyn i'r unigolyn hwnnw neu bob un o'r unigolion hynny a yw'n dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg; a
- (ii) os yw'r unigolyn hwnnw, neu os yw pob un o'r unigolion hynny, yn eich hysbysu ei fod yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 29:

Os byddwch yn gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, ac

- (a) bod y cyfarfod yn ymwneud â chwyn a wnaed gan un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd neu gwyn a wnaed am un neu ragor o'r unigolion hynny;
- (b) bod y cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd; neu

- (c) mai diben y cyfarfod hwnnw yw darparu cymorth myfyrwyr i un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd;

rhaid ichi—

- (i) gofyn i'r unigolyn hwnnw neu bob un o'r unigolion hynny a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod; a
- (ii) hysbysu'r unigolyn hwnnw (neu'r unigolion hynny) y byddwch, os oes angen, yn darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg at y diben hwnnw.

Safon 29A:

Rhaid ichi ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg mewn cyfarfod—

- (a) os ydych wedi gwahodd mwy nag un person i'r cyfarfod;
- (b) os—
 - (i) yw'r cyfarfod yn ymwneud â chŵyn a wnaed gan un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd neu gŵyn a wnaed am un neu ragor o'r unigolion hynny;
 - (ii) yw'r cyfarfod yn ymwneud ag achos disgyblu ynghylch un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd; neu
 - (iii) diben y cyfarfod yw darparu cymorth myfyrwyr i un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd; ac
- (c) os yw o leiaf un o'r unigolion hynny wedi

eich hysbysu ei fod yn
dymuno defnyddio'r
Gymraeg yn y cyfarfod;

os nad ydych yn cynnal y cyfarfod
yn Gymraeg heb gymorth
gwasanaeth cyfieithu.

Safon 29B:

Rhaid ichi ddarparu gwasanaeth
cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r
Saesneg ac o'r Saesneg i'r
Gymraeg mewn cyfarfod—

- (a) os ydych wedi gwahodd
mwy nag un person i'r
cyfarfod;
- (b) os—
 - (i) yw'r cyfarfod yn
ymwneud â chŵyn a
wnaed gan un neu
ragor o'r unigolion a
wahoddwyd neu
gŵyn a wnaed am un
neu ragor o'r
unigolion hynny;
 - (ii) yw'r cyfarfod yn
ymwneud ag achos
disgyblu ynghylch
un neu ragor o'r
unigolion a
wahoddwyd; neu
 - (iii) diben y cyfarfod yw
darparu cymorth
myfyrwyr i un neu
ragor o'r unigolion a
wahoddwyd; ac
- (c) os yw o leiaf un o'r
unigolion hynny wedi
eich hysbysu ei fod yn
dymuno defnyddio'r
Gymraeg yn y cyfarfod;

os nad ydych yn cynnal y cyfarfod
yn Gymraeg heb gymorth
gwasanaeth cyfieithu.

4

**Safonau ynghylch cyfarfodydd a
drefnir gan gorff sy'n agored i'r
cyhoedd neu i fyfyrwyr o fewn
carfan benodol**

Safon 30:

Os byddwch yn trefnu cyfarfod
sy'n agored—

- (a) i'r cyhoedd, neu
- (b) myfyrwyr sydd o fewn
carfan benodol,

rhaid ichi ddatgan ar unrhyw ddeunydd sy'n ei hysbysebu, ac ar unrhyw wahoddiad iddo, bod croeso i unrhyw un sy'n bresennol ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod.

Safon 31: Pan fyddwch yn anfon gwahoddiadau i gyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored—

- (a) i'r cyhoedd, neu
- (b) myfyrwyr sydd o fewn carfan benodol,

rhaid ichi eu hanfon yn Gymraeg.

Safon 32: Os byddwch yn gwahodd personau i siarad mewn cyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored—

- (a) i'r cyhoedd, neu
- (b) myfyrwyr sydd o fewn carfan benodol,

rhaid ichi—

- (i) gofyn i bob person a wahoddir i siarad a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg, a
- (ii) os yw'r person hwnnw (neu o leiaf un o'r personau hynny) yn eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw (os nad ydych yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb wasanaeth cyfieithu).

Safon 33: Os byddwch yn trefnu cyfarfod sy'n agored—

- (a) i'r cyhoedd, neu
- (b) myfyrwyr sydd o fewn carfan benodol,

rhaid ichi sicrhau bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod, a rhaid ichi hysbysu'r rheini sy'n bresennol ar lafar yn Gymraeg—

- (i) bod croeso iddynt ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (ii) bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd ar gael.

Safon 34: Os byddwch yn arddangos unrhyw ddeunydd ysgrifenedig mewn cyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored—

- (a) i'r cyhoedd, neu
- (b) myfyrwyr sydd o fewn carfan benodol,

rhaid ichi sicrhau bod y deunydd yn cael ei arddangos yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin unrhyw destun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

5 **Safonau ynghylch digwyddiadau cyhoeddus a drefnir neu a ariennir gan gorff**

Safon 35: Os byddwch yn trefnu digwyddiad cyhoeddus, neu'n ariannu o leiaf 50% o ddigwyddiad cyhoeddus, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth hybu'r digwyddiad (er enghraifft, o ran y ffordd y mae'r digwyddiad yn cael ei hysbysebu neu y rhoddir cyhoeddusrwydd i'r digwyddiad).

Safon 36: Os byddwch yn trefnu digwyddiad cyhoeddus, neu'n ariannu o leiaf 50% o ddigwyddiad cyhoeddus, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yn y digwyddiad (er enghraifft, mewn perthynas â gwasanaethau a gynigir i bersonau sy'n bresennol yn y digwyddiad, mewn perthynas ag arwyddion a arddangosir yn y digwyddiad, ac mewn perthynas â chyhoeddiadau sain a wneir

fath.

Safon 40A: Os byddwch yn trefnu darlith gyhoeddus ac y byddwch yn darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd, rhaid ichi hysbysu'r rheini sy'n bresennol ar lafar yn Gymraeg fod croeso iddynt ddefnyddio'r Gymraeg.

9 Seremonïau graddio a gwobrwyo

Safon 41: Os byddwch yn trefnu seremoni raddio neu wobrwyo, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â deunydd neu arwyddion a arddangosir gennych yn y lleoliad ac mewn perthynas ag unrhyw wybodaeth a ddarperir am drefn y digwyddiadau yn y seremoni (pa un ai ar ffurf electronig, ysgrifenedig neu lafar).

Safon 42: Os byddwch yn gwahodd personau i siarad mewn seremoni raddio neu wobrwyo, rhaid ichi—

- (a) gofyn i bob person a wahoddwyd a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg, a
- (b) os yw person (neu o leiaf un o'r personau hynny) wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y seremoni—
 - (i) darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw, neu
 - (ii) darparu cyfieithiad Saesneg ysgrifenedig yn y seremoni.

10 Safonau ynghylch corff yn llunio ac yn cyhoeddi dogfennau

Safon 43: Rhaid i unrhyw ddogfennau at ddefnydd y cyhoedd neu at ddefnydd myfyrwyr yr ydych yn eu llunio gael eu llunio yn

Gymraeg.

Safon 44: Os byddwch yn llunio'r dogfennau a ganlyn rhaid ichi eu llunio yn Gymraeg—

- (a) agendâu, cofnodion a phapurau eraill sydd ar gael i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr, sy'n ymwneud â chyfarfodydd Bwrdd neu Gyngor;
- (b) agendâu, cofnodion a phapurau eraill ar gyfer cyfarfodydd, cynadleddau neu seminarau sy'n agored i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr.

Safon 45: Rhaid i unrhyw drwydded, hawlen neu dystysgrif yr ydych yn ei llunio gael ei llunio yn Gymraeg.

Safon 46: Rhaid i unrhyw lyfryn, prospectws, taflen, pamffled neu gerdyn yr ydych yn ei lunio neu ei llunio er mwyn darparu gwybodaeth i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr gael ei lunio neu ei llunio yn Gymraeg.

Safon 47: Os byddwch yn llunio'r dogfennau a ganlyn, a'u bod ar gael i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr, rhaid ichi eu llunio yn Gymraeg—

- (a) polisiau, strategaethau, adroddiadau blynyddol a chynlluniau corfforaethol;
- (b) canllawiau a chodau ymarfer;
- (c) papurau ymgynghori.

Safon 48: Rhaid i unrhyw reolau yr ydych yn eu cyhoeddi sy'n gymwys i'r cyhoedd gael eu cyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 49: Pan fyddwch yn rhyddhau unrhyw ddatganiad i'r wasg, rhaid ichi ei ryddhau yn Gymraeg, ac os oes fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ddatganiad, rhaid ichi ryddhau'r ddwy fersiwn ar yr un pryd.

Safon 50: Os byddwch yn llunio dogfen sydd ar gael i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr, a phan nad oes safon arall wedi ei gwneud yn ofynnol ichi ei llunio yn Gymraeg, rhaid ichi ei llunio yn Gymraeg—

(a) os yw pwnc y ddogfen yn awgrymu y dylid ei llunio yn Gymraeg, neu

(b) os yw'r gynulleidfa a ragwelir, a'u disgwyliadau, yn awgrymu y dylid llunio'r ddogfen yn Gymraeg.

Safon 51: Os byddwch yn llunio dogfen yn Gymraeg ac yn Saesneg (pa un ai ydynt yn fersiynau ar wahân ai peidio), rhaid ichi beidio â thrin unrhyw fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg.

Safon 52: Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ddogfen ar wahân, rhaid ichi sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir bod y ddogfen hefyd ar gael yn Gymraeg.

11 Safonau ynghylch corff yn llunio ac yn cyhoeddi ffurflenni

Safon 53: Rhaid i unrhyw ffurflen yr ydych yn ei rhoi ar gael i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr gael ei llunio yn Gymraeg.

Safon 53A: Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ffurflen ar wahân, rhaid ichi sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir bod y ffurflen hefyd ar gael yn Gymraeg.

Safon 53B: Os byddwch yn llunio ffurflen yn Gymraeg ac yn Saesneg (pa un ai ydynt yn fersiynau ar wahân ai peidio), rhaid ichi sicrhau nad yw'r fersiwn Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg, a rhaid ichi beidio â gwahaniaethu rhyngddynt o ran unrhyw ofynion sy'n berthnasol i'r ffurflen (er enghraifft mewn

perthynas ag unrhyw ddyddiad cau ar gyfer cyflwyno'r ffurflen neu mewn perthynas â'r amser a ganiateir ar gyfer ymateb i gynnwys y ffurflen).

Safon 54: Os byddwch yn mewnosod gwybodaeth ar fersiwn Gymraeg o ffurflen (er enghraifft, cyn ei hanfon at aelod o'r cyhoedd er mwyn iddo wirio'r cynnwys neu er mwyn iddo lenwi gweddill y ffurflen), rhaid ichi sicrhau bod yr wybodaeth yr ydych yn ei mewnosod yn cael ei mewnosod yn Gymraeg.

12 **Safonau ynghylch gwefannau a gwasanaethau ar-lein corff**

(1) Gwefannau a gyhoeddir gan gorff

Safon 55: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun pob tudalen ar eich gwefan ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich gwefan yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar eich gwefan.

Safon 56: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun hafan eich gwefan ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod unrhyw destun Cymraeg ar hafan eich gwefan (neu, pan fo'n berthnasol, bod eich hafan Gymraeg) yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â hafan eich gwefan.

Safon 57: Pan fyddwch yn cyhoeddi tudalen newydd ar eich gwefan neu'n

diwygio tudalen, rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun y dudalen honno ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod unrhyw fersiwn Gymraeg o'r dudalen yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran testun y dudalen honno.

Safon 58: Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich gwefan sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a darparu dolen uniongyrchol at y dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg gyfatebol.

Safon 59: Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar bob tudalen ar eich gwefan yn Gymraeg.

Safon 60: Rhaid ichi ddarparu meddalwedd gyfrifiadurol ar gyfer gwirio sillafu a gramadeg yn Gymraeg ar eich mewnwyd i fyfyrwyr, eich gwefannau rhith-ddysgu a'ch gwefannau porth dysgu.

(2) Apiau a gyhoeddir gan gorff

Safon 61: Rhaid i bob ap yr ydych yn ei gyhoeddi weithredu'n llawn yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran yr ap hwnnw.

13 Safonau ynghylch defnydd corff o'r cyfryngau cymdeithasol

Safon 62: Pan fyddwch yn defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 63: Os bydd person yn cysylltu â chi drwy'r cyfryngau cymdeithasol yn Gymraeg, rhaid ichi ateb yn

Gymraeg (os oes angen ateb).

14 Safon ynghylch peiriannau hunanwasanaeth

Safon 64: Rhaid ichi sicrhau bod unrhyw beiriannau hunanwasanaeth sydd gennych yn gweithio'n llawn yn Gymraeg, a rhaid peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â'r peiriant hwnnw.

15 Safonau ynghylch arwyddion a arddangosir gan gorff

Safon 65: Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro) rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd gael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd sy'n arddangos y testun cyfatebol yn Saesneg neu ar arwydd ar wahân); ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

Safon 66: Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro), a bod yr arwydd hwnnw'n cyfleu yr un wybodaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.

Safon 67: Rhaid ichi sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion yn gywir o ran ystyr a mynegiant.

16 Safonau ynghylch derbyn ymwelwyr i adeiladau'r corff

Safon 68: Rhaid i unrhyw wasanaeth derbynfa yr ydych yn ei roi ar gael yn Saesneg hefyd fod ar gael yn Gymraeg, a rhaid i unrhyw berson sydd am gael gwasanaeth derbynfa Cymraeg beidio â chael ei drin yn llai ffafriol na pherson

sydd am gael gwasanaeth derbynfa Saesneg.

Safon 69: Os byddwch yn trefnu ymweliad neu apwyntiad i berson (“P”) ymlaen llaw a fydd yn golygu y bydd P yn dod i’ch derbynfa, rhaid ichi ofyn i P a yw’n dymuno cael gwasanaeth derbynfa Cymraeg (oni bai eich bod yn gwybod eisoes a yw P yn dymuno cael y gwasanaeth hwnnw yn Gymraeg).

Safon 69A: Rhaid ichi ddarparu gwasanaeth derbynfa wyneb yn wyneb Cymraeg i berson (“P”) os byddwch wedi trefnu ymweliad neu apwyntiad ymlaen llaw i P, a—

(a) bod P wedi eich hysbysu ymlaen llaw ei fod yn dymuno cael gwasanaeth Cymraeg, neu

(b) eich bod eisoes yn gwybod bod P yn dymuno cael y gwasanaeth yn Gymraeg.

Safon 70: Os nad oes gwasanaeth derbynfa wyneb yn wyneb Cymraeg ar gael gennych, rhaid ichi sicrhau bod gwasanaeth derbynfa yn Gymraeg ar gael dros ffôn yn eich derbynfa.

Safon 71: Rhaid ichi arddangos arwydd yn eich derbynfa sy’n datgan (yn Gymraeg) fod croeso i bersonau ddefnyddio’r Gymraeg yn y dderbynfa.

Safon 72: Rhaid ichi sicrhau bod staff yn y dderbynfa sy’n gallu darparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg yn gwisgo bathodyn sy’n cyfleu hynny.

17 **Safonau ynghylch corff yn gwneud hysbysiadau**

Safon 73: Rhaid i unrhyw hysbysiad yr ydych yn ei gyhoeddi neu ei arddangos gael ei gyhoeddi neu ei arddangos yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin unrhyw fersiwn

Gymraeg o'r hysbysiad yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohono.

Safon 74: Pan fyddwch yn cyhoeddi neu'n arddangos hysbysiad sy'n cynnwys y testun Cymraeg yn ogystal â'r testun Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.

18 **Safonau ynghylch corff yn dyfarnu grantiau neu'n darparu cymorth ariannol**

Safon 75: Rhaid i unrhyw ddogfennau yr ydych yn eu cyhoeddi sy'n ymwneud â cheisiadau am grant neu gymorth ariannol gael eu cyhoeddi yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin fersiwn Gymraeg o'r dogfennau hynny yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohonynt.

Safon 76: Pan fyddwch yn gwahodd ceisiadau am grant neu gymorth ariannol, rhaid ichi ddatgan yn y gwahoddiad y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg ac na fydd unrhyw gais a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg.

Safon 76A: Rhaid ichi beidio â thrin ceisiadau am grant neu gymorth ariannol a gyflwynir yn Gymraeg yn llai ffafriol na cheisiadau a gyflwynir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg pethau eraill, mewn perthynas â'r dyddiad cau ar gyfer cael ceisiadau, ac mewn perthynas ag amseriad rhoi gwybod i ymgeiswyr am benderfyniadau).

Safon 77: Os byddwch yn cael cais am grant neu gymorth ariannol yn Gymraeg, a bod angen cyf-weld ag ymgeisydd fel rhan o'ch asesiad o'r cais, rhaid ichi gynnig cynnal y cyfweliad yn Gymraeg ac, os yw'r ymgeisydd yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal y cyfweliad yn Gymraeg (heb

gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 78: Os byddwch yn cael cais am grant neu gymorth ariannol yn Gymraeg, a bod angen cyf-weld ag ymgeisydd fel rhan o'ch asesiad o'r cais rhaid ichi—

- (a) cynnig darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg er mwyn i'r ymgeisydd allu defnyddio'r Gymraeg yn y cyfweiliad, a
- (b) os yw'r ymgeisydd yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfweiliad, darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd at y diben hwnnw (oni bai eich bod yn cynnal y cyfweiliad yn Gymraeg heb wasanaeth cyfieithu).

Safon 79: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i ymgeisydd beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chais am grant neu gymorth ariannol, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os cyflwynwyd y cais yn Gymraeg.

19 Safonau ynghylch corff yn dyfarnu contractau

Safon 80: Rhaid i unrhyw wahoddiadau i dendro am gontract yr ydych yn eu cyhoeddi gael eu cyhoeddi yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin fersiwn Gymraeg o unrhyw wahoddiad yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohono.

Safon 81: Pan fyddwch yn cyhoeddi gwahoddiadau i dendro am gontract, rhaid ichi ddatgan yn y gwahoddiad y caniateir i dendrau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd tendr a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na thendr a gyflwynir yn Saesneg.

Safon 81A: Rhaid ichi beidio â thrin tendr am

gontract a gyflwynir yn Gymraeg yn llai ffafriol na thendr a gyflwynir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg pethau eraill, mewn perthynas â'r dyddiad cau ar gyfer cael tendrau, ac mewn perthynas ag amseriad rhoi gwybod i dendrwy'r am benderfyniadau).

Safon 82: Os byddwch yn cael tendr yn Gymraeg, a bod angen cyfweld â thendrwr fel rhan o'ch asesiad o'r tendr, rhaid ichi gynnig cynnal y cyfweiliad hwnnw yn Gymraeg ac, os yw'r tendrwr yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal y cyfweiliad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 83: Os byddwch yn cael tendr yn Gymraeg, a bod angen cyfweld â thendrwr fel rhan o'ch asesiad o'r tendr rhaid ichi—

(a) cynnig darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg fel bod modd i'r tendrwr ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfweiliad, a

(b) os yw'r tendrwr yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfweiliad, darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd at y diben hwnnw (oni bai eich bod yn cynnal y cyfweiliad yn Gymraeg heb wasanaeth cyfieithu).

Safon 84: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i dendrwr beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â thendr, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os cyflwynwyd y tendr yn Gymraeg.

20 **Safonau ar gyfer codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan gorff**

Safon 85: Rhaid ichi hybu unrhyw wasanaeth Cymraeg a ddarperir

gennyh, a hysbysebu'r gwasanaeth hwnnw yn Gymraeg.

Safon 86: Os byddwch yn darparu gwasanaeth yn Gymraeg sy'n cyfateb i wasanaeth yr ydych yn ei ddarparu yn Saesneg, rhaid i unrhyw gyhoeddusrwydd neu ddogfen yr ydych yn ei llunio, neu wefan yr ydych yn ei chyhoeddi, sy'n cyfeirio at y gwasanaeth Saesneg nodi bod gwasanaeth cyfatebol ar gael yn Gymraeg.

21 Safon ynghylch hunaniaeth gorfforaethol corff

Safon 87: Pan fyddwch yn llunio, yn diwygio neu'n cyflwyno eich hunaniaeth gorfforaethol, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

22 Safonau ynghylch cyfleoedd dysgu a gynnigir gan gorff

Safon 88: Os byddwch yn cynnig cyfle dysgu sy'n agored i'r cyhoedd, rhaid ichi ei gynnig yn Gymraeg.

Safon 89: Os byddwch yn datblygu cyfle dysgu sydd i'w gynnig i'r cyhoedd, rhaid ichi asesu'r angen i'r cyfle hwnnw gael ei gynnig yn Gymraeg; a rhaid ichi sicrhau bod yr asesiad wedi ei gyhoeddi ar eich gwefan.

23 Safonau ynghylch cyflwyno gwaith ysgrifenedig yn Gymraeg

Safon 90: Rhaid ichi hysbysu eich myfyrwyr y caniateir i unrhyw waith ysgrifenedig a gyflwynir ichi fel rhan o asesiad neu arholiad gael ei gyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd gwaith a gyflwynir ichi yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na gwaith ysgrifenedig a gyflwynir ichi yn Saesneg fel rhan o'r asesiad hwnnw neu'r arholiad hwnnw.

Safon 90A: Rhaid ichi beidio â thrin unrhyw waith ysgrifenedig a gyflwynir

ichi yn Gymraeg fel rhan o asesiad neu arholiad yn llai ffafriol na gwaith ysgrifenedig a gyflwynir ichi yn Saesneg fel rhan o'r asesiad hwnnw neu'r arholiad hwnnw.

24 Safon ynghylch systemau annerch cyhoeddus a ddefnyddir gan gorff

Safon 91: Pan fyddwch yn cyhoeddi neges dros system annerch gyhoeddus, rhaid ichi wneud y cyhoeddiad hwnnw yn Gymraeg, ac os yw'r cyhoeddiad yn cael ei wneud yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r cyhoeddiad gael ei wneud yn Gymraeg yn gyntaf.

25 Safonau ynghylch llety myfyrwyr

Safon 92: Pan fydd myfyrwyr neu ddarpar fyfyrwyr yn gwneud cais ichi am lety preswyl, rhaid ichi ganiatáu i'r myfyrwyr hynny fynegi dewis am lety (neu ran o lety) a gaiff ei neilltuo ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

Safon 92A: Rhaid ichi hybu ymhlith eich myfyrwyr a'ch darpar fyfyrwyr y gallu iddynt fynegi dewis am lety (neu ran o lety) a gaiff ei neilltuo ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

26 Safon ynghylch dyrannu tiwtor personol

Safon 93: Os ydych yn dyrannu tiwtor personol i fyfyrwr ("A") rhaid ichi—

- (a) gofyn i A a yw'n dymuno cael tiwtor personol sy'n siarad Cymraeg, a
- (b) os yw A yn eich hysbysu ei fod yn dymuno cael tiwtor personol sy'n siarad Cymraeg, dyrannu tiwtor personol sy'n siarad Cymraeg i A.

RHAN 2

SAFONAU SY’N YMWNEUD Â SAFONAU ERAILL – AMODAU ARBENNIG

- 27 Pan fydd hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o’r safonau a restrir ar res benodol yng ngholofn 1 o Dabl 1, rhaid i’r hysbysiad cydymffurfio hwnnw hefyd ei gwneud yn ofynnol i’r corff hwnnw gydymffurfio (ym mha fodd bynnag y gwêl Comisiynydd y Gymraeg yn briodol) â’r safon neu’r safonau a restrir ar y rhes honno yng ngholofn 2 (neu ag un neu ragor o’r safonau hynny pan nodir hynny).

TABL 1

	Colofn 1	Colofn 2
<i>Rhes</i>	<i>Prif safon</i>	<i>Safon ddibynnol</i>
	Ateb gohebiaeth	
(1)	Safon 1	Safon 7
	Gohebu ag aelodau o’r un aelwyd	
(2)	Safon 3	Safon 6
	Gohebu â sawl person	
(3)	Safon 4	Safon 6 Safon 7
	Safonau cyffredinol ynghylch gohebu	
(4)	Safon 5	Safon 6 Safon 7
	Codi ymwybyddiaeth ynghylch gohebu yn Gymraeg	
(5)	Safon 7	Safon 1
	Cael galwadau ffôn	

(6)	Safon 9	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 10 Safon 11
(7)	Cael galwadau ffôn Safon 10 neu 11	Safon 9 Safon 14
(8)	Codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau ffôn yn Gymraeg Safon 14	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 10 Safon 11 a hefyd Safon 16, a Safon 17
(9)	Cyfarfodydd ag un person Safon 24	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 24A Safon 24B
(10)	Cyfarfodydd ag un person Safon 24A neu 24B	Safon 24
(11)	Cyfarfodydd ag un person Safon 26	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 26A Safon 26B
(12)	Cyfarfodydd ag un person Safon 26A neu 26B	Safon 26
(13)	Cyfarfodydd â mwy nag un person Safon 27	Un neu ragor o'r canlynol:

		Safon 27A Safon 27B Safon 27C a hefyd un neu ragor o'r canlynol: Safon 27CH Safon 27D
(14)	Cyfarfodydd â mwy nag un person Safon 27A, 27B, 27C, 27CH neu 27D	Safon 27
(15)	Cyfarfodydd â mwy nag un person Safon 29	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 29A Safon 29B
(16)	Cyfarfodydd â mwy nag un person Safon 29A neu 29B	Safon 29
(17)	Cyfarfodydd cyhoeddus Safon 30	Safon 33
(18)	Cyfarfodydd cyhoeddus Safon 33	Safon 30
(19)	Darlithoedd cyhoeddus Safon 40	Safon 40A
(20)	Darlithoedd cyhoeddus Safon 40A	Safon 40
(21)	Dogfennau Safon 43, 44, 45, 46, 47, 48 neu 50	Safon 51 Safon 52
(22)	Ffurflenni Safon 53	Safon 53A

		Safon 53B
(23)	Gwefannau Safon 55, 56 neu 57	Safon 58
(24)	Arwyddion Safon 65 neu 66	Safon 67
(25)	Derbynfa Safon 68	Safon 71 Safon 72
(26)	Derbynfa Safon 69	Safon 69A
(27)	Derbynfa Safon 70	Safon 71
(28)	Codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg mewn derbynfa Safon 71	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 68 Safon 70
(29)	Grantiau a chymorth ariannol Safon 76	Safon 76A Safon 79
(30)	Grantiau a chymorth ariannol Safon 77 neu 78	Safon 76 Safon 76A
(31)	Contractau Safon 81	Safon 81A Safon 84
(32)	Contractau Safon 82 neu 83	Safon 81 Safon 81A
	Gwaith ysgrifenedig	

	yn Gymraeg	
(33)	Safon 90	Safon 90A
	Gwaith ysgrifenedig yn Gymraeg	
(34)	Safon 90A	Safon 90
	Llety myfyrwyr	
(35)	Safon 92	Safon 92A
	Llety myfyrwyr	
(36)	Safon 92A	Safon 92

28

(1) Mae paragraff 28(2) yn gymwys os yw hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un neu ragor o'r safonau a restrir ar res benodol yng ngholofn 1 o Dabl 2 ac ag un neu ragor o'r safonau a restrir ar yr un rhes yng ngholofn 2.

(2) Os yw'r hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safon a restrir yng ngholofn 2 mewn cysylltiad â chyfarfod (neu mewn cysylltiad â chyfarfod o fath penodol), rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio beidio â'i gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safon a restrir ar yr un rhes yng ngholofn 1 mewn cysylltiad â'r cyfarfod hwnnw (neu mewn cysylltiad â chyfarfod o'r math hwnnw).

TABL 2

<i>Rhes</i>	Colofn 1	Colofn 2
	Cyfarfodydd ag un person	Cyfarfodydd ag un person ynghylch cwynion, achosion disgyblu neu gymorth i fyfyrwyr

(1)	Safon 23, 24, 24A neu 24B	Safon 25, 26, 26A neu 26B
(2)	Cyfarfodydd â mwy nag un person	Cyfarfodydd â mwy nag un person ynghylch cwynion, achosion disgyblu neu gymorth i fyfyrwyr
	Safon 27, 27A, 27B, 27C, 27CH neu 27D	Safon 28, 29, 29A neu 29B

RHAN 3

DEHONGLI'R SAFONAU

- 29** Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhan 1 o'r Atodlen hon fel a ganlyn.
- 30** Nid yw'r safonau a bennir ond yn gymwys i'r graddau y mae corff yn—
- (a) cyflenwi gwasanaethau i berson, neu
 - (b) yn delio ag unrhyw berson arall mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaethau—
 - (i) i'r person arall hwnnw, neu
 - (ii) i drydydd person.
- 31** Nid yw'r safonau ond yn gymwys i'r graddau y mae'r gweithgaredd a gyflawnir neu'r gwasanaeth a ddarperir yn ymwneud â'r canlynol—
- (a) derbyn a dethol myfyrwyr;
 - (b) gwybodaeth a ddarperir i fyfyrwyr a darpar fyfyrwyr am y corff;
 - (c) lles myfyrwyr;
 - (ch) cwynion;
 - (d) achosion disgyblu mewn cysylltiad â myfyriwr;
 - (dd) gwasanaeth gyrfaoedd;
 - (e) mewnrwyd i fyfyrwyr, gwefannau rhith-ddysgu a gwefannau porth dysgu;
 - (f) seremonïau graddio a gwobrwyo;
 - (ff) asesu neu arholi myfyriwr;
 - (g) dyfarnu grantiau a darparu cymorth ariannol;
 - (ng) darlithoedd cyhoeddus;
 - (h) cyfleoedd dysgu(1);
 - (i) dyrannu tiwtor personol(2);

(1) Gweler paragraff 63.

(2) Gweler paragraff 66.

- (j) llety myfyrwyr,
llyfrgelloedd a
chanolfannau celfyddydau;
- (l) galwadau i brif rif (neu
rifau) ffôn, rhifau llinell
gymorth, rhifau canolfan
alwadau a systemau ffôn
wedi eu hawtomeiddio;
- (ll) arwyddion ar adeiladau'r
corff.

32 Nid yw'n ofynnol i gorff lunio, arddangos nac anfon deunydd yn Gymraeg i'r graddau y mae deddfiad arall wedi pennu geiriad dogfen, arwydd neu ffurflen a fyddai'n groes i'r gofyniad hwnnw.

33 At ddibenion y safonau—

- (a) nid yw gofyniad i lunio unrhyw ddeunydd ysgrifenedig i'w anfon, i'w gyhoeddi, i'w arddangos, i'w roi ar gael neu i'w ddyroddi yn Gymraeg yn golygu mai dim ond yn Gymraeg y dylid llunio'r deunydd, ei anfon, ei gyhoeddi, ei arddangos, ei roi ar gael neu ei ddyroddi, nac yn golygu y dylid llunio'r deunydd yn Gymraeg yn gyntaf (oni bai bod hynny'n cael ei nodi'n benodol yn y safon);
- (b) nid yw gofyniad bod gwasanaeth i gael ei ddarparu yn Gymraeg yn golygu mai dim ond yn Gymraeg y dylid darparu'r gwasanaeth hwnnw (oni bai bod hynny'n cael ei ddatgan yn benodol yn y safon).

34 (1) Nid yw'n ofynnol i gorff gyfieithu i'r Gymraeg unrhyw destun nad yw wedi ei lunio ("testun A").

(2) Ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol os nad yw'n cyfieithu testun A i'r Gymraeg ond gweler is-baragraff (3).

(3) Rhaid i gorff ddefnyddio'r fersiwn Gymraeg o destun A os yw person arall wedi llunio testun A yn Gymraeg yn unol—

- (a) â'i Gynllun Iaith Gymraeg;
- (b) â dyletswydd i gydymffurfio â safonau;
- (c) â Rheolau Sefydlog y Cynulliad;
- (ch) ag adran 35(1C) o Ddeddf 2006; neu
- (d) â Chynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad.

(4) Yn y paragraff hwn—

- (a) ystyr “Cynllun Iaith Gymraeg” yw cynllun iaith Gymraeg a lunnir yn unol â Rhan 2 o Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993(1);
- (b) ystyr “dyletswydd i gydymffurfio â safonau” yw dyletswydd i gydymffurfio â safon o dan adran 25 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011;
- (c) ystyr “Deddf 2006” yw Deddf Llywodraeth Cymru 2006(2);
- (ch) ystyr “Rheolau Sefydlog y Cynulliad” yw rheolau sefydlog a wnaed o dan adran 31 o Ddeddf 2006;
- (d) ystyr “Cynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad” yw'r Cynllun a fabwysiadwyd ac a gyhoeddwyd o dan baragraff 8 o Atodlen 2 i Ddeddf 2006.

35

Nid yw'n ofynnol i gorff gydymffurfio â'r safonau hyn mewn perthynas â deunydd a gyhoeddir mewn cyfnodolion neu lyfrau.

36

At ddibenion safonau 2, 3 ac 21,

(1) 1993 p. 38.
(2) 2006 p. 32.

mae corff yn gohebu ag unigolyn neu'n ffonio unigolyn am y tro cyntaf pan fydd yn gohebu neu'n ffonio'r person am y tro cyntaf ar ôl y dyddiad y mae hysbysiad cydymffurfio wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon.

- 37** At ddibenion safonau 18 i 20 (galwadau ffôn) ystyr “adran” yw adran sy'n delio'n gyfan gwbl neu'n bennaf â'r materion a restrir ym mharagraff 31(a) i (l).
- 38** Yn safon 22, ystyr system ffôn “wedi ei hawtomeiddio” yw system sy'n ateb galwadau ffôn ac yn arwain personau drwy drefn benodedig gyda neges wedi ei recordio sy'n gofyn, er enghraifft, i berson bwysu bysellau gwahanol er mwyn dewis opsiynau gwahanol.
- 39** At ddibenion safonau 25 i 26B ac 28 i 29B (cyfarfodydd ynghylch cymorth i fyfyrwyr), ystyr darparu ‘cymorth myfyrwyr’ yw darparu gwasanaeth cwnsela neu gymorth mewn perthynas â materion iechyd meddwl.
- 40** Nid yw safonau 23 i 29B (cyfarfodydd) yn gymwys i archwiliadau meddygol.
- 41** At ddibenion safonau 30 i 34 (cyfarfodydd cyhoeddus) ystyr “carfan” yw grŵp o fyfyrwyr sy'n rhannu un neu ragor o nodweddion ystadegol neu ddemograffig (er enghraifft, myfyrwyr a aned mewn blwyddyn benodol, pob myfyriwr neu bob myfyriwr trydedd flwyddyn sy'n astudio daearyddiaeth).
- 42** Nid yw safon 36 (digwyddiadau cyhoeddus) yn gymwys i—
- (a) perfformiadau o gerddoriaeth;
 - (b) cynyrchiadau artistig neu ddramatig;
 - (c) seminarau neu gyflwyniadau llafar sy'n

ymwneud â'r perfformiad
neu'r cynhyrchiad;

(ch) unrhyw recordiad o'r
perfformiad, y
cynhyrchiad, y seminar
neu'r cyflwyniad llafar.

43 Nid yw safonau 36 ac 91 yn
gymwys pan wneir y neges y
byddwch yn ei chyhoeddi dros
system annerch gyhoeddus yn
ystod argyfwng neu ymarfer
argyfwng.

44 Nid yw safonau 30 i 34
(cyfarfodydd cyhoeddus) a 35 ac 36
(digwyddiadau cyhoeddus) yn
gymwys i ddarlithoedd cyhoeddus
na seremonïau graddio (gweler
safonau 40 i 42).

45 Nid yw safonau 38 a 39 (arddangos
deunydd) yn gymwys i seremonïau
graddio (gweler safonau 41 i 42).

46 Pan fo safon yn cyfeirio at
ddeunydd sydd i'w lunio yn
Gymraeg (ac eithrio safonau 41
(seremonïau graddio), 55 i 61
(gwefannau ac apiau), 62 a 63
(cyfryngau cymdeithasol), 80
(gwahoddiad i dendro) a 90
(cyflwyno gwaith ysgrifenedig yn
Gymraeg)), mae cyfeiriadau at
beidio â thrin y Gymraeg yn llai
ffafriol na'r Saesneg neu at beidio â
thrin fersiwn Gymraeg yn llai
ffafriol na fersiwn Saesneg yn
cynnwys, ymysg materion eraill,
(ac yn ychwanegol at faterion
penodol y cyfeirir atynt mewn
unrhyw safon unigol), peidio â
thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o
ran—

(a) golwg y deunydd (er
enghraifft mewn perthynas
â lliw neu ffont unrhyw
destun);

(b) maint y deunydd;

(c) lleoliad ac amlygrwydd y
deunydd mewn unrhyw
fan cyhoeddus;

(ch) pryd a sut y caiff y
deunydd ei gyhoeddi, ei
ddarparu neu ei

arddangos;

- (d) fformat cyhoeddi unrhyw ddeunydd.

47

At ddibenion safon 41 (seremonïau graddio a gwobrwyo), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill (ac yn ychwanegol at faterion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft mewn perthynas â lliw neu ffont unrhyw destun);
- (b) maint y deunydd;
- (c) lleoliad ac amlygrwydd y deunydd mewn unrhyw fan cyhoeddus;
- (ch) pryd a sut y caiff y deunydd ei gyhoeddi, ei ddarparu neu ei arddangos;
- (d) fformat cyhoeddi unrhyw ddeunydd

ond ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg drwy ddarparu'r wybodaeth mewn fformat ysgrifenedig neu electronig yn Gymraeg pan ddarperir yr wybodaeth ar lafar yn Saesneg.

48

At ddibenion safonau 43, 44, 47, 50 a 53, nid yw'r cyfeiriadau at ddogfennau neu ddeunydd arall sydd ar gael i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr, neu sy'n cael eu llunio at ddefnydd y cyhoedd neu at ddefnydd myfyrwyr, yn cynnwys dogfennau neu ddeunyddiau nad ydynt ond ar gael i'r cyhoedd neu i fyfyrwyr yn rhinwedd Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000(1).

49

(1) Nid yw safonau 53, 53A a 53B yn gymwys i'r ffurflenni a restrir yn is-baragraff (3).

(1) 2000 p. 36.

(2) At ddibenion safon 2, nid yw'n ofynnol i gorff anfon fersiwn Gymraeg o'r ffurflenni a restrir yn is-baragraff (3).

(3) Y ffurflenni yw—

- (a) ffurflenni a ddefnyddir gan gorff i recriwtio cyflogeion (gweler safonau 146A, 147 a 148 mewn perthynas â recriwtio);
- (b) ffurflenni a ddefnyddir wrth wneud cais am grant neu gymorth ariannol gan gorff (gweler safonau 75 i 79 mewn perthynas â cheisiadau am grantiau a chymorth ariannol);
- (c) ffurflenni a ddefnyddir pan gyflwynir tendr i gontractio gyda chorff (gweler safonau 80 i 84 mewn perthynas â thendro am gontract).

50 Nid yw safonau 43, 48, 50, 51 a 52 yn gymwys i ddeddfiad a wneir gan gorff neu i ddeddfiad drafft a lunnir gan gorff.

51 Nid yw safonau 43, 46, 47 a 50 yn gymwys i unrhyw ddeunydd hysbysebu a gynhwysir mewn dogfen, llyfryn, taflen, pamffled neu gerdyn.

52 Nid yw safonau 55 i 59 (gwefannau) yn gymwys i—

- (a) dogfennau y darperir dolen iddynt ar wefan, deunydd hysbysebu ar wefan, na chlipiau fideo a sain ar wefan (gweler safonau 43 i 52 am ddarpariaeth benodol mewn perthynas â dogfennau, a safon 37 mewn perthynas â deunydd hysbysebu a lunnir gan gorff);
- (b) gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau (ac eithrio'r corff) ar dudalen ryngweithiol a gyhoeddir ar wefan corff (er

enghraifft, ar adran ar gyfer sylwadau, neu ar fforwm drafod).

53 At ddibenion safonau 55 i 59 (gwefannau), mae “gwefan” yn cynnwys mewnrwyd i fyfyrwyr, gwefannau rhith-ddysgu a gwefannau porth dysgu.

54 (1) At ddibenion safon 61, ystyr “ap” yw cymhwysiad meddalwedd sydd wedi ei gynllunio i gyflawni tasg benodol ar ddyfais electronig.

(2) Nid yw safon 61 yn gymwys i unrhyw ddeunydd hysbysebu ar ap (gweler safon 37 mewn perthynas â deunydd hysbysebu a lunnir gan gorff).

55 At ddibenion safonau 55 i 60 (gwefannau), safon 61 (apiau) a safonau 62 a 63 (cyfryngau cymdeithasol), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill (ac yn ychwanegol at faterion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

(a) golwg y deunydd (er enghraifft, mewn perthynas â lliw, maint, ffont a fformat unrhyw destun), neu

(b) pan gyhoeddir deunydd ar y wefan, yr ap neu'r cyfryngau cymdeithasol;

ond nid yw'n golygu bod rhaid i ddeunydd Cymraeg ymddangos ar yr un dudalen â deunydd Saesneg, nac ar dudalen y mae person yn debygol o ddod o hyd iddi cyn y dudalen Saesneg wrth chwilio.

56 (1) Nid yw safonau 1 i 7 (gohebu) yn gymwys i ohebiaeth a anfonir drwy'r cyfryngau cymdeithasol (gweler safonau 62 a 63 mewn perthynas â'r cyfryngau cymdeithasol).

(2) Nid yw safonau 55 i 59 (gwefannau) a safon 61 (apiau) yn

gymwys i'r cyfryngau cymdeithasol (gweler safonau 62 a 63 mewn perthynas â'r cyfryngau cymdeithasol).

57 Nid yw safonau 62 a 63 (cyfryngau cymdeithasol) yn gymwys i—

- (a) dogfennau y darperir dolen iddynt drwy'r cyfryngau cymdeithasol, nac i glipiau fideo a sain a ddarperir drwy'r cyfryngau cymdeithasol (gweler safonau 43 i 52 am ddarpariaeth benodol mewn perthynas â dogfennau, a safon 37 mewn perthynas â deunydd hysbysebu a lunnir gan gorff);
- (b) gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau (ac eithrio'r corff) ar gyfrif cyfryngau cymdeithasol corff (er enghraifft, ar adran ar gyfer sylwadau).

58 At ddibenion safon 64 (peiriannau hunanwasanaeth), mae cyfeiriad at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill, peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran golwg y deunydd (er enghraifft, mewn perthynas â lliw, maint, ffont a fformat unrhyw destun), ond nid yw'n golygu bod rhaid i ddeunydd Cymraeg ymddangos ar sgrin yr un pryd â deunydd Saesneg.

59 At ddibenion safonau 68 i 72 (derbyn ymwelwyr)—

- (a) ystyr “derbynfa” yw ardal yn swyddfeydd a lleoliadau gwasanaeth corff lle y mae staff ar gael at ddiben croesawu personau;
- (b) ystyr “gwasanaeth derbynfa” yw gwasanaeth croesawu personau i swyddfeydd neu leoliadau gwasanaeth y corff gan staff sydd ar gael at y diben hwnnw;

- (c) mae “lleoliadau gwasanaeth” yn cynnwys llyfrgelloedd, canolfannau hamdden, canolfannau celfyddydau, canolfannau cyngor a chanolfannau galw heibio.

60 At ddibenion safonau 7, 73 a 74 ystyr “hysbysiad” yw unrhyw hysbysiad y mae corff yn ei gyhoeddi, ond nid yw’n cynnwys hysbysiadau a ragnodir gan ddeddfiad.

61 At ddibenion safon 80 (gwahoddiad i dendro)—

(1) Nid yw’n ofynnol i gorff gyhoeddi gwahoddiad i dendro yn Gymraeg yng Nghyfnodolyn Swyddogol yr Undeb Ewropeaidd.

(2) Mae cyfeiriad at beidio â thrin fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill, peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft mewn perthynas â lliw neu ffont unrhyw destun);
- (b) maint y deunydd;
- (c) lleoliad ac amlygrwydd y deunydd mewn unrhyw fan cyhoeddus;
- (ch) pryd a sut y caiff y deunydd ei gyhoeddi, ei ddarparu neu ei arddangos;
- (d) fformat cyhoeddi unrhyw ddeunydd;

ond ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg drwy beidio â chyhoeddi gwahoddiad i dendro yn Gymraeg yng Nghyfnodolyn Swyddogol yr Undeb Ewropeaidd.

62 (1) At ddibenion safon 87, mae’r cyfeiriad at gorff yn llunio neu’n cyflwyno ei “hunaniaeth gorfforaethol” yn cynnwys, ymysg pethau eraill, y ffordd y mae corff yn ei gyflwyno ei hun drwy ddatganiadau gweledol, yr enw

neu'r enwau a ddefnyddir gan gorff, a'r brandio a'r sloganau a ddefnyddir gan gorff (er enghraifft, brandio a sloganau a argraffir ar ei bapur ysgrifennu).

(2) Nid yw safon 87 yn berthnasol i'r graddau y mae deddfiad yn ei gwneud yn ofynnol i gorff ddefnyddio enw cyfreithiol.

63

At ddibenion safonau 88 a 89 (cyfleoedd dysgu) a pharagraff 31, ystyr "cyfleoedd dysgu" yw unrhyw seminar, hyfforddiant, gweithdy, sesiwn flas neu ddarpariaeth debyg sy'n cael ei ddarparu neu ei ddarparu ar gyfer addysgu neu wella sgiliau aelodau o'r cyhoedd; ond nid yw'n cynnwys—

- (a) unrhyw seminar, hyfforddiant, gweithdy, sesiwn flas na darpariaeth debyg sy'n cael ei ddarparu neu ei ddarparu fel rhan o gwrs; neu
- (b) seminarau na chyflwyniadau llafar sy'n ymwneud â pherfformiad neu gynhyrchiad.

64

Nid yw safonau 90 a 90A (cyflwyno gwaith ysgrifenedig yn Gymraeg) yn gymwys pan fydd y corff yn asesu hyfedredd myfyriwr mewn iaith ac eithrio'r Gymraeg.

65

At ddibenion safonau 90 a 90A (cyflwyno gwaith ysgrifenedig yn Gymraeg), mae cyfeiriad at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill, yr amserlen ar gyfer hysbysu personau am ganlyniad yr asesiad neu'r arholiad; ond ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg—

- (a) drwy gael cyfieithiad o'r gwaith hwnnw er mwyn iddo gael ei asesu, neu
- (b) drwy beidio â chyfieithu unrhyw sylwadau ar y gwaith a gyfieithwyd.

66

At ddibenion safon 93 (dyrannu

tiwtor personol) a pharagraff 31—

- (a) “tiwtor personol” yw aelod o staff a ddyrennir i fyfyrwr (“A”) a’i brif rôl fel tiwtor personol yw rhoi cymorth i A o ran ei ddysgu neu o ran unrhyw faterion eraill;
- (b) nid yw dyrannu tiwtor personol i A yn cynnwys darparu tiwtor academaidd ar gyfer A;
- (c) “tiwtor academaidd” yw aelod o staff a ddarperir i A a’i rôl fel tiwtor academaidd yw—
 - (i) traddodi darlith neu addysgu cwrs, neu
 - (ii) hwyluso tiwtorialau, gweithdai neu gymorth ymarferol i’r rhaglen ddysgu.

67

At ddibenion y safonau, ystyr “deddfiad” yw deddfiad (pa bryd bynnag y cafodd ei ddeddfu neu ei wneud) sydd wedi ei gynnwys mewn unrhyw un o’r canlynol, neu mewn offeryn a wneir o dan un o’r canlynol—

- (a) Deddf Seneddol; neu
- (b) Mesur neu Ddeddf gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

Safonau Llunio Polisi

RHAN 1

Y SAFONAU

1 Safonau ynghylch ystyried effeithiau penderfyniadau polisi a wneir gan gorff ar y Gymraeg

Safon 94: Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried pa effeithiau, os o gwbl (pa un ai yw'r rheini'n positif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 95: Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel y byddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 96: Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a

- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 97:

Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch yr effeithiau (pa un ai yw'r rheini'n positif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi o dan ystyriaeth yn eu cael ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 98:

Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch sut y gellid llunio neu addasu'r polisi o dan ystyriaeth fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 99:

Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch sut y gellid llunio neu addasu'r polisi o dan ystyriaeth fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 100:

Rhaid ichi lunio a chyhoeddi polisi ar ddyfarnu grantiau neu ddarparu cymorth ariannol (neu, pan fo'n briodol, ddiwygio polisi sydd eisoes yn bodoli) sy'n ei gwneud

yn ofynnol ichi ystyried y materion a ganlyn pan fyddwch yn gwneud penderfyniadau ynghylch dyfarnu grant neu ddarparu cymorth ariannol—

- (a) pa effeithiau, os o gwbl (a pha un a yw'r rheini'n positif neu'n andwyol), y byddai dyfarnu grant neu ddarparu cymorth ariannol yn eu cael ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (b) sut y gellid gwneud neu weithredu penderfyniad (er enghraifft, drwy osod amodau) fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (c) sut y gellid gwneud neu weithredu penderfyniad (er enghraifft, drwy osod amodau) fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (ch) a oes angen ichi ofyn i'r ymgeisydd am grant am unrhyw wybodaeth ychwanegol er mwyn eich cynorthwyo i asesu effaith dyfarnu grant neu ddarparu cymorth ariannol ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r

Gymraeg, a

- (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 101:

Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl (a pha un ai ydynt yn rhai positif neu'n rhai andwyol), y byddai'r penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth yn eu cael ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 102:

Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 103:

Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 104:

Pan fyddwch yn datblygu neu'n addasu cwrs (neu unrhyw gydran o

gwrs), rhaid ichi ystyried—

- (a) pa effeithiau, os o gwbl (a pha un a yw'r rheini'n positif neu'n andwyol), y byddai'r cwrs hwnnw yn eu cael ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (b) sut y byddai'r cwrs hwnnw yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (c) sut na fyddai'r cwrs hwnnw yn cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

RHAN 2

DEHONGLI'R SAFONAU

2

Yn Rhan 1 o'r Atodlen hon, ystyr "penderfyniad polisi" yw unrhyw benderfyniad a wneir gan gorff sy'n ymwneud ag arfer ei swyddogaethau neu gynnal ei fusnes neu ymgymeriad arall, i'r graddau y mae'r penderfyniad yn ymwneud â'r canlynol—

- (a) derbyn a dethol myfyrwyr;
- (b) gwybodaeth a ddarperir i fyfyrwyr a darpar fyfyrwyr am y corff;
- (c) lles myfyrwyr;
- (ch) cwynion;

- (d) achosion disgyblu mewn cysylltiad â myfyriwr;
- (dd) gwasanaeth gyrfaoedd;
- (e) mewnrwyd i fyfyrwyr, gwefannau rhith-ddysgu a gwefannau porth dysgu;
- (f) seremonïau graddio a gwobrwyo;
- (ff) asesu neu arholi myfyriwr;
- (g) dyfarnu grantiau a darparu cymorth ariannol;
- (ng) darlithoedd cyhoeddus;
- (h) cyfleoedd dysgu;
- (i) cyrsiau;
- (j) arwyddion ar adeiladau'r corff;
- (l) llety myfywrwyr, llyfrgelloedd a chanolfannau celfyddydau;
- (ll) dyrannu tiwtor personol;
- (m) galwadau i brif rif (neu rifau) ffôn, rhifau llinell gymorth, rhifau canolfan alwadau a systemau ffôn wedi eu hawtomeiddio;

ac mae'n cynnwys, ymysg pethau eraill (ac fel y bo'n briodol i'r corff), penderfyniadau ynghylch—

- (i) cynnwys deddfwriaeth;
- (ii) arfer pwerau statudol;
- (iii) cynnwys datganiadau polisi;
- (iv) strategaethau neu gynlluniau strategol;
- (v) strwythurau mewnol;
- (vi) lleoliadau swyddfeydd ac adeiladau;
- (vii) recriwtio neu ddefnyddio gwirfoddolwyr.

3

Yn Rhan 1 o'r Atodlen hon, mae cyfeiriad at effeithiau positif neu effeithiau andwyol yn gyfeiriad at yr effeithiau hynny pa un ai ydynt yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol.

- 4 Yn yr Atodlen hon mae i “cyfleoedd dysgu” yr un ystyr ag ym mharagraff 63 o Atodlen 1.
- 5 Yn yr Atodlen hon, mae i “dyrannu tiwtor personol” yr un ystyr ag ym mharagraff 66 o Atodlen 1.

ATODLEN 3 Rheoliad 2(3)

Safonau gweithredu

RHAN 1

Y SAFONAU

1 **Safonau ynghylch defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol corff**

Safon 105: Rhaid ichi ddatblygu polisi ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol, gyda'r bwriad o hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg, a rhaid ichi gyhoeddi'r polisi hwnnw ar eich mewnwyd.

Safon 106: Pan fyddwch yn cynnig swydd newydd i unigolyn, rhaid ichi ofyn i'r unigolyn hwnnw a yw'n dymuno i'r contract cyflogaeth neu gontract am wasanaethau gael ei ddarparu yn Gymraeg; ac os yw'r unigolyn yn dymuno hynny rhaid ichi ddarparu'r contract yn Gymraeg.

Safon 107: Rhaid ichi—

- (a) gofyn i bob cyflogai a fyddai'n dymuno cael unrhyw ohebiaeth bapur sy'n ymwneud â'i gyflogaeth, ac sydd wedi ei chyfeirio ato'n bersonol, yn Gymraeg, a
- (b) os yw cyflogai yn dymuno hynny, darparu unrhyw ohebiaeth o'r fath iddo yn Gymraeg.

Safon 108: Rhaid ichi ofyn i bob cyflogai a fyddai'n dymuno cael unrhyw ddogfennau sy'n amlinellu anghenion neu ofynion ei hyfforddiant yn Gymraeg; ac os yw'n dymuno hynny rhaid ichi ddarparu unrhyw ddogfennau o'r fath iddo yn Gymraeg.

Safon 109: Rhaid ichi ofyn i bob cyflogai a fyddai'n dymuno cael unrhyw

ddogfennau sy'n amlinellu ei amcanion perfformiad yn Gymraeg; ac os yw'n dymuno hynny rhaid ichi ddarparu unrhyw ddogfennau o'r fath iddo yn Gymraeg.

Safon 110: Rhaid ichi ofyn i bob cyflogai a fyddai'n dymuno cael unrhyw ddogfennau sy'n amlinellu neu'n cofnodi ei gynllun gyrfa yn Gymraeg; ac os yw'n dymuno hynny rhaid ichi ddarparu unrhyw ddogfennau o'r fath iddo yn Gymraeg.

Safon 111: Rhaid ichi ofyn i bob cyflogai a fyddai'n dymuno cael unrhyw ffurflenni sy'n cofnodi ac yn awdurdodi—

- (a) gwyliau,
- (b) absenoldebau o'r gwaith, ac
- (c) oriau gwaith hyblyg,

yn Gymraeg; ac os yw'n dymuno hynny rhaid ichi ddarparu unrhyw ffurflenni o'r fath iddo yn Gymraeg.

Safon 112: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch ymddygiad yn y gweithle, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 113: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch iechyd a lles yn y gweithle, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 114: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch cyflogau neu fuddion yn y gweithle, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 115: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch rheoli perfformiad, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 116: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch absenoldeb o'r gwaith, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 117: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch amodau gwaith, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

Safon 118: Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch patrymau gwaith, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.

2 Safonau ynghylch cwynion a wneir gan aelod o staff corff

Safon 119: Rhaid ichi ganiatáu i bob aelod o'ch staff—

- (a) gwneud cwynion ichi yn Gymraeg, a
- (b) ymateb i unrhyw gŵyn a wnaed amdano ef yn Gymraeg.

Safon 119A: Rhaid ichi ddatgan mewn unrhyw ddogfen sydd gennych sy'n nodi eich gweithdrefnau ar gyfer gwneud cwynion y caiff pob aelod o staff—

- (a) gwneud cwyn ichi yn Gymraeg, a
- (b) ymateb i gŵyn a wnaed amdano ef yn Gymraeg;

a rhaid ichi hefyd roi gwybod i bob aelod o staff am yr hawl honno.

Safon 120: Os byddwch yn cael cwyn gan aelod o staff neu'n cael cwyn ynghylch aelod o staff, a bod angen cyfarfod â'r aelod hwnnw o staff, rhaid ichi—

- (a) cynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg, a
- (b) os yw'r aelod o staff yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 121: Os byddwch yn cael cwyn gan aelod o staff neu'n cael cwyn ynghylch aelod o staff, a bod angen cyfarfod â'r aelod hwnnw o staff, rhaid ichi—

- (a) gofyn i'r aelod o staff a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod;
- (b) esbonio y byddwch yn darparu gwasanaeth

cyfieithu o'r Gymraeg i'r
Saesneg at y diben hwnnw
os yw'n ofynnol;

ac os yw'r aelod o staff yn
dymuno defnyddio'r Gymraeg,
rhaid ichi ddarparu gwasanaeth
cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r
Saesneg yn y cyfarfod (oni bai
eich bod yn cynnal y cyfarfod yn
Gymraeg heb wasanaeth
cyfieithu).

Safon 122:

Pan fyddwch yn rhoi gwybod i
aelod o staff beth yw'ch
penderfyniad mewn perthynas â
chwyn a wneir gan yr aelod
hwnnw, neu mewn perthynas â
chwyn a wneir amdano ef, rhaid
ichi wneud hynny yn Gymraeg os
yw'r aelod hwnnw o staff—

- (a) wedi gwneud y gwyn yn
Gymraeg,
- (b) wedi ymateb yn Gymraeg i
gwyn amdano ef,
- (c) wedi gofyn bod cyfarfod
ynglŷn â'r gwyn yn cael ei
gynnal yn Gymraeg, neu
- (ch) wedi gofyn am gael
defnyddio'r Gymraeg
mewn cyfarfod ynglŷn â'r
gwyn.

3

**Safonau ynghylch corff yn
disgyblu staff**

Safon 123:

Rhaid ichi ganiatáu i bob aelod o
staff ymateb yn Gymraeg i
honiadau a wneir yn ei erbyn mewn
unrhyw broses ddisgyblu fewnol.

Safon 123A:

Rhaid ichi—

- (a) datgan mewn unrhyw
ddogfen sydd gennych
sy'n nodi eich trefniadau
ar gyfer disgyblu staff y
caiff unrhyw aelod o staff
ymateb yn Gymraeg i
unrhyw honiadau a wneir
yn ei erbyn, a
- (b) os byddwch yn dechrau
gweithdrefn ddisgyblu
mewn perthynas ag aelod
o staff, rhoi gwybod i'r
aelod hwnnw o staff am yr

hawl honno.

Safon 124:

Os byddwch yn trefnu cyfarfod ag aelod o staff ynghylch achos disgyblu mewn perthynas â'i ymddygiad, rhaid ichi—

- (a) cynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg, a
- (b) os yw'r aelod o staff yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 125:

Os byddwch yn trefnu cyfarfod ag aelod o staff ynghylch achos disgyblu mewn perthynas â'i ymddygiad, rhaid ichi—

- (a) gofyn i'r aelod o staff a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, a
- (b) esbonio y byddwch yn darparu gwasanaeth cyfieithu at y diben hwnnw os yw'n ofynnol;

ac, os yw'r aelod o staff yn dymuno defnyddio'r Gymraeg, rhaid ichi ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i Saesneg yn y cyfarfod (oni bai eich bod yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb wasanaeth cyfieithu).

Safon 126:

Pan fyddwch yn rhoi gwybod i aelod o staff beth yw'ch penderfyniad yn dilyn proses ddisgyblu, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os yw'r aelod hwnnw o staff—

- (a) wedi ymateb i honiadau yn ei erbyn yn Gymraeg,
- (b) wedi gofyn bod cyfarfod ynglŷn â'r broses ddisgyblu yn cael ei gynnal yn Gymraeg, neu
- (c) wedi gofyn am gael defnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfod ynglŷn â'r broses ddisgyblu.

4 **Safonau ynghylch technoleg gwybodaeth a deunyddiau cymorth a ddarperir gan gorff, ac ynghylch y fewnrwyd**

Safon 127: Rhaid ichi ddarparu meddalwedd gyfrifiadurol ar gyfer gwirio sillafu a gramadeg y Gymraeg i'ch staff, a darparu rhyngwyneb Cymraeg ar gyfer meddalwedd (pan fo rhyngwyneb ar gael).

Safon 128: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun pob tudalen ar eich mewnrwyd ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich mewnrwyd yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar eich mewnrwyd.

Safon 129: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun hafan eich mewnrwyd ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod unrhyw destun Cymraeg ar hafan eich mewnrwyd (neu, pan fo'n berthnasol, bod hafan Gymraeg eich mewnrwyd) yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â hafan eich mewnrwyd.

Safon 130: Bob tro y byddwch yn cyhoeddi tudalen newydd neu'n diwygio tudalen ar eich mewnrwyd, rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun y dudalen honno ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod unrhyw fersiwn Gymraeg o'r dudalen yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â thestun y dudalen honno.

Safon 131: Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich mewnrwyd sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a rhaid darparu dolen uniongyrchol i'r dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg gyfatebol.

Safon 132: Rhaid ichi neilltuo a chynnal tudalen (neu dudalennau) ar eich mewnrwyd sy'n darparu gwasanaethau a deunydd cymorth i hybu'r Gymraeg ac i gynorthwyo eich staff i ddefnyddio'r Gymraeg.

Safon 133: Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar eich tudalennau mewnrwyd yn Gymraeg.

5 **Safonau ynghylch corff yn meithrin sgiliau yn y Gymraeg drwy gynllunio a hyfforddi ei weithlu**

Safon 134: Rhaid ichi asesu sgiliau Cymraeg eich cyflogeion.

Safon 135: Rhaid ichi ddarparu hyfforddiant yn Gymraeg yn y meysydd a ganlyn, os ydych yn darparu hyfforddiant o'r fath yn Saesneg—

- (a) recriwtio a chyfweld;
- (b) rheoli perfformiad;
- (c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu;
- (ch) ymsefydlu;
- (d) delio â'r cyhoedd; ac
- (dd) iechyd a diogelwch.

Safon 136: Rhaid ichi ddarparu hyfforddiant (yn Gymraeg) ar ddefnyddio'r Gymraeg yn effeithiol mewn—

- (a) cyfarfodydd;
- (b) cyfweiliadau; ac
- (c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu.

Safon 137: Rhaid ichi ddarparu hyfforddiant i staff sy'n darparu cyngor gyrfaoedd ar werth sgiliau yn y Gymraeg yn y sector cyflogaeth.

Safon 138: Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd yn ystod oriau gwaith—

- (a) i'ch cyflogeion gael gwersi Cymraeg sylfaenol, a
- (b) i gyflogeion sy'n rheoli pobl eraill gael hyfforddiant ar ddefnyddio'r Gymraeg yn eu rôl fel rheolwyr.

Safon 139: Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd i'ch cyflogeion sydd wedi cwblhau hyfforddiant Cymraeg sylfaenol gael hyfforddiant pellach, yn rhad ac am ddim, er mwyn datblygu eu sgiliau yn yr iaith.

Safon 140: Rhaid ichi ddarparu cyrsiau hyfforddi er mwyn i'ch cyflogeion ddatblygu—

- (a) ymwybyddiaeth o'r Gymraeg (gan gynnwys ymwybyddiaeth am hanes yr iaith a'i lle yn niwylliant Cymru);
- (b) dealltwriaeth o'r ddyletswydd i weithredu yn unol â safonau'r Gymraeg;
- (c) dealltwriaeth am y modd y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

Safon 141: Pan fyddwch yn darparu gwybodaeth i gyflogeion newydd (er enghraifft, fel rhan o broses ymsefydlu), rhaid ichi ddarparu gwybodaeth er mwyn codi eu hymwybyddiaeth o'r Gymraeg.

Safon 142: Rhaid ichi ddarparu geiriad neu logo ar gyfer llofnodion e-bost eich staff sy'n eu galluogi i ddynodi a ydynt yn siarad Cymraeg yn rhugl neu'n dysgu'r iaith.

Safon 143: Rhaid ichi ddarparu geiriad ar gyfer eich cyflogeion fydd yn eu galluogi i gynnwys fersiwn Gymraeg o'u manylion cyswllt mewn negeseuon e-byst, ac i ddarparu fersiwn Gymraeg o unrhyw neges sy'n hysbysu pobl eraill nad ydynt ar

gael i ateb negeseuon ebost.

Safon 144: Rhaid ichi roi ar gael i aelodau'r staff sy'n gallu siarad Cymraeg fathodyn iddynt ei wisgo sy'n cyfleu hynny.

Safon 144A: Rhaid ichi hybu ymhlith aelodau'r staff wisgo bathodyn sy'n cyfleu bod aelod o staff yn gallu siarad Cymraeg.

6 Safonau ynghylch recriwtio ac apwyntio

Safon 145: Pan fyddwch yn asesu'r anghenion ar gyfer swydd newydd neu swydd wag, rhaid ichi asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg, a'i chategoreiddio fel swydd pan fo un neu ragor o'r canlynol yn gymwys—

- (a) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol;
- (b) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir rhywun i'r swydd;
- (c) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu
- (ch) nad yw sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

Safon 145A: Os byddwch wedi categoreiddio swydd fel un sy'n gofyn bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol, yn ddymunol neu fod angen eu dysgu, rhaid ichi—

- (a) pennu hynny wrth hysbysebu'r swydd, a
- (b) hysbysebu'r swydd yn Gymraeg.

Safon 146: Pan fyddwch yn hysbysebu swydd, rhaid ichi ddatgan y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd cais a gyflwynir yn y Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg.

Safon 146A: Os byddwch yn cyhoeddi—

- (a) ffurflenni cais am swyddi;

(b) deunydd esboniadol ynghylch eich proses ar gyfer ymgeisio am swyddi;

(c) gwybodaeth am eich proses gyfweld, neu am unrhyw ddulliau asesu eraill wrth ymgeisio am swyddi;

(ch) swydd-ddisgrifiadau;

rhaid ichi eu cyhoeddi yn Gymraeg a rhaid ichi sicrhau nad ydych yn trin unrhyw fersiynau Cymraeg o'r dogfennau yn llai ffafriol na fersiynau Saesneg ohonynt.

Safon 146B: Rhaid ichi beidio â thrin cais am swydd a wneir yn Gymraeg yn llai ffafriol na chais a wneir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg pethau eraill, o ran y dyddiad cau yr ydych yn ei osod ar gyfer cael ceisiadau, ac o ran amseriad rhoi gwybod i unigolion ynghylch penderfyniadau).

Safon 147: Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno cael cyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg ac, os yw unigolyn yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal unrhyw gyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

Safon 148: Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi—

(a) yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg mewn cyfweiliad neu mewn unrhyw ddull arall o asesiad, a

(b) yn esbonio y byddwch yn darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw os oes angen;

ac, os yw'r unigolyn yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfweiliad neu'r asesiad, rhaid ichi ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar

y pryd yn y cyfweliad neu asesiad (os nad ydych yn cynnal y cyfweliad neu'r asesiad yn Gymraeg heb y gwasanaeth cyfieithu hwnnw).

Safon 149: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i unigolyn beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chais am swydd, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os gwnaed y cais yn Gymraeg.

7 **Safonau ynghylch arwyddion a arddangosir yng ngweithle corff**

Safon 150: Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd yn eich gweithle (gan gynnwys arwyddion dros dro), rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd gael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd sy'n arddangos y testun Saesneg cyfatebol neu ar arwydd ar wahân), ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

Safon 151: Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd yn eich gweithle (gan gynnwys arwyddion dros dro), a bod yr arwydd hwnnw'n cyfleu yr un wybodaeth yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.

Safon 152: Rhaid ichi sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion a arddangosir yn eich gweithle yn gywir o ran ystyr a mynegiant.

8 **Safon ynghylch cyhoeddiadau a negeseuon sain yng ngweithle corff**

Safon 153: Pan fyddwch yn gwneud cyhoeddiadau dros offer sain yn eich gweithle, rhaid i'r cyhoeddiad hwnnw gael ei wneud yn Gymraeg, ac os gwneir y cyhoeddiad yn

Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r cyhoeddiad gael ei wneud yn Gymraeg yn gyntaf.

RHAN 2

SAFONAU SY’N DDIBYNNOL AR SAFONAU ERAILL – AMODAU ARBENNIG

- 9 Pan fydd hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o'r safonau a restrir ar res benodol yng ngholofn 1 o Dabl 1, rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio hwnnw hefyd ei gwneud yn ofynnol i'r corff hwnnw gydymffurfio (ym mha fodd bynnag y gwêl Comisiynydd y Gymraeg yn briodol) â'r safon neu'r safonau a restrir ar y rhes honno yng ngholofn 2.

TABL 1

	Colofn 1	Colofn 2
<i>Rhes</i>	<i>Prif safon</i>	<i>Safon ddibynnol</i>
	Gweithdrefnau cwyno	
(1)	Safon 119	Safon 119A
	Gweithdrefnau cwyno	
(2)	Safon 119A	Safon 119
	Disgyblu staff	
(3)	Safon 123	Safon 123A
	Disgyblu staff	
(4)	Safon 123A	Safon 123
	Y fewnrwyd	
(5)	Safon 128, 129 neu 130	Safon 131
	Codi ymwybyddiaeth o'r bathodyn Cymraeg	
(6)	Safon 144	Safon 144A
	Codi ymwybyddiaeth o'r bathodyn Cymraeg	
(7)	Safon 144A	Safon 144
	Recriwtio ac apwyntio	
(8)	Safon 145	Safon 145A
	Recriwtio	
(9)	Safon 146	Safon 146A Safon 146B Safon 149
	Arwyddion mewnol	
(10)	Safon 150	Safon 152

RHAN 3

DEHONGLI'R SAFONAU

- 10 Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhan 1 o'r Atodlen hon fel a ganlyn.
- 11
- (1) Nid yw'n ofynnol i gorff gyfieithu i'r Gymraeg unrhyw destun nad yw wedi ei lunio ("testun A").
- (2) Ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol os nad yw'n cyfieithu testun A i'r Gymraeg ond gweler is-baragraff (3).
- (3) Rhaid i gorff ddefnyddio'r fersiwn Gymraeg o destun A os yw person arall wedi llunio testun A yn Gymraeg yn unol—
- (a) â'i Gynllun Iaith Gymraeg;
 - (b) â dyletswydd i gydymffurfio â safonau;
 - (c) â Rheolau Sefydlog y Cynulliad;
 - (ch) ag adran 35(1C) o Ddeddf 2006; neu
 - (d) â Chynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad.
- (4) Yn y paragraff hwn—
- (a) ystyr "Cynllun Iaith Gymraeg" yw cynllun iaith Gymraeg a lunnir yn unol â Rhan 2 o Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993;
 - (b) ystyr "dyletswydd i gydymffurfio â safonau" yw dyletswydd i gydymffurfio â safon o dan adran 25 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011;
 - (c) ystyr "Deddf 2006" yw Deddf Llywodraeth Cymru 2006;
 - (ch) ystyr "Rheolau Sefydlog y Cynulliad" yw rheolau sefydlog a wnaed o dan

adran 31 o Ddeddf 2006;

- (d) ystyr “Cynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad” yw’r Cynllun a fabwysiadwyd ac a gyhoeddwyd o dan baragraff 8 o Atodlen 2 i Ddeddf 2006.

12

At ddibenion safonau 128, 129 a 130 (mewnwyd corff), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg yn cynnwys, ymysg pethau eraill (ac yn ogystal â materion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft o ran lliw, maint, ffont, a fformat unrhyw destun);
- (b) pryd y caiff y deunydd ei gyhoeddi ar y fewnwyd;

ond nid yw’n golygu bod yn rhaid i’r deunydd Cymraeg ymddangos ar yr un dudalen â’r deunydd Saesneg, nac ar dudalen a fydd yn debygol o agor cyn y fersiwn Saesneg gyfatebol o’r dudalen.

13

At ddibenion safonau 146A (recriwtio) a 150 (arwyddion mewmol), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg yn cynnwys, ymysg pethau eraill (ac yn ogystal â materion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft o ran lliw neu ffont unrhyw destun);
- (b) maint y deunydd;
- (c) lleoliad ac amlygrwydd y deunydd mewn unrhyw fan cyhoeddus;
- (ch) pryd a sut y caiff y deunydd ei gyhoeddi, ei ddarparu neu ei arddangos;
- (d) fformat cyhoeddi’r

deunydd.

- 14** At ddibenion y safonau, nid yw gofyniad i gyhoeddi, darparu neu arddangos unrhyw ddeunydd ysgrifenedig yn Gymraeg yn golygu y dylid cyhoeddi, darparu neu arddangos deunydd yn Gymraeg yn unig, ac nid yw'n golygu ychwaith y dylid llunio'r deunydd yn Gymraeg yn gyntaf (oni nodir hynny yn benodol yn y safon).
- 15** Nid yw safonau 128 i 131 (y fewnrwyd) yn gymwys i—
- (a) dogfennau y darperir dolen iddynt ar y fewnrwyd, deunydd hysbysebu ar y fewnrwyd, na chlipiau fideo a sain ar y fewnrwyd (gweler safonau 112 i 118 am ddarpariaeth benodol mewn perthynas â dogfennau);
 - (b) gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau ar dudalen ryngweithiol a gyhoeddir ar fewnrwyd corff (er enghraifft, ar adran ar gyfer sylwadau neu ar fforwm trafod).
- 16** At ddibenion safonau 145 a 145A yn unig—
- (a) mae “swydd” yn cynnwys penodiad cyhoeddus;
 - (b) ystyr “penodiad cyhoeddus” yw unrhyw benodiad i gorff cyhoeddus neu swydd gyhoeddus.
- 17** Nid yw safon 153 yn gymwys pan wneir y neges y byddwch yn ei chyhoeddi dros system annerch gyhoeddus yn ystod argyfwng neu ymarfer argyfwng.

ATODLEN 4 Rheoliad 2(4)

Safonau Cadw Cofnodion

RHAN 1

Y SAFONAU

1 Safonau ynghylch cadw cofnodion gan gorff

Safon 154: Rhaid ichi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, o nifer y cwynion yr ydych yn eu cael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau.

Safon 155: Rhaid ichi gadw copi o unrhyw gŵyn ysgrifenedig yr ydych yn ei chael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

Safon 156: Rhaid ichi gadw copi o unrhyw gŵyn ysgrifenedig yr ydych yn ei chael sy'n ymwneud â'r Gymraeg (pa un ai yw'r gŵyn yn ymwneud â'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy ai peidio).

Safon 157: Rhaid ichi gadw cofnod o'r camau yr ydych wedi eu cymryd i sicrhau y cydymffurfir â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

Safon 158: Rhaid ichi gadw cofnod (yn dilyn asesiadau o sgiliau iaith Gymraeg eich cyflogeion a wnaed gennych yn unol â safon 134), o nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol a, phan fo hynny'n wybyddus ichi, rhaid ichi gadw cofnod o lefel sgiliau'r cyflogeion hynny.

Safon 159: Rhaid ichi gadw cofnod, ar gyfer pob blwyddyn ariannol, o—

- (a) nifer yr aelodau o staff a fynychodd gyrsiau

hyfforddi a ddarparwyd yn Gymraeg (yn unol â safon 135), a

- (b) os darparwyd fersiwn Gymraeg o gwrs yn unol â safon 135, y ganran o gyfanswm nifer y staff a fynychoedd y fersiwn honno o'r cwrs.

Safon 160: Rhaid ichi gadw cofnod o nifer yr aelodau o staff sy'n gwisgo bathodyn (a roddir ar gael iddynt yn unol â safon 144) ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol.

Safon 161: Rhaid ichi gadw cofnod o bob asesiad a gynhaliwch (yn unol â safon 145) mewn cysylltiad â'r sgiliau Cymraeg y gallai fod eu hangen mewn perthynas â swydd newydd neu swydd wag.

Safon 162: Rhaid ichi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, o nifer y swyddi newydd a'r swyddi gwag a gategoreiddiwyd (yn unol â safon 145) fel swyddi sy'n gofyn—

- (a) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol;
- (b) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg unwaith y penodir rhywun i'r swydd;
- (c) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu
- (ch) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

RHAN 2

DEHONGLI'R SAFONAU

2 Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhan 1 o'r Atodlen hon fel a ganlyn.

3 At ddibenion safonau 154, 158, 159, 160 a 162, ystyr "blwyddyn ariannol" yw blwyddyn ariannol y corff ei hun.

Safonau sy'n ymdrin â Materion Atodol

RHAN 1

SAFONAU CYFLENWI GWASANAETHAU

1 Corff yn rhoi cyhoeddusrwydd i safonau cyflenwi gwasanaethau

Safon 163: Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael—

- (a) ar eich gwefan, a
- (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

2 Corff yn cyhoeddi gweithdrefn gwyno

Safon 164: Rhaid ichi—

- (a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn—
 - (i) sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a
 - (ii) sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny,
- (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich gwefan, ac
- (c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored

i'r cyhoedd.

3 Corff yn cyhoeddi trefniadau goruchwyllo, hybu etc.

Safon 165: Rhaid ichi—

- (a) sicrhau bod gennych drefniadau ar gyfer—
 - (i) goruchwyllo'r modd yr ydych yn cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy,
 - (ii) hybu'r gwasanaethau a gynigir gennych yn unol â'r safonau hynny, a
 - (iii) hwyluso defnyddio'r gwasanaethau hynny,
- (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau hynny ar eich gwefan, ac
- (c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

4 Corff yn llunio adroddiad blynyddol ynglŷn â safonau cyflenwi gwasanaethau

Safon 166:

(1) Rhaid ichi lunio adroddiad (“adroddiad blynyddol”), yn Gymraeg, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r modd y bu ichi gydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy yn ystod y flwyddyn honno.

(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys nifer y cwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn honno a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn

hwyrach na 6 mis yn dilyn diwedd y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.

(4) Rhaid ichi roi cyhoedduswydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.

(5) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael—

(a) ar eich gwefan, a

(b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

5 Corff yn rhoi cyhoedduswydd i'r modd y mae'n bwriadu cydymffurfio â safonau cyflenwi gwasanaethau

Safon 167: Rhaid ichi gyhoeddi dogfen ar eich gwefan sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

6 Corff yn darparu gwybodaeth i Gomisiynydd y Gymraeg

Safon 168: Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

RHAN 2

SAFONAU LLUNIO POLISI

7 Corff yn rhoi cyhoedduswydd i safonau llunio polisi

Safon 169: Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael—

(a) ar eich gwefan, a

- (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

8 Corff yn cyhoeddi gweithdrefn gwyno

Safon 170: Rhaid ichi—

- (a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn—
 - (i) sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a
 - (ii) sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny,
- (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich gwefan, ac
- (c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

9 Corff yn cyhoeddi trefniadau goruchwyllo

Safon 171: Rhaid ichi—

- (a) sicrhau bod gennych drefniadau ar gyfer goruchwyllo'r modd yr ydych yn cydymffurfio â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy,
- (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau hynny ar eich gwefan, ac
- (c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

10 Corff yn llunio adroddiad blynyddol ynglŷn â safonau

llunio polisi

Safon 172:

(1) Rhaid ichi lunio adroddiad, (“adroddiad blynyddol”), yn Gymraeg, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r modd y bu ichi gydymffurfio â'r safonau llunio polisi yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy yn ystod y flwyddyn honno.

(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys nifer y cwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau llunio polisi yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn hwyrach na 6 mis yn dilyn diwedd y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.

(4) Rhaid ichi roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.

(5) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael—

(a) ar eich gwefan, a

(b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

11

Corff yn rhoi cyhoeddusrwydd i'r modd y mae'n bwriadu cydymffurfio â safonau llunio polisi

Safon 173:

Rhaid ichi gyhoeddi dogfen ar eich gwefan sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cydymffurfio â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

12

Corff yn darparu gwybodaeth i Gomisiynydd y Gymraeg

Safon 174:

Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

RHAN 3

SAFONAU GWEITHREDU

13 **Corff yn rhoi cyhoeddusrwydd i safonau gweithredu**

Safon 175: Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael—

- (a) ar eich gwefan, a
- (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

14 **Corff yn cyhoeddi gweithdrefn gwyno**

Safon 176: Rhaid ichi—

- (a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn—
 - (i) sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a
 - (ii) sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny, a
- (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich mewnrrwyd.

15 **Corff yn cyhoeddi trefniadau goruchwylio, hybu etc.**

Safon 177: Rhaid ichi—

- (a) sicrhau bod gennych drefniadau ar gyfer—
 - (i) goruchwylio'r modd yr ydych yn cydymffurfio â'r safonau gweithredu yr

ydych o dan
ddyletswydd i
gydymffurfio â hwy,

- (ii) hybu'r gwasanaethau
a gynigir gennych yn
unol â'r safonau
hynny, a
 - (iii) hwyluso defnyddio'r
gwasanaethau hynny,
a
- (b) cyhoeddi dogfen sy'n
cofnodi'r trefniadau hynny
ar eich mewnwrwyd.

16

Corff yn llunio adroddiad blynyddol ynglŷn â safonau gweithredu

Safon 178:

(1) Rhaid ichi lunio adroddiad
("adroddiad blynyddol"), yn
Gymraeg, mewn perthynas â phob
blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r
modd y bu ichi gydymffurfio â'r
safonau gweithredu yr oeddech o
dan ddyletswydd i gydymffurfio â
hwy yn ystod y flwyddyn honno.

(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol
gynnwys yr wybodaeth a ganlyn
(pan fo'n berthnasol, i'r graddau yr
ydych o dan ddyletswydd i
gydymffurfio â'r safonau y cyfeirir
atynt)—

- (a) nifer y cyflogeion sy'n
meddu ar sgiliau yn y
Gymraeg ar ddiwedd y
flwyddyn o dan sylw (ar
sail cofnodion a
gadwasoch yn unol â safon
158);
- (b) nifer yr aelodau o staff a
fynychodd gyrsiau
hyfforddi a gynigiwyd
gennych yn y Gymraeg yn
ystod y flwyddyn (ar sail
cofnodion a gadwasoch
yn unol â safon 159);
- (c) os cynigiwyd fersiwn
Gymraeg o gwrs gennych
yn ystod y flwyddyn, y
ganran o gyfanswm nifer y
staff a fynychodd y cwrs a
fynychodd y fersiwn
Gymraeg (ar sail
cofnodion a gadwasoch yn

unol â safon 159);

(ch) nifer yr aelodau o staff sy'n gwisgo bathodyn ar ddiwedd y flwyddyn ariannol (ar sail cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 160);

(d) nifer y swyddi newydd a'r swyddi gwag a hysbysebwyd gennych yn ystod y flwyddyn a gategoreiddiwyd fel swyddi sy'n gofyn—

(i) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol,

(ii) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir i'r swydd,

(iii) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol, neu

(iv) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol,

(ar sail y cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 162);

(dd) nifer y cwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau gweithredu yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn hwyrach na 6 mis yn dilyn diwedd y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.

(4) Rhaid ichi roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.

(5) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael—

(a) ar eich gwefan, a

(b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

17 **Corff yn rhoi cyhoeddusrwydd i'r modd y mae'n bwriadu cydymffurfio â safonau gweithredu**

Safon 179: Rhaid ichi gyhoeddi dogfen ar eich gwefan sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cydymffurfio â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

18 **Corff yn darparu gwybodaeth i Gomisiynydd y Gymraeg**

Safon 180: Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

RHAN 4

SAFONAU CADW COFNODION

19 Corff yn rhoi cyhoeddusrwydd i safonau cadw cofnodion

Safon 181: Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau cadw cofnodion yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael—

- (a) ar eich gwefan, a
- (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

20 Corff yn darparu gwybodaeth i Gomisiynydd y Gymraeg

Safon 182: Rhaid ichi ddarparu unrhyw gofnodion a gadwasoch yn unol â'r safonau cadw cofnodion yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy i Gomisiynydd y Gymraeg, os bydd y Comisiynydd yn gofyn am y cofnodion hynny.

RHAN 5

DEHONGLI'R SAFONAU

21 Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhannau 1 i 4 fel a ganlyn.

22 At ddibenion safonau 166, 172 a 178, ystyr "blwyddyn ariannol" yw blwyddyn ariannol y corff ei hun.

23 At ddibenion y safonau, nid yw gofyniad i lunio neu gyhoeddi unrhyw ddeunydd ysgrifenedig yn Gymraeg yn golygu y dylid llunio neu gyhoeddi'r deunydd hwnnw yn Gymraeg yn unig, ac nid yw'n golygu ychwaith y dylid llunio'r deunydd yn Gymraeg yn gyntaf (oni nodir hynny yn benodol yn y safon).

RHAN 6

DARPARIAETH ATODOL

24 **Gweithdrefnau cwyno**

(1) Pan fydd corff o dan ddyletswydd i gydymffurfio ag un neu ragor o'r safonau a ganlyn, caiff—

- (a) cydymffurfio â hwy mewn un weithdrefn gwyno;
- (b) diwygio gweithdrefn gwyno sy'n bodoli eisoes.

(2) Y safonau yw—

- (a) safon 164;
- (b) safon 170;
- (c) safon 176.

25 **Trefniadau goruchwylio**

(1) Pan fydd corff o dan ddyletswydd i gydymffurfio ag un neu ragor o'r safonau a ganlyn, caiff gydymffurfio â hwy drwy un set o drefniadau goruchwylio.

(2) Y safonau yw—

- (a) safon 165;
- (b) safon 171;
- (c) safon 177.

26 **Adroddiadau blynyddol**

(1) Pan fydd corff o dan ddyletswydd i gydymffurfio ag un neu ragor o'r safonau a ganlyn, caiff gydymffurfio â hwy drwy gynnwys yr wybodaeth angenrheidiol mewn un adroddiad blynyddol o'r enw "Adroddiad Blynyddol Safonau'r Gymraeg".

(2) Y safonau yw—

- (a) safon 166;
- (b) safon 172;
- (c) safon 178.

27 **Rhoi cyhoeddusrwydd i'r modd y mae corff yn bwriadu cydymffurfio â safonau**

(1) Pan fydd corff o dan ddyletswydd i gydymffurfio ag un neu ragor o'r safonau a ganlyn, caiff gydymffurfio â hwy mewn un ddogfen.

(2) Y safonau yw—

(a) safon 167;

(b) safon 173;

(c) safon 179.

MEMORANDWM ESBONIADOL I

Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017

Paratowyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan Is-adran yr Iaith Gymraeg ac fe'i gosodir gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1.

Datganiad y Gweinidog

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol o effaith ddisgwyliedig Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017. Rwy'n fodlon bod y manteision yn cyfiawnhau'r costau tebygol.

Alun Davies AC
Gweinidog dros Ddysgu Gydol Oes a'r Iaith Gymraeg

15 Rhagfyr 2016

Disgrifiad

Mae Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017 ('y Rheoliadau') yn pennu safonau cyflenwi gwasanaethau; safonau llunio polisi; safonau gweithredu; a safonau cadw cofnodion.

Mae'r Rheoliadau hefyd yn gwneud y safonau'n benodol gymwys i'r 27 sefydliad canlynol, gan alluogi Comisiynydd y Gymraeg ('y Comisiynydd') i roi Hysbysiadau Cydymffurfio i'r sefydliadau hynny mewn perthynas â'r safonau a bennwyd:

Coleg Ceredigion	Coleg Merthyr Tudful Cyfyngedig;
Coleg Sir Gâr	Prifysgol Abertawe;
Coleg Caerdydd a'r Fro	Prifysgol Aberystwyth;
Coleg Cambria	Prifysgol Bangor;
Coleg y Cymoedd	Prifysgol Caerdydd;
Corff Llywodraethu Coleg Catholig Dewi Sant	Prifysgol Cymru;
Coleg Gŵyr Abertawe	Prifysgol Cymru: y Drindod Dewi Sant;
Coleg Gwent	Prifysgol De Cymru;
Coleg Penybont	Coleg Brenhinol Cerdd a Drama Cymru Cyfyngedig;
Coleg Sir Benfro	Prifysgol Glyndŵr;
Grŵp Llandrillo-Menai	Prifysgol Metropolitan Caerdydd;
WEA YMCA CC Cymru	Y Brifysgol Agored;
Career Choices Dewis Gyrfa Cyfyngedig	Cyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru

Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017

Mae Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017 yn gwneud safonau'n benodol gymwys i'r 27 sefydliad a enwir uchod. Gosododd Llywodraeth Cymru Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 3) 2016 ar y cyrff uchod ym mis Chwefror 2016. Cafodd y Rheoliadau hynny eu gwrthod gan y Cynulliad diwethaf ar 15 Mawrth 2016.

Newidiadau polisi rhwng gwahanol setiau o Reoliadau

Hyd yma, agwedd Llywodraeth Cymru at baratoi Rheoliadau yw sicrhau fod y safonau sy'n cael eu cynnwys ym mhob set o Reoliadau yn addas ar gyfer grŵp penodol o sefydliadau neu sector. Gall hyn ddylanwadu ar y modd y gwneir penderfyniadau polisi, gyda safonau gwahanol yn cael eu paratoi ar gyfer sectorau gwahanol. Mewn Rheoliadau i sectorau eraill, nodwyd yr

amgylchiadau lle nad oedd y safonau yn gymwys. Defnyddir dull gwahanol gyda Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017. Mae paragraff 30, Atodlen 1, rhan 3 o'r Rheoliadau yn rhestrir gwasanaethau a'r gweithgareddau mewn perthynas ar hyn y gellir disgwyl i sefydliad gydymffurfio â hi.

Mae'r rhestr hon o weithgareddau a gwasanaethau wedi'i chynnwys yn y Rheoliadau i sicrhau na all gweithgareddau masnachol tebyg i ymchwil a chyhoeddi deunydd academiaidd eu dal gan safonau, yn ogystal â sicrhau na fydd y Rheoliadau felly, yn amharu ar allu'r sefydliad i gynhyrchu ei hincwm ei hun. Golyga hyn (yn unol ag hysbysiad cydymffurfio'r corff) y byddai gohebiaeth ynghylch unrhyw un o'r materion a rhestrir ym mharagraff 30 o Atodlen 1 yn cael eu dal gan safonau.

Llety penodedig ar gyfer siaradwyr Cymraeg

Mae dyblygu ymrwymadau cynlluniau iaith Gymraeg i strwythur cyfreithiol safonau'r Gymraeg yn gallu bod yn heriol oherwydd natur caeth drafftio safonau i greu dyletswyddau y gellir eu gorfodi. Un enghraifft o hyn yw mewn perthynas â llety myfyrwyr sydd wedi cael eu neilltuo yn benodol ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

Mae cynlluniau iaith Prifysgol Aberystwyth a Chaerdydd yn awgrymu ymrwymiad yn eu cynlluniau iaith i ddarparu llety penodol ar gyfer siaradwyr Cymraeg. Nid yw Gweinidogion Cymru yn ei gweld hi'n rhesymol na'n gymesur i bennu safonau sy'n rhoi hawl absoliwt i fyfyrwyr i lety sydd wedi'i neilltuo ar gyfer siaradwyr Cymraeg. Pe bai mwy o fyfyrwyr yn gwneud cais am lety Cymraeg na'r llefydd hynny sydd ar gael, mae'n anorfod y byddai'r corff methu cydymffurfio â'r fath safon.

Mae Rheoliadau newydd wedi'u cynnwys yn Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017 sy'n gwneud darpariaeth i alluogi myfyrwyr i ddatgan diddordeb am lety sydd wedi'i neilltuo ar gyfer siaradwyr Cymraeg. Yn ogystal, byddai'r corff dan ddyletswydd i hyrwyddo'r cynnig yna.

Enw'r Rheoliadau

Teitl y Rheoliadau a osodwyd yw Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017. Bwriedir i'r holl Rheoliadau a wneir o dan adran 26 o'r Mesur fod yn un gyfres barhaus, yn yr un modd â gorchmynion cychwyn. Bydd hyn yn golygu bod y Rheoliadau'n haws eu trin a'i bod yn haws cyfeirio atynt, yn enwedig pan fydd Hysbysiadau Cydymffurfio'n cyfeirio at reoliadau. Ers y gwrthodwyd Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 3) 2016, gwnaed rheoliadau pellach. Yn sgil hynny, teimlir mai synhwyrol fyddai parhau gyda'r drefn rhifo dilyniannol. Yn ogystal, mi fydd yn haws gwahaniaethu rhwng y rheoliadau a'u gwrthodwyd a'r rheoliadau diwygiedig.

Cyrff yn Atodlen 6 y Rheoliadau

Mae Atodlen 6 i'r Rheoliadau hyn yn rhestru'r cyrff y mae'r Comisiynydd wedi'i hawdurdodi i roi hysbysiad cydymffurfio iddynt mewn perthynas â'r Safonau a bennwyd. Mae Adran 43 o'r Mesur yn darparu nad yw Rheoliadau'n gallu gwneud safonau'n benodol gymwys i berson oni bai bod y safon yn gymwysadwy iddynt. Mae'r rhan fwyaf o'r cyrff a restrir naill ai wedi'u nodi yng nghlofn 1 y tabl yn Atodlen 6 y Mesur neu o fewn categori o bersonau a nodir yn y golofn honno, ac mae colofn 2 yn disgrifio pa safonau a allai fod yn gymwysadwy iddynt (adran 36 y Mesur).

Rhifau yn y Rheoliadau

Mae'r Rheoliadau'n defnyddio'r wyddor Gymraeg, hy. (a), (b), (c), (ch) ac ati. Mae hyn yn effeithio ar safonau 27 A-D a nifer fach o is-baragraffau mewn Safonau unigol (gweler Safonau 99, 121, 134, 144, 145A, 161 ac 177. Mae hefyd yn effeithio ar:

- (1) paragraffau 30, 33, 40, 44, 45 a 59 o Atodlen 1, paragraff 2 o Atodlen 2, paragraffau 11 ac 13 o Atodlen 3; a
- (2) rheoliadau 2(5) a 3(4).

Mae'r arddull hwn yn wahanol i'r arddull rhifo arferol a ddefnyddir mewn is-ddeddfwriaeth a wneir gan Weinidogion Cymru. Fel arfer, defnyddir y wyddor Saesneg yn y fersiwn Gymraeg a'r fersiwn Saesneg. Yn yr achos hwn, oherwydd natur a phwnc y Rheoliadau, defnyddiwyd y wyddor Gymraeg. Defnyddiwyd yr arddull rhifo hwn yn y fersiwn Gymraeg a'r fersiwn Saesneg er mwyn sicrhau cysondeb ac osgoi unrhyw bosibilrwydd o ddryswch wrth groesgyfeirio. Defnyddiwyd yr un arddull yn Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 (OS 2015/996) a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016.

Y cefndir deddfwriaethol

Caiff y Rheoliadau eu gwneud drwy arfer y pwerau a roddwyd i Weinidogion Cymru o dan adran 26, 27, 39 a 150(5) o'r Mesur. Mae adran 26 y Mesur yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau drwy reoliadau. Mae adran 27 yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau gwahanol ar gyfer ymddygiadau gwahanol. Mae hefyd yn eu galluogi i bennu un safon neu nifer o safonau ar gyfer ymddygiad penodol.

Cyn y gall y Comisiynydd roi hysbysiad cydymffurfio i berson yn ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â safon, rhaid i'r safon honno fod yn benodol gymwys i'r person hwnnw (adran 45). Mae adran 39 yn darparu bod safon yn benodol gymwys i berson pan fydd Gweinidogion Cymru wedi awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i'r person hwnnw yn ymwneud â'r safon honno. Mae adran 105(5) yn darparu bod unrhyw bŵer sydd gan Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau yn cynnwys pŵer i wneud y cyfryw ddarpariaethau trosiannol, darfodol, canlyniadol ac arbed, ac unrhyw

ddarpariaethau eraill y mae Gweinidogion Cymru'n eu hystyried yn angenrheidiol neu'n briodol.

Yn unol ag Adran 150(2) o'r Mesur, rhaid i'r Rheoliadau gael eu gosod gerbron a'u cymeradwyo drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru (hy y weithdrefn gadarnhaol).

Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

Gwnaeth y Mesur gadarnhau statws swyddogol y Gymraeg yng Nghymru a chreu fframwaith deddfwriaethol newydd ar gyfer yr iaith.

Cam allweddol i roi effaith i'r Mesur yw pennu safonau ac awdurdodi'r Comisiynydd i orfodi personau i gydymffurfio â'r Safonau hyn.

Mae adran 25 y Mesur yn darparu ei bod yn ofynnol i berson gydymffurfio â safon a bennir gan Weinidogion Cymru os bodlonir amodau penodol. Mae'r amodau hynny'n cynnwys y canlynol:

- i. bod safon yn benodol gymwys i'r person (hy mae Gweinidogion Cymru wedi awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i'r person hwnnw mewn perthynas â'r safon honno);
- ii. bod y Comisiynydd wedi rhoi hysbysiad cydymffurfio i'r person;
- iii. bod yr hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i'r person gydymffurfio â'r safon;
- iv. bod yr hysbysiad cydymffurfio mewn grym.

Bydd y ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau yn cymryd lle'r Cynlluniau Iaith Gymraeg a ddatblygwyd o dan Ddeddf yr Iaith 1993 ac a oedd yn cael eu monitro gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg nes iddo gael ei ddi-ddymu ar 31 Mawrth 2012, a chan y Comisiynydd Iaith ers 1 Ebrill 2012.

Mae dau ddiben i'r Rheoliadau. Y cyntaf yw pennu safonau.

Mae safonau sy'n perthyn i'r categorïau canlynol wedi'u pennu yn y Rheoliadau:

- Safonau cyflenwi gwasanaethau - bydd y rhain yn cael eu gosod mewn perthynas â hybu neu hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg, neu i sicrhau na chaiff ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth ddarparu gwasanaethau.
- Safonau llunio polisi - bydd y rhain yn ei gwneud yn ofynnol i sefydliadau ystyried effaith eu penderfyniadau polisi ar allu pobl i ddefnyddio'r iaith ac ar yr egwyddor o beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- Safonau gweithredu - bydd y rhain yn delio â'r defnydd o'r Gymraeg o fewn sefydliadau.
- Safonau cadw cofnodion - bydd y rhain yn ei gwneud yn ofynnol cadw cofnodion am rai o'r safonau eraill, ac am unrhyw gwynion a dderbynnir

gan sefydliad. Bydd y cofnodion hyn yn helpu'r Comisiynydd i sicrhau bod sefydliad yn cydymffurfio â'r safonau.

Mae'r safonau wedi'u drafftio gyda'r nod o:

- wella'r gwasanaethau Cymraeg y gall siaradwyr Cymraeg eu disgwyl gan sefydliadau
- annog pobl i ddefnyddio gwasanaethau Cymraeg yn fwy
- ei gwneud yn glir i sefydliadau'r hyn y mae angen iddynt ei wneud o ran y Gymraeg
- sicrhau cysondeb priodol o ran y dyletswyddau a roddir ar gyrff sydd yn yr un sectorau.

Mae rhai safonau'n dibynnu ar ei gilydd. Felly, mae'r Rheoliadau'n cynnwys tablau (yn Rhan 2 o Atodlenni 1 a 3) i ategu'r safonau cyflenwi gwasanaethau a'r safonau gweithredu sy'n nodi pa safonau eraill y bydd angen eu gosod hefyd pan fydd safon benodol wedi'i chynnwys mewn hysbysiad cydymffurfio.

Ail ddiben y Rheoliadau yw awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiau cydymffurfio i'r sefydliadau a restrir uchod sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio â'r safonau a nodwyd.

Ni fydd y Rheoliadau, pan fyddant yn dod i rym, yn cael effaith uniongyrchol ar sefydliadau ac ni fyddant, ar eu pennau eu hunain, yn creu hawliau i'r rheini sy'n defnyddio'r Gymraeg. Bydd hynny ond yn digwydd pan fydd yr holl amodau yn adran 25 wedi'u bodloni. Fodd bynnag, mae'r Rheoliadau yn gam hanfodol yn fframwaith y Mesur, ac yn galluogi'r Comisiynydd i'w gwneud yn ofynnol i sefydliadau gydymffurfio â'r safonau.

Mater i'r Comisiynydd fydd dewis pa safonau i'w gosod ar bob sefydliad drwy hysbysiad cydymffurfio. Mae'r Rheoliadau'n pennu'r ystod o safonau y gellir eu gosod ar sefydliad. Nid oes raid i'r Comisiynydd ofyn bod pob sefydliad yn cydymffurfio â phob safon. Efallai y bydd sefydliad yn gorfod cydymffurfio â safon mewn rhai amgylchiadau yn unig ac nid mewn sefyllfaoedd eraill, yn dibynnu ar yr hyn a nodir yn ei hysbysiad cydymffurfio. Bydd yr hysbysiad cydymffurfio hefyd yn nodi erbyn pryd y mae'n ofynnol i'r sefydliad gydymffurfio â safon.

Apelio

Bydd unrhyw sefydliad yn gallu herio'r gofyniad i gydymffurfio â safon benodol, ar sail p'un a yw'n rhesymol ac yn gymesur disgwyl iddynt wneud hynny.

Yn y lle cyntaf, bydd sefydliad yn gallu herio'r Comisiynydd ei hun. Os na allant ddatrys yr anghydfod, mae modd apelio i Dribiwnlys y Gymraeg, ac wedi hynny i'r Uchel Lys.

Sanctsiynau

Comisiynydd y Gymraeg fydd yn gyfrifol am orfodi cydymffurfiaeth â'r safonau. Mewn achosion lle bydd y Comisiynydd yn penderfynu bod sefydliad wedi methu â chydymffurfio â safon, gall gymryd camau gorfodi. O dan y Mesur,

gall camau gorfodi amrywio o lunio argymhellion neu roi cyngor i sefydliad, i orfodi cosb sifil nad yw'n fwy na £5,000.

Risgiau peidio â gwneud deddfwriaeth

Os nad yw'r Rheoliadau arfaethedig yn cael eu gwneud, bydd y risgiau canlynol yn cael eu gwireddu:

- Bydd y Cynlluniau Iaith a gyflwynwyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn dal yn weithredol mewn perthynas â'r sefydliadau uchod.
- Os yw'r Cynlluniau Iaith yn parhau, ni fydd mecanwaith gorfodi ar gael os yw sefydliad yn methu â chydymffurfio â'i Gynllun.
- Ar hyn o bryd, mae Cynlluniau Iaith yn amrywio o un sefydliad i'r llall, ac mae'r ymrwymadau mewn rhai Cynlluniau yn amhenodol. Mae hyn yn arwain at sefyllfa lle mae'r cyhoedd yn ansicr pa wasanaethau y gallant ddisgwyl eu cael yn Gymraeg. Bydd yr ansicrwydd hwn yn parhau os nad yw'r Rheoliadau'n cael eu gwneud. Er ei bod yn bosibl y bydd rhywfaint o amrywiaeth rhwng sefydliadau, mae'r safonau'n benodol eu natur ac felly byddant yn lleihau ansicrwydd y cyhoedd.
- Ansicrwydd ymhlith sefydliadau ynghylch eu darpariaethau Cymraeg, yn sgil y ffaith eu bod o dan yr argraff y bydd y safonau'n disodli eu Cynlluniau. Mae nifer o sefydliadau wedi dechrau paratoi ar gyfer cyflwyno'r safonau a'r drefn fonitro a gorfodi newydd.
- Dim gwelliant o ran y defnydd o'r Gymraeg o fewn sefydliadau. Byddai'r defnydd o'r Gymraeg o fewn sefydliad yn parhau i ddibynnu ar ewyllys da'r sefydliad hwnnw, heb system fonitro yn ei lle.
- Ni fydd rhan allweddol o'r Mesur yn cael ei gweithredu.

Ceir rhagor o wybodaeth am risgiau a manteision gweithredu'r safonau yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol isod, ac mae'r risgiau o beidio â chyflwyno safonau wedi'u hamlinellu yn adran 'Opsiw'n 1: gwneud dim' y manteision.

Ymgynghori

Rhwng mis Tachwedd 2014 a mis Chwefror 2015, cynhaliodd Comisiynydd y Gymraeg ymchwiliad gyda'r sefydliadau a fydd yn gorfod cydymffurfio â'r safonau a bennwyd yn y Rheoliadau. Gwnaeth Gweinidogion Cymru ystyried yn llawn y casgliadau a gyflwynodd y Comisiynydd yn yr adroddiadau ar y Safonau. Mae'r adroddiadau hynny i'w cael ar wefan y Comisiynydd.

Penderfynodd Gweinidogion Cymru peidio â chynnal ymgynghoriad llawn â'r cyhoedd ar y Rheoliadau drafft. Fodd bynnag, mae'r sefydliadau yn ail ymchwiliad y Comisiynydd wedi cael cyfle i gyfrannu at y broses o wneud y Safonau. Ymatebodd pob un o'r sefydliadau i ymchwiliad y Comisiynydd; mae gan y rhan fwyaf ohonynt Gynllun Iaith eisoes a phrofiad o ddatblygu darpariaeth Gymraeg. Ystyriwyd yn ogystal, ymrwymadau cynlluniau iaith y cyrff.

Yn ogystal, trafodwyd materion penodol ynghylch y Rheoliadau hyn gyda chynrychiolwyr sectorau er mwyn casglu mwy o wybodaeth am natur eu gwaith. Mae'r rhain yn cynnwys Colegau Cymru, UMC Cymru, Prifysgolion Cymru a'r Coleg Gymraeg Cenedlaethol.

Yr asesiad o'r gystadleuaeth

Cynhaliwyd asesiad o'r gystadleuaeth - mae'r Rheoliadau'n annhebygol o gael effaith andwyol sylweddol ar gystadleuaeth. Er mwyn i'r Rheoliadau gyflawni'r nod polisi o eithrio gweithgareddau masnachol, mae rhestr sy'n nodi mewn perthynas â pha faterion y gallai'r safonau fod yn gymwys wedi'i chynnwys yn y Rheoliadau. Gweler paragraff 30 o Atodlen 1 a pharagraff 2 o Atodlen 2 (Safonau Cyflenwi Gwasanaethau a Safonau Llunio Polisi).

Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb

Mae Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb wedi'i gynnal. Mae rhai safonau yn Rheoliadau Rhif 6 o dan y pennawd 'cyfarfodydd' (safonau 25-26B a 28-29B yn ymwneud â chyfarfodydd cymorth i fyfyrwyr yn ogystal â gweithdrefnau cwynion a disgyblu) yn gwneud darpariaethau penodol i ymateb i lefel iaith unigolion bregus. Bydd yr elfen cymorth i fyfyrwyr yn y safonau ynghylch cyfarfodydd yn cael eu gweithredu dim ond pan mai anghenion cwnsela neu faterion iechyd meddwl yr unigolyn fydd ffocws y cyfarfod. Nid yw'n berthnasol i faterion sy'n ymwneud â chymorth i unigolyn sydd â nam corfforol neu ar ei synhwyrau.

Y gwahaniaeth rhwng safonau'r cyfarfodydd sy'n ymwneud â chwynion, disgyblu a chymorth myfyrwyr a'r safonau ynghylch cyfarfodydd eraill yw lefel y ddarpariaeth Gymraeg (neu lefel y cyfieithu) sydd ar gael yn y cyfarfod. Yn y cyfarfodydd cwynion, disgyblu a chymorth myfyrwyr, byddai darpariaeth cyfieithu ddwy ffordd ar gael – o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg. I unigolion mewn sefyllfa neu gyflwr bregus, gallai'r broses o gyfnewid iaith yn ystod y cyfarfod gynyddu eu lefelau straen, felly mae'r cynnig i gael cyfieithu ddwy ffordd yn rhoi anghenion yr unigolion yn gyntaf. Y ffocws yma yw osgoi straen diangen i unigolyn sydd eisoes o dan straen meddyliol. Mae hyn yn hyrwyddo egwyddorion cyfle cyfartal gan roi sylw dyledus i'r angen i gael gwared ar neu leihau unrhyw anfantais y gall unigolion sy'n rhannu nodweddion gwarchoddedig ei dioddef.

Mae cyfarfodydd sy'n ymwneud ag unigolion â nam corfforol neu ar eu synhwyrau wedi cael eu hystyried yn y safonau eraill ynghylch cyfarfodydd, lle mae'n bosibl eu cynnal yn Gymraeg. Os yw'r mater corfforol yn golygu bod yr unigolyn yn dioddef straen neu broblem iechyd meddwl arall, yna bydd y safonau 'cymorth myfyrwyr' yn cael eu gweithredu. Ar bob cam, bydd myfyriwr, p'un a oes nam corfforol arno neu ar ei synhwyrau ai peidio, yn cael cynnig cyfarfod yn Gymraeg. Mater i Gomisiynydd y Gymraeg wrth gwrs fydd penderfynu pa safonau y mae'n ofynnol i gorff gydymffurfio â nhw, ac ym mha amgylchiadau neu feysydd.

Rydym yn fodlon bod y gweithdrefnau penodol yn y Rheoliadau drafft yn cydfynd â gofynion cydraddoldeb Gweinidogion Cymru.

Adolygu ar ôl gweithredu

Mae'r Mesur yn darparu nifer o gyfleoedd i'r Comisiynydd ddwyn sylw Gweinidogion Cymru at addasrwydd y safonau a bennwyd yn y Rheoliadau. Er enghraifft:

- Gall y Comisiynydd gyflwyno argymhellion neu roi cyngor i Weinidogion Cymru (adran 4 o'r Mesur) a allai argymhell yn uniongyrchol ddiwygio'r Rheoliadau, os yw'n dymuno gwneud hynny. Hefyd gallai Gweinidogion Cymru benderfynu ar sail cyngor a roddir ganddi y byddai'n briodol adolygu'r safonau. Rhaid iddynt roi sylw dyledus i unrhyw argymhellion neu gyngor ysgrifenedig y mae'r Comisiynydd yn eu rhoi wrth arfer y swyddogaeth y mae'r argymhelliad neu'r cyngor yn ymwneud â hi.
- Mae adran 18 y Mesur yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiynydd baratoi adroddiad blynyddol. Rhaid i'r adroddiad hwnnw gynnwys adolygiad o faterion sy'n berthnasol i'r iaith Gymraeg (ymhlith materion eraill) a gallai hefyd gynnwys unrhyw faterion eraill y mae'r Comisiynydd o'r farn ei bod yn briodol eu cynnwys.
- Yn ogystal, mae gan y Comisiynydd y pŵer i gynnal Ymchwiliad Safonau (adrannau 61 a 62 o'r Mesur) a all ystyried pa safonau a ddylai, neu a ddylai barhau i fod yn benodol gymwys i berson, p'un a yw'r safonau eisoes wedi'u pennu gan Weinidogion Cymru ai peidio. Ar ôl cynnal Ymchwiliad Safonau, rhaid i'r Comisiynydd lunio Adroddiad Safonau a darparu copi ohono i Weinidogion Cymru. Rhaid i Weinidogion Cymru roi sylw dyledus i adroddiad o'r fath yn unol ag adran 66 o'r Mesur.

Yn amodol ar eu hysbysiadau cydymffurfio, bydd sefydliadau'n cyhoeddi Adroddiadau Blynyddol sy'n amlinellu sut y maent wedi cydymffurfio â'r safonau a osodwyd arnynt (gweler safonau 166, 172 ac 178). Gallai'r adroddiadau blynyddol hyn hefyd godi materion yn ymwneud ag addasrwydd y safonau a bennwyd.

RHAN 2 – ASESIAD EFFAITH RHEOLEIDDIOL

Cefndir

1. Gofynnwyd i'r sefydliadau a oedd yn rhan o ail ymchwiliad Comisiynydd y Gymraeg ('y Comisiynydd') gymryd rhan mewn Asesiad Effaith Rheoleiddiol gan Lywodraeth Cymru. Cafodd holiadur yr Asesiad ei ddosbarthu gyda dogfennau ymchwiliad y Comisiynydd. Cynhaliwyd yr ymchwiliad rhwng 7 Tachwedd 2014 a 9 Chwefror 2015, a gofynnwyd i'r sefydliadau gyflwyno eu hymatebion yn uniongyrchol i Lywodraeth Cymru.
2. Ymatebodd 73 o'r 119 sefydliad yn ail ymchwiliad y Comisiynydd i holiadur yr Asesiad, sef cyfradd ymateb o 61%. Roedd y sefydliadau hynny'n drawstoriad da o'r gwahanol sectorau, ac yn cynnwys sefydliadau gydag ystod amrywiol o ddarpariaethau Gymraeg. Gwnaeth y rhan fwyaf o'r ymatebwyr ddarparu gwybodaeth fanwl am gostau a manteision gweithredu'r safonau yn eu sefydliadau.
3. Ym mis Mai a dechrau Mehefin 2015, cyflwynodd y Comisiynydd ei hymateb swyddogol i'r Ymchwiliad Safonau i Lywodraeth Cymru, a hynny ar ffurf naw adroddiad o dan adran 64 o'r Mesur. Rhaid i Weinidogion Cymru roi sylw dyledus i (i) Adroddiadau Safonau'r Comisiynydd wrth benderfynu a ddylid arfer y pwerau yn Rhan 4 o'r Mesur (sy'n cynnwys y pŵer i bennu safonau) a sut i wneud hynny, a (ii) unrhyw gyngor a roddir gan y Comisiynydd yn ysgrifenedig.

Crynodeb o'r ymatebion

4. Mae 15 o'r 27 sefydliad (56%) a fydd yn ddarostyngedig i Reoliadau Cylch 3 wedi darparu gwybodaeth ar gost eu Cynllun Iaith Gymraeg presennol, ac amcangyfrif o gost cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg. Dyma oedd y sefydliadau: Coleg Sir Gâr, Coleg Caerdydd a'r Fro, Coleg y Cymoedd, Coleg Gwent, Grŵp Llandrillo-Menai, Grŵp NPTC, Prifysgol Abertawe, Prifysgol Bangor, Prifysgol Caerdydd, Prifysgol Cymru: Y Drindod Dewi Sant, Prifysgol Metropolitan Caerdydd, Prifysgol De Cymru, Y Brifysgol Agored, Career Choices Dewis Gyrfa a Chyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru.

Cywirdeb a defnyddioldeb data

5. Mae gennym bryderon am y data a gafwyd gan y sefydliadau ac a yw'n addas ar gyfer llunio Asesiad Effaith Rheoleiddiol cadarn a chywir. Gwnaeth y Comisiynydd seilio ei hail ymchwiliad ar y Rheoliadau drafft a baratowyd ar gyfer y cyrff yng nghylch 1 a oedd yn destun ymgynghoriad gan Lywodraeth Cymru ym mis Tachwedd 2014. Felly, roedd yr ymatebion i'r Asesiad hefyd yn seiliedig ar y Rheoliadau hyn. Roedd rhai sefydliadau'n gyndyn o seilio eu hymateb ar Reoliadau drafft oherwydd y posibilrwydd y gallent newid, a hefyd eu bod wedi'u

paratoi'n benodol ar gyfer Gweinidogion Cymru, awdurdodau lleol ac Awdurdodau'r Parciau Cenedlaethol.

6. I'w gwneud yn bosibl cynnal asesiad o gost ychwanegol cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, byddai'n rhaid i sefydliad ddarparu ffigur o'r gost o gydymffurfio gyda'i Gynllun Iaith Gymraeg presennol, ac amcangyfrif o gost cydymffurfio â Safonau. Fodd bynnag, mewn nifer o achosion nid oedd modd i'r sefydliad ddarparu'r ffigurau, neu roeddent ond wedi darparu un ffigur.
7. Hyd yn oed lle darparwyd amcangyfrif o'r gost, pwysleisiodd nifer o sefydliadau ei bod yn anodd iddynt ddarparu data cywir heb wybod pa rai o'r safonau drafft y byddai disgwyl iddynt gydymffurfio â nhw. Mae'n edrych yn debyg bod rhai sefydliadau wedi darparu amcangyfrif o'r costau ar gyfer cydymffurfio â phob safon. Fodd bynnag, mae'n annhebygol y bydd pob safon yn cael ei gorfodi ar un sefydliad - mater i'r Comisiynydd fydd penderfynu ar hyn pan fydd yn rhoi hysbysiadau cydymffurfio o dan adran 45 o Fesur y Gymraeg.
8. Mae sefydliadau hefyd wedi dehongli'r cwestiynau mewn gwahanol ffyrdd. Ceir nifer o enghreifftiau lle mae sefydliadau'n nodi y bydd eu costau'n cynyddu er mwyn cyflogi aelodau ychwanegol o staff i ddelio â gweithredu gwahanol gategorïau o safonau, er bod eu tystiolaeth yn awgrymu mai un person yn unig y byddai ei angen i wneud y gwaith hwn. Mae hyn wedi cynyddu'n sylweddol yr amcangyfrifon a ddarparwyd gan y sefydliadau hyn. Cafwyd enghreifftiau hefyd lle mae sefydliadau wedi cynnwys y gost o gyflogi staff i ddarparu gwasanaethau fel un o gostau cydymffurfio â'u Cynllun Iaith presennol. Roedd y dystiolaeth yn awgrymu bod y staff hyn wedi'u cyflogi i ddarparu gwasanaethau'r sefydliad, ac nid gwasanaethau cyfrwng Gymraeg yn unig weithiau.
9. Mae nifer o sefydliadau wedi darparu amcangyfrifon o gostau cydymffurfio sy'n sylweddol uwch na sefydliadau eraill tebyg.
10. Gyda hyn mewn cof, mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn canolbwyntio ar yr effaith economaidd, cymdeithasol ac ieithyddol ar sefydliadau a hefyd yn cwmpasu'r effaith ariannol cyn belled â phosibl. Os caiff y Rheoliadau sêl bendith y Cynulliad, caiff gwybodaeth bellach ei chasglu gan sefydliadau pan fydd y Comisiynydd yn rhoi hysbysiadau cydymffurfio a'r sefydliadau mewn sefyllfa i ddarparu costau mwy cywir. Wedyn, bydd modd cynnal asesiad llawn o'r effaith ariannol.

Yr opsiynau

11. Mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol hwn yn ystyried dau opsiwn:

- Opsiwn 1: Gwneud dim - parhau gyda'r Cynlluniau Iaith presennol fel y'u gweithredir o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.
- Opsiwn 2: Cyflwyno safonau mewn perthynas â'r Gymraeg ar gyfer y 27 sefydliad a restrir uchod.

12. Mae'r dadansoddiad canlynol yn ystyried y costau a'r manteision sy'n gysylltiedig â'r opsiynau hyn.

Costau a manteision

Costau

Opsiwn 1: Gwneud dim

13. Nid oes costau ychwanegol yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn. Ni fyddai angen i'r sefydliadau hyn gydymffurfio â Safonau newydd ond byddai disgwyl iddynt barhau i ddarparu eu Cynlluniau Iaith presennol.

14. Mae tabl 1 yn crynhoi'r wybodaeth a gafwyd gan y sefydliadau ynghylch cost cydymffurfio â'r Cynlluniau Iaith presennol. Mae'r ystod o gostau fwy na thebyg yn adlewyrchu'r gwahaniaeth ym maint a chwmpas y sefydliadau dan sylw ynghyd â gwahanol ffyrdd o ddehongli'r cwestiynau yn yr holiadur.

Tabl 1 - Yr ystod o gostau ar gyfer gweithredu'r Cynlluniau Iaith presennol

	Ymatebion	Lleiafswm (£)	Uchafswm (£)
Cyrff Rheoliadau (Rhif 6)	15	0	629,000

Opsiwn 2: Cyflwyno safonau mewn perthynas â'r Gymraeg ar gyfer y 27 sefydliad a restrir uchod

15. Er na phenderfynwyd eto pa safonau fydd yn berthnasol i bob sefydliad, mae'n debygol y bydd y sefydliadau'n ysgwyddo costau untro a chostau rheolaidd ychwanegol er mwyn cydymffurfio â'r safonau.

16. Y prif gostau rheolaidd fydd costau staffio, yn enwedig ar gyfer staff ag arbenigedd ym meysydd cyfieithu, marchnata a pholisi. Mae'n debygol y bydd angen i'r sefydliadau ehangu eu cyfleusterau cyfieithu, naill ai drwy recriwtio mwy o gyfieithwyr mewnol neu drwy anfon gwaith cyfieithu allan i ddarparwyr allanol.

17. Yn ogystal, maent yn debygol o ysgwyddo costau untro a chostau rheolaidd ar gyfer hyfforddiant. Disgwylir i'r costau hyfforddi untro fod yn gysylltiedig â gweinyddu mewnol a gweithredu'r safonau, a bydd y costau hyfforddi rheolaidd yn canolbwyntio mwy ar yr angen posibl i ddarparu mwy o hyfforddiant statudol i staff yn Gymraeg ynghyd â hyfforddiant i staff wella eu sgiliau Cymraeg.

18. Fel y nodwyd uchod, cysylltwyd â'r sefydliadau dan sylw i ofyn iddynt ddarparu data ar gostau ar gyfer yr Asesiad hwn. Mae ein pryderon am y data a gasglwyd wedi'u hamlinellu uchod.
19. I ddangos yr amrywiaeth yn yr ymatebion, mae lleiafswm ac uchafswm y costau ychwanegol a nodwyd ar gyfer y sefydliadau hyn wedi'u nodi yn y tabl isod. Er bod yr amcangyfrif o'r uchafswm yn allanolyn, roedd sefydliadau eraill yn nodi cynnydd mawr mewn costau cydymffurfio. O ran y lleiafswm, nid yw'n glir pa mor realistig yw awgrymu (cyn gwybod pa safonau fydd yn berthnasol) na fydd sefydliad yn ysgwyddo unrhyw gostau ychwanegol wrth gydymffurfio â'r safonau.

Tabl 2 - Yr ystod o gostau ychwanegol a nodwyd gan sefydliadau (£)

	Ymatebion	Lleiafswm (£)	Uchafswm (£)
Cyrff Rheoliadau (Rhif 6)	15	0	10,000,000

20. Oherwydd y pryderon uchod, ystyrir bod y data'n anghyflawn ac o bosibl yn anghyson. Yn dilyn trafodaethau ag Economegwyr ac Ystadegwyr y Llywodraeth, cytunwyd nad yw'r data a gasglwyd yn ddigon cadarn i'w ddefnyddio mewn Asesiad Effaith Rheoleiddiol. Yn sgil yr amrywiaeth yn y data a gyflwynwyd a'r ansicrwydd o ran pa safonau fydd yn berthnasol i bob sefydliad, byddai hyd yn oed nodi ffigur cyfartalog yn annhebygol o fod yn adlewyrchiad cywir o gost cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.
21. Ystyriwyd cynnal cylch casglu data arall, ond penderfynwyd bod y canlyniad yn debygol o fod yn debyg ac na fyddai modd casglu'r data angenrheidiol i lunio asesiad cadarn o'r goblygiadau o ran cost nes bod gwybodaeth bellach ar gael ar ba safonau fydd yn berthnasol i bob sefydliad.
22. Yn ogystal â'r costau cydymffurfio a ysgwyddir gan y sefydliadau, mae Comisiynydd y Gymraeg a Thribiwnlys y Gymraeg hefyd yn debygol o ysgwyddo costau ar gyfer monitro a gorfodi cydymffurfiaeth â'r safonau. Yn olaf, bydd proses apelio'n cael ei sefydlu. Golyga hyn y bydd sefydliad sy'n credu bod y safonau a orfodwyd arno yn afresymol neu'n anghymesur yn gallu apelio i'r Comisiynydd yn y lle cyntaf, ac wedi hynny i Dribiwnlys y Gymraeg. Nid yw'r costau sy'n gysylltiedig â'r prosesau hyn yn wybyddus eto.

Manteision

Opsiwn 1: Gwneud dim

23. Dyma'r opsiwn sylfaenol ac nid oes manteision ychwanegol yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn.

24. Byddai gwneud dim yn golygu bod y Cynlluniau Iaith presennol, sydd wedi bod yn eu lle ers 1993, yn parhau fel ag y maent. Byddai swyddogaeth reoleiddio'r Comisiynydd yn parhau'n debyg i swyddogaeth Bwrdd yr Iaith Gymraeg. Byddai'r gweithdrefnau ar gyfer cytuno ar gynlluniau a'u diwygio, sy'n llyncu llawer o adnoddau, hefyd yn parhau, ynghyd â'r drefn orfodi gyfyngedig bresennol.

Opsiwn 2: Cyflwyno safonau mewn perthynas â'r Gymraeg ar gyfer y 27 sefydliad a restrir uchod

25. Diben y safonau yw gwella lefel y gwasanaeth y gall aelodau'r cyhoedd ddisgwyl ei derbyn. Ar hyn o bryd (a nes bod Comisiynydd y Gymraeg wedi rhoi'r hysbysiadau cydymffurfio), mae ond yn bosibl amlinellu'r manteision cyffredinol a ddisgwylir.

26. Bydd y safonau'n nodi'n glir beth y mae angen i'r sefydliadau ei wneud o ran y Gymraeg, fel bod pobl yn gwybod beth i'w ddisgwyl o ran gwasanaethau Cymraeg. Bydd yr eglurder hwn, ar gyfer y cyhoedd a'r sefydliadau, yn helpu i sicrhau bod y safonau'n gallu cael eu gorfodi'n effeithiol ac yn arwain at gynnydd yn y defnydd o wasanaethau Cymraeg.

27. Mae 24 o'r 27 sefydliad eisoes yn gweithredu Cynlluniau Iaith ac eisoes yn gwneud nifer o'r pethau a nodwyd yn y safonau. Mae'r safonau'n adeiladu ar y Cynlluniau ac yn rhoi gofynion mwy cadarn ar y sefydliadau hyn. Fodd bynnag, ni all y Comisiynydd ond pennu safonau sy'n rhesymol ac yn gymesur ar gyfer pob sefydliad unigol.

28. Ar lefel ymarferol, bydd y safonau'n cyflwyno dyletswyddau penodol a gorfodadwy yn lle'r ymrwymadau yn y Cynlluniau sydd weithiau'n amwys.

29. Bellach, bydd yn ofynnol i sefydliadau fynd ati mewn ffordd fwy rhagweithiol a strategol i brif-ffrydio'r Gymraeg. Bydd y 'cynnig rhagweithiol' yn allweddol i hyn, sy'n rhoi cyfrifoldeb ar y sefydliad i gynnig gwasanaethau yn Gymraeg, yn hytrach na disgwyl i'r unigolyn ofyn amdanynt. Bydd hyn yn darparu sylfaen gadarn i wella'r gwasanaethau ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

30. Bydd gwell trefn orfodi yn cynnig dull mwy effeithiol o ymdrin ag achosion honedig o beidio â chydymffurfio â'r gofynion ond yn sicrhau hefyd y gellir datrys cwynion yn gynnar ac yn anffurfiol os yw hynny'n briodol.

31. Fel rhan o broses yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol, gofynnwyd i sefydliadau fynegi barn ar unrhyw fanteision ieithyddol, cymdeithasol neu amgylcheddol i gyflwyno safonau. Cafwyd amrywiaeth o ymatebion - o sefydliadau nad oedd yn gweld unrhyw fantais i gyflwyno safonau i'r rheini a oedd yn gweld y safonau fel cyfle mewn sawl ffordd.

32. O safbwynt economaidd neu fusnes, roedd rhai sefydliadau'n gweld y safonau fel cyfle i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn eu gweithluoedd. Dywedwyd y gallai hyn arwain at arbedion mwy hirdymor ar waith cyfieithu

a chyfieithu ar y pryd a oedd wedi bod yn cael ei anfon allan. Byddai hefyd yn cynyddu eu gallu i weithio drwy gyfrwng y Gymraeg a fyddai'n ddefnyddiol wrth weithio gyda sefydliadau sy'n gweithredu drwy gyfrwng y Gymraeg yn bennaf. Nododd sawl sefydliad addysg uwch y gallai'r safonau helpu i recriwtio mwy o fyfyrwyr sy'n hanu o Gymru yn gyffredinol, yn ogystal â recriwtio myfyrwyr i gyrsiau cyfrwng Cymraeg, a chynyddu eu hincwm o ganlyniad.

33. Dywedodd rhai sefydliadau y byddai'r safonau'n eu helpu i wella'r gwasanaethau y maent yn eu cynnig i bobl ddwyieithog a denu cwsmeriaid newydd. Soniwyd hefyd am ddarparu gwell amgylchedd gweithio i staff, a chefnogi staff i ddefnyddio eu Cymraeg yn y gweithle.
34. Soniodd nifer fach o sefydliadau am eu cyfrifoldeb cymdeithasol i hyrwyddo'r Gymraeg, gan ddweud y byddai'r safonau'n eu helpu i normaleiddio'r defnydd o'r Gymraeg, yn enwedig mewn amgylchedd busnes. Gallai hyn gynyddu hyder pobl a'u helpu i ddefnyddio'r Gymraeg ym mhob agwedd ar eu bywydau. Roedd un sefydliad yn teimlo y byddai'r safonau'n rhoi mwy o werth i'r Gymraeg fel sgil yn y gweithle. Nododd un brifysgol y byddai'r safonau yn ei helpu i ymateb i'r galw cynyddol am siaradwyr Cymraeg yn y proffesiynau meddygol, optometreg, fferylliaeth, deintyddiaeth, gwaith cymdeithasol, gofal iechyd a'r gyfraith.
35. Yn olaf, dywedodd rhai sefydliadau fod cydymffurfio â'r Safonau'n debygol o ehangu eu cysylltiadau â'u cymunedau lleol ac annog mwy o bobl leol i gymryd rhan yn eu gweithgareddau. Soniodd nifer o sefydliadau eraill am fwy o gynhwysiant cymdeithasol hefyd.

Casgliad

36. Mae'r ansicrwydd ynghylch pa safonau y bydd angen i bob sefydliad gydymffurfio â hwy yn golygu nad yw'n bosibl llunio asesiad cadarn ar hyn o bryd o'r costau a'r manteision sy'n gysylltiedig â'r Rheoliadau.
37. Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ymgynghori â'r sefydliadau perthnasol cyn cyhoeddi'r hysbysiadau cydymffurfio terfynol. Mae ffactorau megis pa mor rhesymol a chymesur yw safonau unigol yn debygol o gael eu hystyried yn gyntaf, ynghyd â pha safonau y bydd disgwyl i sefydliadau gydymffurfio â nhw ac ym mha amgylchiadau. Fel rhan o'r broses hon, gallai'r sefydliadau gyflwyno asesiad o'r costau a'r manteision cymharol sy'n gysylltiedig â'r Safonau. Gallai'r Comisiynydd ystyried hyn wrth benderfynu a yw'r safonau'n rhesymol ac yn gymesur. Bydd yr asesiad hwn yn cael ei gwblhau cyn bod yr hysbysiadau cydymffurfio'n cael eu rhoi.

Item 4.2 – Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) (Diwygio) 2016

Cefndir a diben

Mae'r Rheoliadau hyn (Rheoliadau 2016) yn diwygio Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) 2012 (Rheoliadau 2012).

Mae adran 1 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 (y Mesur) yn gosod dyletswydd ar awdurdod lleol (cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol), i gynnal arolwg trwy ofyn cwestiynau rhagnodedig i gynghorwyr ac ymgeiswyr sydd wedi sefyll i gael eu hethol yn gynghorwyr i gyngor y sir neu'r fwrdeistref sirol neu i gyngor cymuned yn ardal yr awdurdod lleol. Diwygiwyd adran 1 gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 2015 (Deddf 2015) ac mae'n darparu bod rhaid cynnal yr arolwg cyn neu ar ôl pob etholiad cyffredin, ac yn dileu'r gofyniad i awdurdodau lleol drefnu i wybodaeth gael ei darparu yn ddienw.

Mae Rheoliadau 2012 yn rhagnodi'r cwestiynau y mae'n rhaid eu gofyn. Mae rheoliadau 3 a 4 yn Rheoliadau 2016 yn diwygio Rheoliadau 2012 ac yn mewnosod arolwg newydd yn Rheoliadau 2012. Mae'r arolwg diwygiedig yn debyg i'r arolwg yn Rheoliadau 2012, ond gan ychwanegu cwestiynau adnabod unigryw y gellir eu defnyddio i sefydlu a gafodd y sawl sy'n ymateb i'r arolwg ei ethol yn gynghorydd. Bydd y diwygiadau hefyd yn ei gwneud yn ofynnol gofyn cwestiynau gwahanol yn dibynnu a yw'r arolwg yn cael ei gynnal cyn neu ar ôl etholiad cyffredin.

Y weithdrefn

Negyddol

Materion craffu technegol

Ni nodwyd unrhyw bwyntiau i gyflwyno adroddiad arnynt o dan Reol Sefydlog 21.2 mewn perthynas â'r offeryn hwn.

Craffu ar y rhinweddau

Nodir un pwynt i gyflwyno adroddiad arno o dan Reol Sefydlog 21.3 mewn perthynas â'r offeryn hwn. (Rheol Sefydlog 21.3(ii) – mae'r offeryn o bwysigrwydd gwleidyddol

neu gyfreithiol neu mae'n codi materion polisi cyhoeddus sy'n debygol o fod o ddiddordeb i'r Cynulliad).

Mae adran 1(5) o Fesur 2011 yn datgan nad oes dim yn adran 1 sy'n gosod dyletswydd ar unigolyn i ddarparu unrhyw wybodaeth mewn arolwg perthnasol.

Bydd llythyr gan y Gweinidog yn cael ei roi i bob ymgeisydd, i egluro dibenion yr arolwg. Deellir y bydd y geiriad yn adran 1(5) o Fesur 2011 yn cael ei ddefnyddio yn llythyr y Gweinidog a'r Canllawiau i'r Rheoliadau presennol, er mwyn hysbysu ymgeiswyr nad oes unrhyw ddyletswydd arnynt i ddarparu gwybodaeth.

Cynghorwyr Cyfreithiol

Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol

Ionawr 2016

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

2016 Rhif 1220 (Cy. 291)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**Rheoliadau Arolygon Etholiadau
Lleol (Cymru) (Diwygio) 2016**

NODYN ESBONIADOL

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Rheoliadau)

Mae'r Rheoliadau hyn yn diwygio Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) 2012 (“Rheoliadau 2012”).

Mae adran 1 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 (“y Mesur”) yn gosod dyletswydd ar awdurdod lleol (cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol) i gynnal arolwg, drwy ofyn cwestiynau rhagnodedig i gynghorwyr ac ymgeiswyr sydd wedi sefyll i gael eu hethol yn gynghorwyr i'r cyngor sir neu'r cyngor bwrdeistref sirol neu i gyngor cymuned yn ardal yr awdurdod lleol. Diwygiwyd adran 1 gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 2015 (“Deddf 2015”) ac mae'n darparu bod rhaid cynnal yr arolwg cyn neu ar ôl pob etholiad cyffredin ac i dynnu'r gofyniad i awdurdodau lleol wneud trefniadau i wybodaeth gael ei darparu yn ddiennw.

Mae Rheoliadau 2012 yn rhagnodi'r cwestiynau y mae'n rhaid eu gofyn. Mae rheoliadau 3 a 4 yn diwygio Rheoliadau 2012 ac yn mewnosod arolwg newydd yn Rheoliadau 2012. Mae'r arolwg diwygiedig yn debyg i'r arolwg yn Rheoliadau 2012, gan ychwanegu cwestiynau unigryw sy'n cynnwys gwybodaeth adnabod y gellir eu defnyddio er mwyn canfod a oedd ymatebydd i'r arolwg wedi ei ethol yn gynghorydd. Mae'r diwygiadau hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i ofyn cwestiynau gwahanol yn dibynnu ar ba un ai cyn neu ar ôl etholiad cyffredin y cynhelir yr arolwg.

Ystyriwyd Cod Ymarfer Gweinidogion Cymru ar gynnal Asesiadau Effaith Rheoleiddiol mewn perthynas â'r Rheoliadau hyn. O ganlyniad, paratowyd asesiad effaith rheoleiddiol o'r costau a'r manteision sy'n debygol o ddeillio o gydymffurfio â'r Rheoliadau hyn. Gellir cael copi oddi wrth y Tîm Democratiaeth,

Amrywiaeth a Chydnabyddiaeth Ariannol,
Llywodraeth Cymru, Parc Cathays, Caerdydd, CF10
3NQ.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

2016 Rhif 1220 (Cy. 291)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**Rheoliadau Arolygon Etholiadau
Lleol (Cymru) (Diwygio) 2016**

Gwnaed 13 Rhagfyr 2016

*Gosodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol
Cymru* 15 Rhagfyr 2016

Yn dod i rym 6 Ionawr 2017

Mae Gweinidogion Cymru, drwy arfer y pwerau a roddir iddynt gan adrannau 1(3)(a) a 175 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011(1), yn gwneud y Rheoliadau a ganlyn:

Enwi a chychwyn

1.—(1) Enw'r Rheoliadau hyn yw Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) (Diwygio) 2016.

(2) Daw'r Rheoliadau hyn i rym ar 6 Ionawr 2017.

Dehongli

2. Yn y Rheoliadau hyn—

ystyr “y Mesur” (“*the Measure*”) yw Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011; ac

ystyr “Rheoliadau 2012” (“*the 2012 Regulations*”) yw Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) 2012 (2).

Diwygiadau i Reoliadau 2012

3. Yn lle rheoliad 3 (cwestiynau a ffurflen yr arolwg) o Reoliadau 2012, rhodder—

“3. Cwestiynau a ffurf yr arolwg

At ddibenion adran 1(3)(a) o'r Mesur, mae'r cwestiynau a'r ffurf y maent i

(1) 2011 (mccc 4).
(2) O.S. 2012/685 (Cy. 93).

gael eu gofyn ynddynt wedi eu dangos yn—

- (a) Rhannau 1, 2 a 4 o'r Atodlen os cynhelir yr arolwg yn unol ag adran 1(3A)(b) o'r Mesur; a
- (b) Rhannau 1, 3 a 4 o'r Atodlen os cynhelir yr arolwg yn unol ag adran 1(3A)(a) o'r Mesur.”

4. Yn lle'r Atodlen i Reoliadau 2012 (Arolwg o Ymgeiswyr Llywodraeth Leol yng Nghymru) rhodder yr Atodlen i'r Rheoliadau hyn.

Mark Drakeford

Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth
Leol, un o Weinidogion Cymru
13 Rhagfyr 2016

YR ATODLEN Rheoliad 4

Arolwg o Ymgeiswyr Llywodraeth Leol yng Nghymru

RHAN 1

Gwybodaeth weinyddol

Darparwch yr un manylion isod â'r rheini a roddwyd ar eich ffurflen enwebu neu ffurflenni enwebu.

1. Nodwch 3 nod olaf cod post eich cartref:

Er enghraifft, ar gyfer 'CF10 4LG' nodwch **4LG**

2. Nodwch 3 nod olaf eich cyfenw:

Er enghraifft, ar gyfer 'MURPHY' nodwch **PHY**

3. Nodwch ddiwrnod eich dyddiad geni:

Er enghraifft, ar gyfer '04/05/2017' nodwch **04**

--

RHAN 2

Gwybodaeth am yr ymgeisydd (i'w defnyddio wrth gynnal yr arolwg cyn yr etholiad)

4. Ym mha etholiad ydych chi'n sefyll fel ymgeisydd?

Ticiwch un blwch

Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol

Cyngor Cymuned neu Gyngor Tref

Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol a Chyngor Cymuned neu Gyngor Tref hefyd

5. Pa blaid, os unrhyw un, ydych chi'n ei chynrychioli?

Ticiwch un blwch

- Annibynnol
- Plaid Cymru
- Plaid Geidwadol Cymru
- Plaid Lafur Cymru
- Democratiaid Rhyddfrydol Cymru
- Arall, nodwch os gwelwch yn dda:

6. Ydych chi wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol yn y gorffennol?

Ticiwch un blwch

- Naddo
- Do, a chefais fy ethol
- Do, ond ni chefais fy ethol

Dim ond os rhoddwyd yr ateb "Do, a chefais fy ethol" i Gwestiwn 6 y mae angen gofyn Cwestiwn 6A

6A. Faint yw cyfanswm nifer y blynyddoedd y buoch yn gwasanaethu fel Cynghorydd Sir neu fel Cynghorydd Bwrdeistref Sirol?

Dylech gynnwys pob cyfnod y buoch yn gwasanaethu fel Cynghorydd Sir neu fel Cynghorydd Bwrdeistref Sirol

_____ blwyddyn

7. Ydych chi wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Cymuned neu i Gyngor Tref yn y gorffennol?

Ticiwch un blwch

- Naddo
- Do, a chefais fy ethol
- Do, ond ni chefais fy ethol

Dim ond os rhoddwyd yr ateb “Do, a chefais fy ethol” i Gwestiwn 7 y mae angen gofyn Cwestiwn 7A

7A. Faint yw cyfanswm nifer y blynyddoedd y buoch yn gwasanaethu fel Cynghorydd Cymuned neu fel Cynghorydd Tref?

Dylech gynnwys pob cyfnod y buoch yn gwasanaethu fel Cynghorydd Cymuned neu fel Cynghorydd Tref
_____blwyddyn

RHAN 3

Gwybodaeth am yr ymgeisydd (i’w defnyddio wrth gynnal yr arolwg ar ôl yr etholiad)

4. Ym mha etholiad wnaethoch chi sefyll fel ymgeisydd?

Ticiwch un blwch

- Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol
- Cyngor Cymuned neu Gyngor Tref
- Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol a Chyngor Cymuned neu Gyngor Tref hefyd

Dim ond os rhoddwyd yr ateb “Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol” i Gwestiwn 4 y mae angen gofyn Cwestiwn 4A

4A. Rydych wedi dweud eich bod wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol. Beth yw eich statws yn dilyn yr etholiad?

Ticiwch un blwch

- Etholedig Anetholedig

Dim ond os rhoddwyd yr ateb “Cyngor Cymuned neu Gyngor Tref” i Gwestiwn 4 y mae angen gofyn Cwestiwn 4B

4B. Rydych wedi dweud eich bod wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Cymuned neu Gyngor Tref. Beth yw eich statws yn dilyn yr etholiad?

Ticiwch un blwch

- Etholedig Anetholedig

Dim ond os rhoddwyd yr ateb “Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol a Chyngor Cymuned neu Gyngor Tref hefyd” i Gwestiwn 4 y dylid gofyn Cwestiwn 4C

4C. Rydych wedi dweud eich bod wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol a Chyngor Cymuned neu Gyngor Tref hefyd. Beth yw eich statws yn dilyn yr etholiad?

Ticiwch un blwch ym mhob rhes

	Etholedig	Anetholedig
Cyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol	☐	☐
Cyngor Cymuned neu Gyngor Tref	☐	☐

5. Pa blaid, os unrhyw un, oeddech chi'n ei chynrychioli?

Ticiwch un blwch

- Annibynnol
- Plaid Cymru
- Plaid Geidwadol Cymru
- Plaid Lafur Cymru
- Democratiaid Rhyddfrydol Cymru
- Arall, nodwch os gwelwch yn dda:

6. Ydych chi wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Sir neu Gyngor Bwrdeistref Sirol yn y gorffennol?

Ticiwch un blwch

- Naddo
- Do, a chefais fy ethol
- Do, ond ni chefais fy ethol

Dim ond os rhoddwyd yr ateb “Do, a chefais fy ethol” i Gwestiwn 6 y mae angen gofyn Cwestiwn 6A

6A. Faint yw cyfanswm nifer y blynyddoedd y buoch yn gwasanaethu fel Cyngorydd Sir neu fel Cyngorydd Bwrdeistref Sirol?

Dylech gynnwys pob cyfnod y buoch yn gwasanaethu fel Cyngorydd Sir neu fel Cyngorydd Bwrdeistref Sirol

_____ blwyddyn

7. Ydych chi wedi sefyll i gael eich ethol i Gyngor Cymuned neu Gyngor Tref yn y gorffennol?

Ticiwch un blwch

- Naddo
- Do, a chefais fy ethol
- Do, ond ni chefais fy ethol

Dim ond os rhoddwyd yr ateb "Do, a chefais fy ethol" i Gwestiwn 7 y mae angen gofyn Cwestiwn 7A

7A. Faint yw cyfanswm nifer y blynyddoedd y buoch yn gwasanaethu fel Cyngorydd Cymuned neu fel Cyngorydd Tref?

Dylech gynnwys pob cyfnod y buoch yn gwasanaethu fel Cyngorydd Cymuned neu fel Cyngorydd Tref _____blwyddyn

RHAN 4

Nodweddion yr ymgeisydd

8. Ydych chi'n:

Ticiwch un blwch

- Gwryw
- Benyw

9. Ym mha ystod oedran oeddech ar eich pen-blwydd diweddaraf?

Ticiwch un blwch

☐ 18-24 oed	☐ 55-59 oed
☐ 25-29 oed	☐ 60-64 oed
☐ 30-34 oed	☐ 65-69 oed
☐ 35-39 oed	☐ 70-74 oed
☐ 40-44 oed	☐ 75-79 oed
☐ 45-49 oed	☐ 80 oed neu'n hŷn
☐ 50-54 oed	

10. A oes gennych gyfrifoldeb rhiant am blentyn 16 oed neu'n iau?

Ticiwch un blwch

- Oes Nac oes

11. Beth yw eich grŵp ethnig?

Ticiwch un blwch

A. Gwyn

- Cymreig/Seisnig/Albanaidd/Gogledd Iwerddon/Prydeinig
- Gwyddelig
- Sipsi neu Deithiwr Gwyddelig
- Unrhyw gefndir gwyn arall

B. Grwpiau cymysg/aml-ethnig

- Gwyn a Du Caribïaidd
- Gwyn a Du Affricanaidd
- Gwyn ac Asiaidd
- Unrhyw gefndir cymysg neu aml-ethnig arall

C. Asiaidd/Asiaidd Prydeinig

- Indiaidd
- Pacistanaidd
- Bangladeshaidd
- Tsieineaidd
- Unrhyw gefndir Asiaidd arall

D. Du/Affricanaidd/Caribïaidd/Du Prydeinig

- Affricanaidd
- Caribïaidd
- Unrhyw gefndir Du/Affricanaidd/Caribïaidd arall

E. Grŵp ethnig arall

- Arabaidd
- Unrhyw grŵp ethnig arall

12. Beth yw eich crefydd?

Ticiwch un blwch

- Dim crefydd
- Cristion (pob enwad)
- Bwdhydd
- Hindŵ
- Iddew
- Mwslim
- Sikh
- Unrhyw grefydd arall, rhowch fanylion:

13. Ydych chi'n eich ystyried eich hun yn:

Ticiwch un blwch

- Heterorywiol neu strêr
- Hoyw neu lesbiaidd
- Deurywiol
- Arall

14. Ydych chi'n gallu deall, siarad, darllen neu ysgrifennu Cymraeg?

Ticiwch pob blwch sy'n gymwys

- Yn deall Cymraeg llafar
- Yn siarad Cymraeg
- Yn darllen Cymraeg
- Yn ysgrifennu Cymraeg
- Dim un o'r uchod

15. Beth yw eich prif iaith?

Ticiwch un blwch

- Saesneg
- Cymraeg
- Arall (gan gynnwys Iaith Arwyddion Prydain), rhowch fanylion:

Addysg a chyflogaeth

16. Beth yw eich cymhwyster addysgol uchaf?

Ticiwch un blwch

- Dim
- Lefel 'O', TGAU, CSE, NVQ Lefel 1/2 neu gyfwerth
- Level 'A', NVQ Lefel 3 neu gyfwerth
- NVQ Lefel 4 neu gyfwerth
- Gradd Sylfaen neu Radd Gyffredin, NVQ Lefel 5, Diploma Cenedlaethol Uwch neu Dystysgrif Genedlaethol Uwch
- Gradd Anrhydedd
- Cymhwyster Meistr Ôl-raddedig
- Cymhwyster proffesiynol (e.e. cyfrifyddiaeth)

17. Beth yw eich statws cyflogaeth cyfredol?

Ticiwch pob un sy'n gymwys

- Mewn cyflogaeth llawnamser
- Mewn cyflogaeth ran-amser
- Hunangyflogedig
- Di-waith
- Myfyriwr llawnamser
- Myfyriwr rhan-amser
- Wedi ymddeol
- Ar absenoldeb mamolaeth
- Yn gofalu am deulu neu gartref
- Salwch hirdymor neu anabl
- Ar un o gynlluniau hyfforddiant y llywodraeth
- Gweithiwr di-dâl mewn busnes teuluol
- Gofalwr di-dâl
- Arall, rhowch fanylion:

18. Pa gategori sy'n disgrifio orau eich sector cyflogaeth cyfredol neu ddiweddaraf?

Ticiwch un blwch

- Llywodraeth Leol
- Llywodraeth Ganolog
- Y GIG
- Addysg
- Cyflogwr arall yn y sector cyhoeddus
- Sector preifat
- Sector gwirfoddol
- Amaethyddiaeth
- Arall, rhowch fanylion:

19. Pa gategori sy'n disgrifio orau eich math o gyflogaeth gyfredol neu ddiweddaraf?

Ticiwch un blwch

- Rheolwr neu swyddog gweithredol
- Gweithiwr proffesiynol neu dechnegol
- Darlithydd, athro neu ymchwilydd
- Gwaith gweinyddol, clercol, ysgrifenyddol neu werthiant
- Gwaith llaw neu grefftwr
- Arall, rhowch fanylion:

20. Ydych chi wedi rhoi cymorth di-dâl, er enghraifft, fel gwirfoddolwr, ymddiriedolwr neu aelod o fwrdd, i unrhyw un o'r mathau hyn o grwpiau neu sefydliadau ar unrhyw adeg yn ystod y 12 mis blaenorol?

Ticiwch un blwch ym mhob rhes

	Do	Naddo
Addysg plant/ysgolion	☐	☐
Gweithgareddau ieuencid/plant (y tu allan i'r ysgol)	☐	☐
Addysg oedolion	☐	☐
Chwaraeon neu ymarfer corff (e.e. hyfforddi)	☐	☐
Grŵp crefyddol neu grŵp ffydd	☐	☐
Grŵp ar sail rhywedd	☐	☐
Grŵp rhywioldeb	☐	☐
Plaid wleidyddol	☐	☐
Grŵp iechyd, anabledd neu les cymdeithasol	☐	☐
Yr henoed	☐	☐
Cymorth cyntaf	☐	☐
Grŵp amgylcheddol	☐	☐
Grŵp lles anifeiliaid	☐	☐
Cyfiawnder neu Hawliau Dynol	☐	☐
Grŵp cymunedol neu grŵp cymdogaeth	☐	☐
Grŵp dinasyddion	☐	☐
Clwb cymdeithasol	☐	☐
Undeb llafur	☐	☐
Arall (Rhowch fanylion isod)	☐	☐

Os ydych chi wedi dewis "arall" rhowch fanylion _____

Iechyd ac anabledd

21. Sut mae eich iechyd corfforol yn gyffredinol?

Ticiwch un blwch

- Da iawn
- Da
- Gweddol
- Gwael
- Gwael iawn

22. Sut mae eich iechyd meddwl yn gyffredinol?

Ticiwch un blwch

- Da iawn
- Da
- Gweddol
- Gwael
- Gwael iawn

23. Ydych chi'n ystyried eich hun yn berson anabl?

Ticiwch un blwch

- Ydw
- Nac ydw

24. A oes gennych salwch neu anabledd sy'n cyfyngu ar eich gweithgareddau mewn unrhyw ffordd?

Ticiwch un blwch

- Oes
- Nac oes

25. A oes gennych unrhyw un o'r cyflyrau canlynol:

Ticiwch un blwch ym mhob rhes

	Oes	Nac oes
Nam corfforol	☐	☐
Nam ar y synhwyrau	☐	☐
Anabledd dysgu	☐	☐
Problem iechyd meddwl	☐	☐
Cyflwr iechyd hirdymor	☐	☐
Arall (rhowch fanylion isod)	☐	☐

Os ydych wedi dewis 'Arall' rhowch fanylion: _____

Explanatory Memorandum to the Local Election Survey (Wales) (Amendment) Regulations 2016

This Explanatory Memorandum had been prepared by the Local Government Democracy Division of the Welsh Government and is laid before the National Assembly for Wales in accordance with Standing Order 27.1.

Cabinet Secretary's Declaration

In my view this Explanatory Memorandum gives a fair and reasonable view of the expected impact of the Local Elections Survey (Wales) (Amendment) Regulations 2016. I am satisfied that the benefits outweigh any costs.

Mark Drakeford
Cabinet Secretary for Finance and Local Government, one of the Welsh
Ministers

15 December 2016

1. Description

- 1.1 The Local Election Survey (Wales) (Amendment) Regulations 2016 amend the questions which must be asked when conducting a survey of councillors and unsuccessful candidates at each ordinary general election to county and county borough councils and town and community councils.
- 1.2 These Regulations amend the Local Election Survey (Wales) Regulations 2012 to reflect changes to how the survey may be conducted which were introduced under the Local Government (Wales) Act 2015.

2. Matters of Special Interest to the Constitutional and Legislative Affairs Committee

- 2.1 None.

3. Legislative Background

- 3.1 These Regulations are made in exercise of the powers conferred upon the Welsh Ministers by sections 1(3)(a) and 175 of the Local Government (Wales) Measure 2011 (“the Measure”).
- 3.2 This instrument is subject to the annulment procedure by the National Assembly for Wales (the negative procedure).
- 3.3 Part 1 of the Measure introduced a duty on local authorities to monitor the equality and diversity of candidates in ordinary elections to principal and town and community councils.
- 3.4 Section 1(1) and (2) provide that in accordance with regulations a local authority must conduct a survey of councillors and unsuccessful candidates at ordinary elections to a county or county borough and to a town and community council.
- 3.5 Section 1 (3)(a) and (b) provide that the questions asked, the manner in which they are asked and how the information is collated is as prescribed in regulations.
- 3.6 Section 1(4) sets out the fields of questions which may be asked in the survey. The fields are - gender, sexual orientation, language, race, age, disability, religion or belief, health, education or qualification, employment and work as a councillors.
- 3.7 Section 1(5) provides that there is no duty on any individual to provide any information.

- 3.8 Section 2(1) provides that the local authority must compile the survey data and provide the information to the Welsh Ministers within six months of the date of the ordinary election to which the survey relates.
- 3.9 Section 2(5) and (6) provide that the Welsh Ministers may publish and share the information in an anonymous format. The information must be published by the Welsh Ministers within 12 months of the ordinary election to which it relates.

4. Purpose and intended effect of amended regulations

- 4.1 The first local election survey was conducted following the 2012 ordinary local government elections. The previous Welsh Government published a report on the collated data from the survey.

<http://gov.wales/statistics-and-research/local-government-candidates-survey/?lang=en>

- 4.2 The Expert Group on Diversity in Local Government was established to consider the results of the survey, suggest improvements to the methodology and any other improvements to the survey.
- 4.3 In their report *On Balance: Diversifying Democracy in Local Government in Wales*:

<http://gov.wales/topics/localgovernment/publications/expert-group-report/?lang=en>

the Expert Group recommended that:

“The Welsh Government establish a methodology which allows for the survey questionnaires to be distributed at the time of handling nomination papers, in advance of the election.

The Welsh Government should agree with local government that a single research provider, such as the Local Government Data Unit” be employed to conduct the survey on behalf of local authorities at the next elections. “

- 4.4 The Welsh Ministers accepted these recommendations and made the following amendments to the Measure:

- The Local Government (Wales) Act 2015 amended section 1(2) of the Measure to remove the requirement that a local authority must conduct a survey themselves. A local authority can now arrange for the survey to be

conducted by a third party.

- A new section 1(3A) was inserted to allow local authorities to conduct the survey before or after the date of the ordinary election to which the survey refers.
- Section 1(6) was repealed, removing the requirement for local authorities to arrange for information to be provided anonymously.

4.5 The aim of the amendments was to improve the response rate of councillors and unsuccessful candidates participating in the survey. Allowing the survey forms to be issued in advance of the election is deemed more likely to encourage candidates to return the form and result in a higher response rate. Removing the requirement for the survey to be conducted anonymously will allow those conducting the survey to monitor response rates and identify those candidates who were elected.

4.6 Allowing local authorities to contract with a third party to conduct the survey on their behalf provides another option for local authorities on conducting the survey, but does not remove their statutory duty.

4.7 The Local Election Survey (Wales) (Amendment) Regulations 2016 make minor amendments to the survey questions and order in which they are asked. The changes are aimed to improve the survey response rate. The Regulations provide two versions of some questions to enable candidates to answer the survey before or after the election. The survey will also collect administrative data to help identify those who have responded to the survey and those who have been elected.

4.8 The Welsh Government wishes to encourage a more diverse range of candidates to stand for election to local government. These Regulations will enable the compilation of reliable data on the profile of candidates and councillors in local government. This will enable the Welsh Government to design policy to improve diversity in council chambers and assess their effectiveness.

5 PART 2: REGULATORY IMPACT ASSESSMENT

Options

- 5.1 Options for achieving the policy objective in relation to the amended Regulations are:
Option 1 – Do nothing and not amend the Regulations.
Option 2 – Introduce amended Regulations

Costs and Benefits

- 5.4 Option 1 – Do nothing. The Local Election Survey (Wales) Regulations 2012 would not be amended to reflect the changes made to the Local Government Measure (Wales) 2011 as a result of recommendations made by the Expert Group on Diversity in Local Government. The survey contained in the 2012 Regulations would remain unchanged.
- 5.5 Option 2- Introduce amended Regulations. Amending the Local Election Survey (Wales) Regulations 2012 to reflect the changes made to the Local Government Measure (Wales) 2011, as a result of recommendations made by the Expert Group on Diversity in Local Government
- 5.6 Option 1 means the survey contained in the 2012 Regulations will not reflect the changes made designed to increase participation. This is unlikely to lead to an increase in the amount of candidates or councillors completing the survey. As such it will make it difficult for the Welsh Government to assess how successful various schemes to increase the range of candidates standing for local government election have been. Doing nothing will also mean that if the survey is completed before the election, it will not make sense to a reader. This is because there are questions such as “what is your status following the election” contained in the current version of the survey. One benefit of following Option 1 is that it would be the same survey that was used following the previous ordinary election. This would enable the Welsh Government to make a direct comparison with next years survey and the previous survey that was undertaken.
- 5.7 Option 2 will ensure that the survey is conducted in conformity with the 2015 Act. To achieve this, two versions of the survey questions have been prepared to facilitate the survey being conducted before or after the election, and to include identifying questions which can be used to establish if a respondent was in fact elected as a councillor. The changes are also aimed at improving the response rate to the survey. These changes (lead from recommendation made by the Expert Group on Diversity) are

intended to improve the quality of the data received, which in turn will help to establish the success or otherwise of initiatives to increase the diversity of local councillors. This will enable the Welsh Government to develop further initiatives to encourage a more diverse set of candidates to stand for election to local government.

5.8 One negative of following Option 2 is that the questions will be slightly different from the survey asked in 2012. This could impact how the public can compare the two surveys. However, as the changes to the survey are minor it is not considered that such changes will make it difficult to compare the two surveys.

5.9 The Welsh Ministers are committed to financing this survey. £35,000 will be divided between the 22 local authorities in Wales. The allocation will be calculated based on the number of candidates in each area who stood for election to each county, county borough and town and community council at the 2012 ordinary local government election and the 2013 ordinary local government election on the Isle of Anglesey.

6 Welsh Language

6.1 The schedule to the Regulations contains a series of questions based around the following fields:

- Work as a councillor
- Age gender and race
- Belief
- Sexual orientation
- Employment status
- Parental responsibility
- Volunteering
- Education
- Health and disability
- Language

6.2 The survey monitors the proficiency of an individual's ability to understand, speak, read and write Welsh.

6.3 Compiling data on the usage of the Welsh Language will help inform future policy.

7. Consultation

7.1 The Welsh Government consulted on the proposed changes to Part I of the Measure as part of its wide consultation on the Local Government (Wales) Bill.

8.2 No consultation has been conducted on the Local Election Survey (Wales) (Amendment) Regulations 2106

9 Competition Analysis

9.1 The amended regulations will not affect business, or charities and/or the voluntary sector in ways which raise issues related to competition. The competition filter has not been applied.

10. Post-implementation Review

10.1 The collated survey data provided to the Welsh Government will be analysed and the Welsh Government will publish the results.

10.2 The results of the survey will help build a picture over time of the characteristics of those standing for election to local government and help to monitor the Welsh Government's initiatives to encourage more people from under represented group to consider standing for election.

10.3 This information will help to develop policy in this area.

Lord Bourne
Parliamentary Under Secretary of
State for Wales
Gwydyr House | Tŷ Gwydyr
London | Llundain
SW1A 2NP

1 Caspian Point | 1 Pwynt Caspian
Cardiff | Caerdydd
CF10 4DQ

Tel:-

www.gov.uk/wales
www.gov.uk/cymru

The Rt Hon the Lord Lang of Monkton
Chair
Constitution Committee
House of Lords,
London,
SW1A 0PW

Ref: 514SUB 16

12th December 2016

Dear Sir

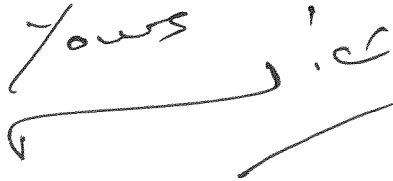
Thank you for the Constitution Committee's report on the Wales Bill. I am grateful to the Committee for its consideration of the Bill. I enclose a copy of the Government's response to your report.

The Wales Bill delivers the Government's commitments in the St David's Day Agreement to put in place a clear, strong and lasting devolution settlement for Wales. It makes devolution stronger by devolving significant new powers to the National Assembly for Wales in areas such as energy, transport and elections. This is delivered within the new reserved powers model that establishes a clear boundary between the responsibilities of Parliament and the UK Government, and the responsibilities of the National Assembly and the Welsh Government.

The Government has given careful consideration to the Committee's report and has listened to the debate on the Bill more widely. We have made a number of changes to the Bill in its passage through the Lords where we have been persuaded of the case for change, including the devolution of teachers' pay and conditions. The Government is tabling further amendments for debate at Lords Report stage, including the replacement of Secretary of State powers of intervention in relation to water with a statutory agreement (a "water protocol") between the UK Government and the Welsh Government.

The Bill's Lords stages have also enabled me to clarify how the Government sees the new reserved powers model working in practice, helping to allay a number of concerns in respect of the model, and in particular the "relates to" test.

I believe the Wales Bill, in light of the amendments the Government is bringing forward at Report stage, stands in good stead to deliver a clear and lasting devolution settlement for Wales.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Lord Bourne". The signature is written in a cursive style with a long horizontal stroke extending to the left.

Lord Bourne
Parliamentary Under Secretary of State for Wales

UK GOVERNMENT RESPONSE

The Wales Bill: An overview

1. We welcome the decision to move the Welsh devolution settlement to a reserved powers model. This will place the Welsh settlement on the same footing as Scotland's devolution settlement, while allowing for variation which reflects the differing circumstances in each nation. (Paragraph 6)

2. Setting up a reserved powers settlement and determining which powers should be devolved and which should be reserved to the centre is a complicated and challenging process. Unfortunately, as we discuss in the rest of this report, the current implementation of the reserved powers model in the Wales Bill undermines its key advantages: namely providing the devolved legislature with constitutional space to legislate and allowing for a relatively clear and simple division of powers. (Paragraph 7)

The Government's key aim in introducing the new reserved powers model is to make the Welsh devolution settlement clearer by delineating those powers which are reserved and those which are devolved. This will hopefully put an end to the squabbles over competence between Cardiff and Westminster that has characterised Welsh devolution in recent years. We expect the new model to enable the Welsh Government to focus on the job of improving the Welsh economy; securing more Welsh jobs; and improving public services in devolved areas.

The list of reservations in new Schedule 7A for the most part reflects the current devolution boundary, supplemented by the significant further devolution of powers on which there is political consensus under the St David's Day Agreement. Amendments made to the Schedule to date, and the further modifications that will be debated at Report stage, reflect the detailed discussions the Government has had with the Welsh Government, the Assembly Commission and other interested parties about how the reservation model will work in practice. The Government has been open to consider changes to the list where effective arguments have been made that certain subjects should be devolved; for example, teachers' pay and conditions and the Community Infrastructure Levy.

The rationale for each reservation included in the list is set out in the accompanying Explanatory Notes, and these have been supplemented and improved during the Bill's parliamentary passage. The Government is confident that the list, as we hope it will be amended at Report stage, reflects a broad consensus on where the Welsh devolution boundary lies.

3. Given the complexity of the law in this area, it is a pity that the opportunity was not taken to bring forward a consolidated bill to set out clearly the Welsh devolution settlement in a single Act of Parliament. We intend to return to the issue of consolidation bills in our forthcoming inquiry on the legislative process. (Paragraph 8)

This Bill is amending only a limited number of distinct parts of the Government of Wales Act 2006 (GoWA), mostly to implement the new reserved powers model. We are also giving the Assembly the power to amend many of its own processes which were prescribed by the 2006 Act.

GoWA, as amended by the Wales Bill, provides the broad framework for the new devolution settlement for Wales, and is essentially a single Act of Parliament setting out the Welsh devolution settlement. A root and branch rewriting of the GoWA is unnecessary, would be time consuming and would delay the implementation of the new settlement.

GENERAL CONSTITUTIONAL MATTERS

'Permanence'

4. This provision simply echoes an identical provision that Parliament has but recently chosen to enact in relation to Scotland. On that basis, this clause has the merit of bringing the Welsh devolution settlement into line with Scotland's and bringing a degree of consistency to the otherwise disparate and asymmetrical approaches taken to date. (Paragraph 13)

5. However, in our report, *The Union and devolution*, we concluded that the devolution settlements should be designed with a clear eye to their implications for the coherence and stability of the Union itself. Against this background, legislation which creates uncertainty about the lynchpin principle of parliamentary sovereignty could be considered unhelpful and damaging to the stability of the constitution of the Union as a whole. (Paragraph 14)

Clause 1 is a statement in law of the acknowledged position that a National Assembly for Wales and a Welsh Government are permanent parts of the UK's constitutional arrangements. The clause also provides that the Assembly and the Welsh Government are not to be abolished except on the basis of a decision of the people of Wales voting in a referendum. Clause 1 does not seek to have any (and indeed has no) effect on the sovereignty of Parliament.

The Sewel Convention

6. In our previous report on the Scotland Bill, we asked the Government about the disparity between the scope of the Sewel Convention in the Bill and how the Convention is commonly understood. We did not

receive a clear answer. We ask the Government again to address this question in relation to the Wales Bill. (Paragraph 19)

7. We recognise that identical provisions have already been passed by Parliament in relation to Scotland. Nonetheless, we draw to the attention of the House once again our concern that setting the Sewel Convention in statute risks inappropriately drawing the courts into areas which have previously been within the jurisdiction of Parliament alone, namely its competence to make law. (Paragraph 20)

This clause delivers on the St David's Day commitment to place the convention on legislative consent on a statutory footing in the same manner as the Sewel Convention for Scotland. The convention was never intended to change the sovereignty of Parliament, nor was it intended to prevent Parliament from making laws for all constituent parts of the United Kingdom. The provision at clause 2 of the Bill merely reflects the current constitutional arrangements. The position before clause 2 is enacted, and the position after it is enacted, will remain the same: section 107(5) of GoWA expressly protects the sovereignty of Parliament to make laws for Wales on any matter.

Where a Parliamentary Bill relates to a devolved matter the consent of the National Assembly will normally be obtained to the provision before it is enacted. The use of the word "normally" in the provision replicates the language of the convention in relation to Wales, and the language in section 2 of the Scotland Act 2016. The Government has always sought a legislative consent motion in the Assembly before Westminster passes a Bill applying in Wales in relation to matters we consider to be devolved. This has been part of the routine working arrangements between the UK Government and the Welsh Government, as reflected in Devolution Guidance Note 9 (DGN 9), and we expect this to continue. We also expect to draft new guidance, in consultation with the Welsh Government, to reflect the new Welsh settlement before the reserved powers model commences.

The effect of clause 2 is to place existing practice on a statutory footing. We believe it is important to spell out this commitment in the context of Wales's new constitutional framework. This commitment does not, however, create new legal rights or obligations or in any way effect the sovereignty of Parliament.

The principles underlying the devolution settlement for Wales

8. In our report, *The Union and devolution*, we concluded that any further devolution should take place on the basis of appropriate principles, to ensure that the devolution settlements evolve "in a coherent manner", rather than "in the reactive, ad hoc manner in which devolution has been managed to date". (Paragraph 32)

9. There is no evidence of a clear rationale underlying the scope of the powers devolved by the Wales Bill. We would welcome an explanation

from the Government as to the principles that underpin the devolution settlement set out in the Wales Bill. (Paragraph 33)

The Government is committed to putting in place a clearer, more stable and long-term devolution settlement for Wales. We believe that implementing a reserved powers model is crucial to achieving this. A reservation model for Welsh devolution was the underpinning recommendation in the Silk Commission's second report, and the St David's Day process found a strong political consensus to implement that recommendation.

The list of reservations in new Schedule 7A in most part reflect the current devolution boundary, supplemented by the significant further devolution of powers on which there is political consensus under the St David's Day Agreement. Amendments made to the Schedule to date, and the further modifications that will be debated at Report stage, reflect the detailed discussions the Government has had with the Welsh Government, the Assembly Commission and other interested parties about how the reservation model will work in practice. The Government has been open to consider changes to the list where effective arguments have been made that certain subjects should be devolved; for example, teachers' pay and conditions and the Community Infrastructure Levy.

The rationale for each reservation included in the list is set out in the accompanying Explanatory Notes, and these have been supplemented and improved during the Bill's parliamentary passage. The Government is confident that the list, as amended at Report stage, will reflect a broad consensus on where the Welsh devolution boundary should lie.

The complexity of the devolution settlement for Wales

10. We believe that there is a strong constitutional interest in legislation - particularly constitutional legislation such as the Wales Bill - being as clear as possible. The lack of clarity in the Wales Bill increases the likelihood of demarcation disputes regarding the extent of the Welsh Assembly's powers, and thus risks not only future litigation but the need for further legislation to clarify the Welsh devolution settlement. (Paragraph 40)

The Government considers the boundaries of the Assembly's legislative competence to be very clearly defined under the new reservation model. We simply do not agree with the Committee's conclusion that it lacks clarity and will this lead to more disputes. Indeed, we believe the very opposite to be the case. The Supreme Court has provided guidance in a number of cases on how to interpret the reserved powers model in Scotland. We expect that guidance to be applicable to the reserved powers model in Wales and therefore useful in avoiding disputes.

The Government contends that this new model provides clarity and precision in terms of subjects which are reserved, together with a test for determining

when a matter relates to a reserved matter and is thus not within the Assembly's competence. The current *conferred* powers model of Welsh devolution lacks the certainty the new model provides, in large part because it is silent on a wide range of subjects, leading to uncertainty as to the extent that they are reserved or devolved.

The scope of Assembly's legislative competence

11. The "relates to" test in Clause 3 of the Wales Bill mirrors an identical provision in section 29 of the Scotland Act 1998. However, the list of reserved matters set out in Schedule 1 of the Wales Bill is so broad, compared to the reservations contained in the Scotland Act, that the restrictions following from this test are far greater in the context of the Wales Bill. (Paragraph 49)

12. As a result, we are concerned that this test may have the effect of reducing the scope of the Welsh Assembly's legislative competence, and perhaps lead to further referrals to the Supreme Court. We would welcome an explanation from the Government as to whether this was the intent of the legislation and, if not, what steps they intend to take to ensure that the competence of the Welsh Assembly is not inadvertently reduced. (Paragraph 50)

13. The House may also wish to note that the Welsh Assembly's Constitutional and Legislative Affairs Committee has proposed two amendments that would restore the existing limits on the Welsh Assembly's jurisdiction by allowing it to legislate in an ancillary way in relation to reserved matters. We have reproduced these amendments above in paragraph 48. (Paragraph 51)

As the Committee notes, the "relates to" test (the so-called "purpose test") in the Bill mirrors the same provision which operates in Scotland. Similar issues have arisen in the context of Scotland because both in Scotland and Wales we are relying on the purpose test to help define the scope of the relevant legislature's legislative competence. We have the benefit of guidance from the Supreme Court on the proper interpretation of these provisions. As mentioned above, that guidance, although given in a Scottish case, will be highly relevant to the new Welsh settlement.

The starting point is that whether a provision in an Assembly Bill could be said to "relate to" a reserved matter is dependent on its purpose. As has been pointed out in the Supreme Court, "the expression 'relates to' indicates more than a loose or consequential connection".

The application of the purpose test in a reserved powers model should be interpreted as meaning that a provision that merely refers to a reserved matter, or has an incidental or consequential effect on a reserved matter, will not relate to that reserved matter. In other words, to fail the "relates to" test, an Assembly Act provision must have a reserved matter as its purpose. The

purpose of a provision must be established by having regard to its legal, practical and policy effects in all the circumstances. The Assembly Member bringing forward an Assembly Bill cannot simply assert such a purpose for one of its provisions. The purpose must be assessed by considering how the provision has been drafted and what it actually does, as well as the wider context, including the other provisions of the Bill of which the provision under scrutiny forms a part.

It is also important to say that the move from the current conferred powers model to one based on reserved matters reverses the operation of the purpose test. Whereas under the current settlement an Assembly Act provision needs to satisfy the purpose test by positively demonstrating that it relates to one of the subjects conferred in Schedule 7 to GoWA, the reserved powers model instead requires that such a provision must **not** relate to a reserved subject matter. In other words, the case would need to be made that an Assembly Act provision is outside competence because its purpose relates to a reserved matter. If such a case cannot be made, the provision would satisfy the requirements of the proposed new Section 108A(2)(c), inserted into GoWA by clause 3 of the Bill, and would be within competence, provided, of course, that it satisfied the other legislative competence requirements of new section 108A.

We are conscious that the list of reservations in new Schedule 7A does not make frequent use of the formulation, *subject matter of X Act*. We have sought to take account of the desire of the Welsh Government for the Wales Bill to explain in plain terms what the subject matter of the reservation is. They have expressed concerns to us that over time it could become harder to work out what the subject matter of a particular Act is, because it could be amended or repealed. There is a balance to be drawn between legal certainty and accessibility, and we consider that the reservations in the list at new Schedule 7A strike the right balance.

The Government does not believe that the new reserved powers model set out in the Bill will lead to further referrals to the Supreme Court. Indeed, we believe that the opposite will be the case given the clearer boundary between what is devolved and what is reserved which the new model puts in place. Further, we do not agree that the new model inadvertently reduces the Assembly's competence. The Assembly's competence will in fact be enhanced through the further devolution of powers we committed to in the St David's Day Agreement, including in areas such as transport, the environment, energy consenting and Assembly and local government elections in Wales.

The necessity test

14. The 'necessity test' in relation to the modification of the law on reserved matters corresponds to a similar provision in the Scotland Act. As with the "relates to" test, it is likely to have a disproportionate effect on the legislative competence of the Welsh Assembly, given the lengthy

list of reserved subjects set out in Schedule 7 of the Wales Bill. The House may wish to consider whether it is appropriate to include this provision, as it stands, in the Wales Bill, when its effect is likely to differ so widely from the equivalent provision in the Scotland Act. (Paragraph 56)

15. We note that the Welsh Assembly Constitutional and Legislative Affairs Committee has proposed an amendment removing the necessity test in relation to the law on reserved matters, which we reproduce above for the convenience of the House. (Paragraph 57)

The Government welcomes the Committee's acknowledgement that the "necessity test" in relation to the law on reserved matters (paragraphs 1 and 2 of new Schedule 7B to GoWA, inserted by Schedule 2 to the Bill) operates in the Wales context in the same way as it does in the Scotland settlement.

The law on reserved matters is, by definition, an area of the law that should not be open to wide-ranging modification by the Assembly. However, the Government recognises that the Assembly will need to make some modifications of the law on reserved matters in order to make its legislation effective. Indeed, it is because the Assembly is likely to need to modify the law on reserved matters more than the Scottish Parliament (because of paragraph 6 of new Schedule 7A to GoWA, inserted by Schedule 1 to the Bill, which reserves single legal jurisdiction matters such as courts, judges and civil and criminal proceedings), that paragraph 1 of new Schedule 7B goes further than its Scotland Act equivalent by allowing not only incidental/consequential modifications, but also enforcement-type provisions.

We believe it is appropriate that the Assembly is able to modify the law on reserved matters in an ancillary way, but is constrained in its ability to do so by any such modification being subject to having no greater effect on reserved matters than is necessary to give effect to the purpose of the provision. Amendments that the Assembly wishes to make law on reserved matters, but which go no further than necessary, can instead be made by Order under section 150 of GoWA, in agreement with the UK Government.

We believe this represents an appropriate and balanced limitation on the Assembly's competence when considered in the wider context of the purpose test. It is also important to note that there are a number of potential outcomes in applying the "no greater effect than necessary" test; fulfilling that test does not mean that a lowest common denominator option would be the only option which could meet the test.

Private and criminal law

16. We would welcome a statement from Government as to whether the Wales Bill is intended to roll back the competence of the Welsh Assembly as regards certain matters relating to criminal law, and in particular the Welsh Assembly's current competence in relation to the

protection and well-being of children and of young adults. (Paragraph 60)

The Government recognises the need for the Assembly to be able to enforce its legislation in order to make it effective. The private law restriction at paragraph 3 of new Schedule 7B to the GoWA (inserted by Schedule 2 to the Bill) enables the Assembly to continue to modify private (civil) law for a devolved purpose

For criminal liability, the Assembly can continue to create criminal offences to enforce devolved purposes. The Assembly can also make other provision in relation to those offences such as which court should hear the case and the setting of appropriate sentences in relation to devolved matters. In order to ensure consistency across the single legal jurisdiction, paragraph 4 of new Schedule 7B reserves a small number of the most serious, indictable-only offences, as well as the fundamental architecture of the criminal law including matters such as criminal responsibility and capacity. The Assembly will continue to be able to apply the existing criminal law framework to its own enforcement provisions and to choose which elements of the existing criminal law apply to the offences it creates. However, the Assembly will not be able to alter that framework.

The Government does not believe that the new model rolls-back the Assembly's powers in relation to the protection and well-being of children and of young adults. We intend to bring forward amendments to the Bill at Lords Report stage to further clarify the devolution boundary in this respect, and in particular in relation to the disciplining of children.

Executive functions

17. If the Government's intention is to align, as far as possible, the executive and legislative competence of the Welsh Assembly and Government, we question why it is doing so via secondary legislation rather than in primary legislation—as was the case in Scotland. We would welcome an explanation from Government as to why it intends to use a Transfer of Functions Order to pass executive competence to the Welsh Government, rather than simply amending the Wales Bill so as to transfer all functions currently exercisable by Ministers of the Crown within devolved competence to the Welsh Government (taking into account the exceptions it listed in its response to the Commons Welsh Affairs Committee). (Paragraph 64)

It is a basic principle that devolved legislative competence should include the ability for the legislature to confer functions on the executive in relation to all aspects of that devolved subject and to hold the executive, the Welsh Ministers, to account in exercising those functions. This principle applies to the vast majority of devolved subjects but given the unique development of the Welsh settlement there are a number of instances where the boundary is not the same.

Currently, Ministers of the Crown exercise a limited number of functions in devolved areas; these are commonly known as “pre-commencement functions”. The Government has reviewed these functions with the intention of clarifying who will exercise each function in future under the reserved powers model. Our aim in reviewing the pre-commencement functions has been to devolve as many as we can. Many such functions have already been transferred by Transfer of Function Orders made since 1999.

The Government published a list of functions to be included in a Transfer of Functions Order in September, listing those “pre-commencement” Minister of the Crown functions we intend to transfer to Welsh Ministers. We are currently working with the Welsh Government to review this list, with the aim of capturing any functions that may not have been included in the first draft.

We believe that transferring the limited number of functions we have identified to date by order is appropriate. The order, made under s.58 of GoWA, must be approved by both Houses of Parliament and the National Assembly, providing an appropriate degree of scrutiny and oversight by both legislatures.

Some pre-commencement functions will in future be exercised jointly or concurrently by Ministers of the Crown and Welsh Ministers. These are listed in new Schedule 3A to GoWA, inserted by Schedule 4 to the Wales Bill. The limited number of functions listed in new Schedule 3A provide both UK Ministers and Welsh Ministers with the ability to exercise powers for the benefit of Wales, for example to pay grants and to work together across the devolution boundary.

Our review of pre-commencement Minister of the Crown functions has resulted in only a handful of functions in devolved areas being retained. These are listed in sub-paragraphs 11(b) to (f) of new Schedule 7B to GoWA, inserted by Schedule 2 to the Bill. The Assembly cannot legislate in respect of these functions unless UK Ministers consent.

A key outcome of our work on pre-commencement functions is that it is clear what each function is and who will exercise it in future. This clarity could not have been achieved through a blanket transfer of functions to Welsh Ministers.

18. The House may wish to consider whether the extension of the consent requirement beyond Ministers of the Crown to all ‘reserved authorities’ is appropriate, and whether it is appropriate to extend the consent requirement to merely incidental or consequential modifications or removals of relevant functions. In deciding this matter, the House may wish to consider the extent to which it is appropriate for the scope of a devolved assembly’s legislative authority to be determined through the exercise of discretion by UK Ministers, albeit in respect of what is likely to be a relatively limited range of matters. (Paragraph 71)

A key principle underpinning the new reserved powers model is a clear separation between devolved and reserved powers. The Government believes that this clarity is essential in order to be clear whether the Assembly and Welsh Government, or Parliament and the UK Government, exercise competence in relation to a particular subject.

The Wales Bill makes clear (through new section 157A of, and new Schedule 9A to, GoWA, inserted by clause 4 of, and Schedule 3 to, the Bill respectively) which bodies are devolved Welsh authorities and therefore within the competence of the Assembly and the Welsh Ministers. All other public authorities are reserved authorities, and therefore accountable directly or indirectly to Parliament or UK Ministers. Special provision has been made in relation to the small number of bodies which exercise a mix of reserved and devolved functions in new Schedule 7B to GoWA (inserted by Schedule 2 to the Bill).

Given these lines of accountability it is only right that UK Ministers should consent if the Assembly seeks to modify the functions of a reserved authority, given that such modifications could influence the priorities and spending of such authorities. We note, and concur, with the Committee's conclusion that the requirement for Ministers of the Crown consent for the Assembly to legislate on reserved authorities is likely to be in respect of a relatively limited range of matters.

It is important to note however that the consent of a Minister of the Crown is not required to subject reserved authorities in Wales to general duties imposed by provisions in an Act of the Assembly, for example planning permission or prohibiting smoking in public buildings.

OTHER MATTERS

Tax-varying power

19. We have previously concluded that referendums are “most appropriately used in relation to fundamental constitutional issues” and that “the drawbacks and difficulties of their use are serious.”⁸³ The imposition and removal of a referendum requirement in such rapid succession implies an unprincipled and tactical use of referendums which is inappropriate. (Paragraph 74)

The Silk Commission published its first report, on fiscal devolution to Wales, in 2012. It recommended a referendum before an element of income tax could be devolved to Wales.

The Government accepted that recommendation in responding to the Silk Commission in 2013, and the Wales Act 2014 provided for there to be a referendum before the Welsh Rates of Income Tax (WRIT) could be implemented, if the Assembly voted by two-thirds majority, to trigger one.

But the constitutional debate in Wales, and indeed across the United Kingdom, has moved on significantly since the Silk Commission made its recommendation in 2012, not least because of the wider debate across the UK on constitutional issues since the referendum on Scottish independence in 2014.

It has been clear for some time that there is a strong consensus in Wales that the Assembly should not have to call a referendum before the WRIT is implemented. The First Minister of Wales has stated publicly that income tax devolution is “the next logical step”, provided that agreement can be reached between the Government and the Welsh Government on how to adjust the Welsh Block Grant to take account of this. The Government has been discussing these adjustments with the Welsh Government in recent months, and we are confident that agreement will be reached shortly.

We do not therefore agree with the Commission’s conclusion that “the imposition and removal of a referendum requirement in such rapid succession implies an unprincipled and tactical use of referendums which is inappropriate”.

Rather, we would argue that we are now in different times. The constitutional landscape in the UK has changed, and views on fiscal devolution have changed. There is an appetite in Wales for more accountable devolved governance that the implementation of WRIT will help fulfil.

There is already precedent for fiscal devolution without the need for a referendum. The Wales Act 2014 provided for taxes on land transactions and landfill disposal to be devolved to the National Assembly without the need for a referendum. Business Rates are also fully devolved.

The Assembly is already set to become a tax-raising legislature and taking responsibility for WRIT is the next logical step in ensuring greater accountability for the Welsh Government to the people who elect them by becoming responsible for raising more of the money it spends.

The Government committed to remove the referendum at Autumn Statement 2015, having discussed the issue with stakeholders and interested parties across Wales. Clause 17 delivers this commitment, reflecting the evolution of the debate on fiscal devolution in Wales and across the UK.

Elections

20. The House may wish to seek clarification from the Government as to whether they consider that, should the National Assembly for Wales wish to exercise its powers over the franchise, it will have to do so in a way that enfranchises some prisoners so as to ensure that the law is compatible with Convention rights. (Paragraph 78)

In line with the Government's commitment in the St David's Day Agreement, the franchise for Assembly and local government elections in Wales is being devolved to the Assembly. As such, the franchise for elections within devolved competence will be a matter for the Assembly to decide.

A distinct or separate Welsh jurisdiction

21. The cases for and against a 'separate' or a 'distinct' Welsh jurisdiction are complex and we do not intend to express a view on them at this juncture. It is an issue that will grow in importance as the process of Welsh law-making becomes increasingly significant. (Paragraph 83)

22. The reality of a growing body of distinct Welsh law should, however, be reflected in the operation of a single England and Wales jurisdiction. For that reason, we welcome the formation of a 'Justice in Wales' working group, and we trust that the Government will keep this issue under review to ensure that a single jurisdiction can continue to operate effectively in the light of the deepening of the Welsh devolution regime. (Paragraph 84)

The Government has been clear throughout the passage of the Wales Bill that the single legal jurisdiction of England and Wales is the most efficient and effective way to administer the justice system in Wales. We are fully committed to maintaining it.

The overwhelming majority of law that applies in Wales is the same as that which applies in England, and the case has not been made to warrant the cost and complexity of establishing a separate or distinct jurisdiction in Wales. It would risk instilling uncertainty into the justice system in Wales at just the point when the new reserved powers model offers stability for the longer term.

The Government does however recognise the distinctiveness of Wales within the single jurisdiction given the growing body of law that applies in Wales made by the Assembly and the Welsh Ministers. It is for this reason that the body of Welsh law is being recognised in new section A2 of GoWA, inserted by clause 1 of the Bill) as part of the law that applies in Wales.

We consider it essential that the administrative arrangements for justice in Wales also fully reflect this.

As the Committee notes, the Government has established a *Justice in Wales* working group to examine the administrative arrangements for justice in Wales and recommend how those arrangements can be improved. The group is expected to report its findings to Ministers before the Christmas recess.

The Government agrees fully with the Committee that it is essential to ensure law made by the Assembly and Welsh Ministers is reflected in the justice system fully and in a timely manner. We recognise the need to continue to review the operation of the justice system in Wales as the administrative

arrangements evolve to reflect Wales's distinctiveness within the single jurisdiction.

We intend therefore to establish a non-statutory committee to review the operation of the justice system within the settlement provided for by the Wales Bill. We will establish a small group with a focused remit, including representatives from both the UK Government and the Welsh Government. The group will report periodically to the Lord Chancellor, with both the First Minister of Wales and the Secretary of State for Wales receiving copies. Further consideration will be given to the terms of reference of the group and how practitioners and those working in the legal profession in Wales will provide input.

We believe establishing a non-statutory committee to review the justice system in Wales on a periodic basis provides an effective way of ensuring the justice system in Wales keeps pace with the dual influence of Assembly and parliamentary law-making within the single jurisdiction.

Henry VIII powers

23. Clause 53 would permit legislation passed by the National Assembly for Wales to be amended by statutory instrument at the behest of a UK Government minister without the consent, or indeed involvement, of the National Assembly or Welsh Government. The House may wish to consider whether it would be more appropriate for the consent of the National Assembly to be required as, for example, is the case for certain statutory instruments made under the Legislative and Regulatory Reform Act 2006 and the Public Bodies Act 2011. (Paragraph 88)

The power in (what is now) clause 60 of the Bill enables the Secretary of State to make regulations amending primary or secondary legislation which the Secretary of State considers appropriate in consequence of any provision in the Bill.

The Government believes that the power is proportionate and appropriate in order to implement the Wales Bill's provisions, in particular those relating to the reserved powers model. It reflects an equivalent power for the Secretary of State in the Scotland Act 2016. The power can be exercised only in the context of making consequential provision in relation to the Bill itself to ensure the wider statute book reflects the changes this Bill makes.

In regard to modifying parliamentary legislation, regulations laid under section 60(2), that includes provision amending or repealing any provision of primary legislation (made by Parliament or the Assembly) would be subject to the affirmative procedure in both Houses of Parliament. Other regulations made under section 60(2) would be subject to the negative procedure in both Houses. The Government considers this to be an appropriate level of scrutiny for consequential provision of this kind.

In regard to modifying primary or secondary legislation made by the Assembly or the Welsh Ministers, the power reflects well-established reciprocal arrangements. These Assembly regularly empowers Welsh Ministers to modify parliamentary legislation in consequence of Assembly legislation. Two-thirds of Acts passed by the Assembly in 2015 and 2016 include a power for Welsh Ministers to make consequential amendments to Acts of Parliament without any role for Parliament to scrutinise such secondary legislation.

To give an example, the Assembly has recently passed the Renting Homes (Wales) Act 2016. Section 255 of that Act includes a power for Welsh Ministers to make consequential amendments to *any enactment*. “Enactment” is defined in section 252 of the Renting Homes (Wales) Act to include Acts of Parliament and secondary legislation made under Acts of Parliament. There is no requirement for Parliamentary approval of such consequential amendments, so it seems inconsistent for there to be a role for the Assembly in an equivalent power in the Wales Bill.

These reciprocal arrangements allow consequential amendments to be made to other enactments. This ensures that the legislative programmes of both the Welsh Government and the UK Government run smoothly.

The Government understands the concerns expressed by the Committee in respect to the modification of legislation made by Assembly and Welsh Ministers. The Secretary of State for Wales has therefore written to the First Minister of Wales and the Presiding Officer of the National Assembly for Wales committing to early discussions between officials well in advance of regulations being laid which affect legislation made by either the Assembly or the Welsh Ministers. He has further committed to write formally to inform them of any intention to make regulations which affect legislation made by the Assembly or Welsh Ministers, again doing so at the earliest opportunity before regulations are laid.

An equivalent power to clause 60 was passed by Parliament in section 71 of the Scotland Act 2016, which included no role for the Scottish Ministers or the Scottish Parliament. In relation to Scotland, the Government intends to use the power to make consequential changes that are required as a result of the further devolution of elections in Scotland in the 2016 Act. We expect clause 60 to be needed for similar purposes given the devolution of Assembly elections and local government elections in Wales in this Bill.

Elin Jones AM
Presiding Officer
National Assembly for Wales
Ty Hywel
Cardiff Bay
CF99 1NA

13th December 2016

Ref: 509 SUB 16

Wales Bill: Clause 60 Consequential Provision

I am writing in regard to the powers at clause 60 of the Wales Bill which enable the Secretary of State to make regulations amending primary or secondary legislation which the Secretary of State considers appropriate in consequence of any provision in the Bill.

The power allows the Secretary of State to amend, repeal, revoke or otherwise modify primary or secondary legislation made both by Parliament and the Assembly. It is needed in practice to enable the Secretary of State to make the consequential provision needed to implement Wales Bill provisions, in particular those relating to the new reserved powers model. The power is the same as that conferred on the Secretary of State in the Scotland Act 2016.

The power to amend Assembly legislation is mirrored by similar powers in a number of Acts of the Assembly that enable Welsh Ministers to modify parliamentary legislation in consequence of Assembly Act provisions without recourse to Parliament.

Clause 60 has attracted a great deal of scrutiny during the Wales Bill's passage in the House of Lords, with some Peers critical that it allows the Secretary of State to amend legislation made by the Assembly and Welsh Ministers without need for the Assembly to approve the change.

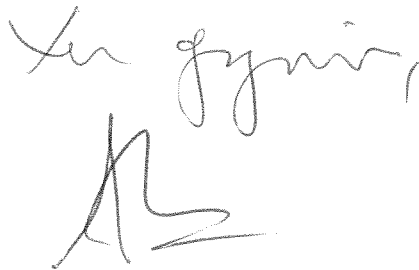
I would like to assure you that the power is necessary in order to ensure the smooth implementation of the provisions in the Wales Bill. The power can be exercised only in the context of making consequential provision in relation to the Bill itself, and in practice the vast majority of such provision will be minor.

Nevertheless I understand the concerns expressed by some Peers, and therefore I would like to offer two further reassurances in terms of how the power would be exercised. Firstly, any intention to exercise the power in respect to legislation made by either the Assembly or Welsh Ministers would be discussed between our officials well in advance of regulations being laid.

Secondly, I would write to you formally informing you of any intention to make regulations which affect legislation made by the Assembly or Welsh Ministers. I would do so at the earliest possible stage before regulations are laid.

I hope you would agree that the close working I have outlined should enable us to resolve any concerns you may have about the exercise of this power well before the relevant regulations need to be laid.

I am writing in similar terms to the First Minister of Wales and copying this letter to him and to the Chair of the Assembly's Constitutional and Legislative Affairs Committee. I am also placing a copy of this letter in the Library of both Houses of Parliament.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Alun Cairns', with a stylized flourish underneath.

Rt Hon Alun Cairns MP
Secretary of State for Wales

Rt Hon Carwyn Jones AM
First Minister of Wales
Welsh Government
Ty Hywel
Cardiff Bay
CF99 1NA

Ref: 509SUB16

13th December 2016

Dear Carwyn,

Wales Bill: Clause 60 Consequential Provision

I am writing in regard to the powers at clause 60 of the Wales Bill which enable the Secretary of State to make regulations amending primary or secondary legislation which the Secretary of State considers appropriate in consequence of any provision in the Bill.

The power allows the Secretary of State to amend, repeal, revoke or otherwise modify primary or secondary legislation made both by Parliament and the Assembly. It is needed in practice to enable the Secretary of State to make the consequential provision needed to implement Wales Bill provisions, in particular those relating to the new reserved powers model. The power is the same as that conferred on the Secretary of State in the Scotland Act 2016.

The power to amend Assembly legislation is mirrored by similar powers in a number of Acts of the Assembly that enable Welsh Ministers to modify parliamentary legislation in consequence of Assembly Act provisions without recourse to Parliament.

Clause 60 has attracted a great deal of scrutiny during the Wales Bill's passage in the House of Lords, with some Peers critical that it allows the Secretary of State to amend legislation made by the Assembly and Welsh Ministers without need for the Assembly to approve the change.

I would like to assure you that the power is necessary in order to ensure the smooth implementation of the provisions in the Wales Bill. The power can be exercised only

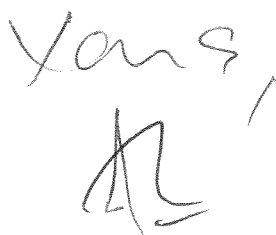
in the context of making consequential provision in relation to the Bill itself, and in practice the vast majority of such provision will be minor.

Nevertheless I understand the concerns expressed by some Peers, and therefore I would like to offer two further reassurances in terms of how the power would be exercised. Firstly, any intention to exercise the power in respect to legislation made by either the Assembly or Welsh Ministers would be discussed between our officials well in advance of regulations being laid.

Secondly, I would write to you formally informing you of any intention to make regulations which affect legislation made by the Assembly or Welsh Ministers. I would do so at the earliest possible stage before regulations are laid.

I hope you would agree that the close working I have outlined should enable us to resolve any concerns you may have about the exercise of this power well before the relevant regulations need to be laid.

I am writing in similar terms to the Presiding Officer in the National Assembly and copying this letter to her and to the Chair of the Assembly's Constitutional and Legislative Affairs Committee. I am also placing a copy of this letter in the Library of both Houses of Parliament.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Alun Cairns', with a stylized flourish below the name.

Rt Hon Alun Cairns MP
Secretary of State for Wales
Ysgrifennydd Gwladol Cymru

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

DATGANIAD YSGRIFENEDIG GAN LYWODRAETH CYMRU

TEITL Fframwaith cyllidol newydd i Gymru

DYDDIAD 19 Rhagfyr 2016

GAN Mark Drakeford AC, Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth Leol

Mae Llywodraethau Cymru a'r Deyrnas Unedig wedi cytuno ar fframwaith cyllidol sy'n darparu cyllid teg i Gymru yn y tymor hir.

Fe gafodd y pecyn o fesurau sy'n rhan o'r fframwaith cyllidol eu trafod rhwng Llywodraeth Cymru a Thrysorlys Ei Mawrhydi.

Bydd yn sicrhau cyllid teg i Gymru yn y tymor hir drwy weithredu'r isafswm cyllid a gafodd ei argymhell gan Gomisiwn Holtham. Gydag isafswm cyllid teg yn ei le, mae'r cytundeb ynghylch sut i addasu'r grant bloc yn amddiffyn ein cyllideb rhag risgiau gormodol a allai godi yn dilyn datganoli pwerau treth, gan gynnwys treth dir y dreth stamp, y dreth dirlenwi a chyfraddau treth incwm Cymru.

Mae'r pecyn hwn o fesurau yn braenaru'r ffordd ar gyfer datganoli treth incwm yn rhannol i Gymru.

Fel rhan o'r cytundeb, bydd uchafswm benthyca cyfalaf Cymru'n dyblu i £1bn. Mae hefyd yn creu cronfa unigol newydd i Gymru, a fydd yn galluogi Llywodraeth Cymru i reoli ei chyllideb yn well, gan gynnwys refeniw'r trethi newydd.

Mae'r fframwaith cyllidol hefyd yn cynnwys darpariaeth ar gyfer goruchwyliaeth annibynnol - gan roi rôl i gyrff annibynnol, lle bo gofyn, gyfrannu at y drafodaeth mewn anghydfodau rhwng llywodraethau Cymru a'r DU ar faterion yn ymwneud â'r cytundeb.

Byddaf yn gwneud datganiad yn y Cynulliad yn y Flwyddyn Newydd ynghylch y cytundeb.

HM Government

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

**Y cytundeb rhwng Llywodraeth
Cymru a Llywodraeth y Deyrnas
Unedig ar fframwaith cyllidol
Llywodraeth Cymru**

© Hawlfraint y Goron 2016

Trwyddedir y cyhoeddiad hwn o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored

f3.0 ac eithrio lle y nodir fel arall. I weld y drwydded hon, ewch i nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3 neu ysgrifennwch at: Information Policy Team, The National Archive, Kew, London TW9 4DU, neu anfonwch e-bost i: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk.

Os ydym wedi nodi unrhyw wybodaeth am hawlfraint trydydd parti, bydd angen ichi gael caniatâd y sawl biau'r hawlfraint berthnasol.

Mae'r cyhoeddiad hwn ar gael yn www.gov.uk/government/publications
Dylid anfon unrhyw ymholiadau yngl n â'r cyhoeddiad hwn atom ni yn public.enquiries@hmtreasury.gsi.gov.uk

Rhagair

Mae'r cytundeb hwn yn garreg filltir bwysig i Gymru. Gan ddilyn yr argymhellion gan y Comisiwn ar Ddatganoli yng Nghymru (Comisiwn Silk), mae Deddf Cymru 2014 wedi darparu'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer datganoli pwerau trethu a benthyca i Gynulliad Cenedlaethol Cymru a Llywodraeth Cymru. Mae'r pwerau hyn yn rhoi offer ychwanegol i Lywodraeth Cymru i dyfu economi Cymru ac amrywio lefel trethi a gwariant yng Nghymru, gan ei gwneud yn fwy atebol i bobl Cymru.

Bydd y cytundeb hwn yn rhoi'r gallu i weithredu'r pwerau yn Neddf Cymru 2014 – ac unrhyw bŵer arall a ddatganolir dan Fil cyfredol Cymru. Yn benodol, bydd yn fodd i ddatganoli treth dir y dreth stamp a'r dreth dirlenwi, ac i greu cyfraddau treth incwm Cymreig (ar yr amod bod y Bil Cymru sydd gerbron y Senedd ar hyn o bryd yn cael ei wneud yn ddeddf).

Gan ategu'r datganiad ar y cyd am gyllido yn 2012 a'r cyllid gwaelodol a gyflwynwyd yn Natganiad o Wariant 2015, mae'r cytundeb hwn yn rhoi trefniadau teg, cynaliadwy a chydlynol ar waith ar gyfer cyllido holl gyfrifoldebau Llywodraeth Cymru o ran trethi a gwariant. Mae hefyd yn darparu pwerau benthyca ychwanegol i Lywodraeth Cymru a Chronfa Cymru i'w helpu i reoli ei chyllideb.

Mae llywodraeth y Deyrnas Unedig a llywodraeth Cymru wedi cydweithio'n agos ac yn adeiladol i ddod i gytundeb sy'n deg â Chymru a gweddill y Deyrnas Unedig.

Byddwn yn parhau i gydweithio i weithredu'r cytundeb hwn a'r pwerau newydd y mae'n eu hategu, a fydd yn dod â manteision i Gymru ac i'r Deyrnas Unedig gyfan.

MARK DRAKEFORD AC
YSGRIFENNYDD Y CABINET DROS GYLLID
A LLYWODRAETH LEOL

Y GWIR ANRHYDEDDUS DAVID GAUKE AS
PRIF YSGRIFENNYDD
Y TRYSORLYS

Cyd-destun a chwmpas

1. Mae'r cytundeb hwn yn nodi trefniadau cyllido Llywodraeth Cymru i gynnal ei chyfrifoldebau presennol, i weithredu Deddf Cymru 2014, ac i arfer unrhyw bwerau ychwanegol a gaiff eu datganoli o dan y Bil Cymru presennol.
2. Nid yw'r trefniadau cyllido ar gyfer meysydd sydd o fewn cymhwysedd yr UE ar hyn o bryd yn dod o fewn cwmpas y cytundeb hwn.
3. O dan Ddeddf Cymru 2014, mae Llywodraeth Cymru yn ymgymryd â'r pwerau trethu newydd canlynol:
 - Treth dir y dreth stamp o 2018-19
 - Y dreth dirlenwi o 2018-19
 - Cyfraddau treth incwm Cymreig o 2019-20 (ar yr amod y bydd y gofyniad am refferendwm yn cael ei ddileu drwy'r Bil Cymru presennol a Llywodraeth Cymru yn amlinellu ei bwriad i gyflwyno cyfraddau treth incwm Cymreig i Gynulliad Cenedlaethol Cymru)
4. Felly mae cyllid grant bloc Llywodraeth Cymru yn cael ei ddiweddarau (yn amodol ar droi Bil cyfredol Cymru yn ddeddf a gweithredu cyfraddau treth incwm Cymreig yn 2019-20) i adlewyrchu'r pwerau newydd hyn ac i roi sylw i'r pryderon sy'n bod ers amser maith yng Nghymru ynghylch cyllido teg.
5. Ochr yn ochr â'r newidiadau hyn yng nghyllid y grant bloc, mae'r cytundeb hwn yn ymwneud hefyd â benthyca cyfalaf, offer rheoli cyllideb, ymdrin ag effeithiau goferu o benderfyniadau polisi, a threfniadau gweithredu.

Cyllid grant bloc Llywodraeth Cymru

6. Fel y mae'r crynodeb ym Mluch 1 yn dangos ac fel yr amlinellir yn fwy manwl isod, mae'r trefniadau newydd ar gyfer cyllido grant bloc Llywodraeth Cymru yn cynnwys dwy elfen: 'terfyn isaf Holtham'¹ seiliedig ar Fformiwla Barnett mewn perthynas â datganoli gwariant ac addasiadau Cymaradwy i'r grant bloc ar gyfer datganoli trethi.

Blwch 1: Crynodeb o'r trefniadau a gytunwyd ar gyfer cyllido'r grant bloc

Y prif elfennau yw:

- O 2018-19 bydd **ffactor newydd seiliedig ar anghenion yn cael ei gynnwys yn Fformiwla Barnett** i bennu newidiadau yng nghyllid grant bloc Llywodraeth Cymru mewn perthynas â datganoli gwariant
- Bydd y **ffactor seiliedig ar anghenion hwn yn cael ei osod ar 115%** ar sail yr amrediad a awgrymwyd gan Gomisiwn Holtham a chyllid gwaelodol Adolygiad o Wariant 2015
- Tra bydd y cyllid y pen cymharol i Lywodraeth Cymru yn parhau'n uwch na 115%, bydd **ffactor trosiannol o 105%** yn cael ei osod
- Bydd newidiadau yng nghyllid y grant bloc mewn perthynas â datganoli trethi yn cael eu pennu drwy'r **model Cymaradwy** (ar ôl gostyngiad cychwynnol yn y llinell sylfaen i adlewyrchu'r dreth y mae llywodraeth y DU yn ei hildio ar bwynt datganoli'r dreth)
- Bydd y model Cymaradwy yn cael ei gymhwyso i **dreth dir y dreth stamp, y dreth dirlenwi ac i bob un o'r bandiau treth incwm**
- Bydd y trefniadau hyn yn creu sefydlogrwydd yng nghyllid Llywodraeth Cymru mewn ffordd sy'n **deg â Chymru a gweddill y Deyrnas Unedig**

Y trefniadau presennol a chyllid cymharol

7. O dan y trefniadau presennol, mae Llywodraeth Cymru yn cael ei chyllido'n bennaf drwy grant bloc oddi wrth lywodraeth y DU². Mae newidiadau i'r grant bloc yn cael eu pennu gan Fformiwla Barnett. O dan y fformiwla hon, bydd y grant bloc mewn blwyddyn ariannol benodol yn gyfwerth â'r grant bloc yn y flwyddyn flaenorol ynghyd â chyfran seiliedig ar boblogaeth o'r newidiadau yng ngwariant llywodraeth y DU mewn meysydd sydd wedi'u datganoli i Lywodraeth Cymru.
8. Mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn bryderus ers cryn amser ynghylch cyfradd y cydgyfeirio yn y cyllid cymharol y pen tuag at y lefel yn Lloegr. Tynnwyd sylw at hyn gan y Comisiwn Annibynnol ar Ariannu a Chyllid i Gymru (Comisiwn Holtham), a oedd wedi cael y dasg gan Lywodraeth Cymru o edrych ar ei threfniadau cyllido ac ystyried mecanweithiau cyllido amgen. Roedd yr adroddiadau³, a gyhoeddwyd yn 2009 a 2010, yn awgrymu bod gan Gymru anghenion cymharol a oedd rhwng 114% a 117% o anghenion Lloegr, a mynegodd bryder y gallai cyllid cymharol yng Nghymru fynd yn is

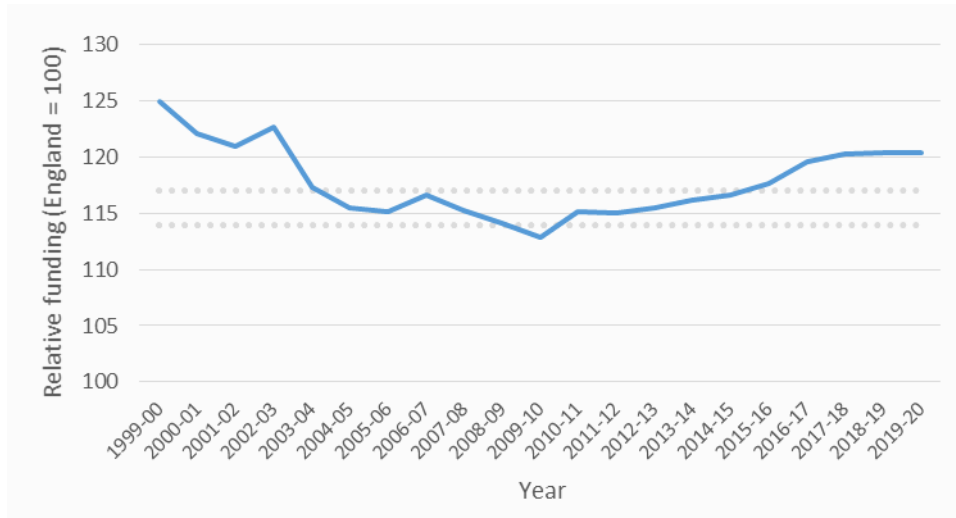
¹ Fel y cynigiwyd gan y Comisiwn Annibynnol ar Ariannu a Chyllid i Gymru (Comisiwn Holtham)

² Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cadw refereniw o ardrethi busnes

³ <http://gov.wales/docs/icffw/report/100705fundingsettlementsumcy.pdf>

na'r amrediad hwn. Roedd y mater hwn o gydgyfeirio wedi'i gydnabod hefyd mewn datganiad ar y cyd gan y ddwy lywodraeth yn 2012⁴.

9. Drwy edrych ar y cyllido cymharol y pen i Lywodraeth Cymru er 1999-00, gwelir bod cyfnod hir o gydgyfeirio tan 2009-10 tuag at y lefelau cyllido yn Lloegr. Fodd bynnag, er 2009-10, mae'r cyllido cymharol y pen i Lywodraeth Cymru wedi dargyfeirio o'r lefelau yn Lloegr a rhagwelir y bydd tua 120% yn ystod cyfnod Adolygiad o Wariant 2015. Mae hyn wedi'i ddangos yn y graff isod:

Ffigur 1: Cyllido cymharol y pen i Lywodraeth Cymru, 1999 i 2020

Relative funding (England = 100)	Cyllido cymharol (Lloegr = 100)
Year	Blwyddyn

10. Mae dau brif achos i'r effaith cydgyfeirio/dargyfeirio sydd yn Fformiwla Barnett:

- **Twf mewn gwariant** – bydd y cyllido y pen i Lywodraeth Cymru yn cydgyfeirio tuag at y lefelau yn Lloegr pan fydd gwariant llywodraeth y DU yn tyfu (mewn termau arian parod), os yw popeth arall yn gyfartal. Yn groes i hynny, bydd y cyllido y pen i Lywodraeth Cymru yn dargyfeirio pan fydd gwariant yn gostwng (hefyd yn nhermau arian parod), os yw popeth arall yn gyfartal.
- **Twf cymharol mewn poblogaeth** – bydd y cyllido y pen i Lywodraeth Cymru yn cydgyfeirio tuag at y lefelau yn Lloegr pan fydd y boblogaeth yn tyfu'n gyflymach yng Nghymru nag yn Lloegr, os yw popeth arall yn gyfartal. Yn groes i hynny, bydd y cyllido y pen i Lywodraeth Cymru yn dargyfeirio pan fydd y boblogaeth yn tyfu'n arafach yng Nghymru, os yw popeth arall yn gyfartal.

11. Gwelwyd y ddau achos hyn ar waith yn ystod y cyfnodau o gydgyfeirio a dargyfeirio sydd wedi'u dangos yn y graff uchod. Yn ystod degawd cyntaf datganoli, cafwyd cydgyfeirio cyflym o ganlyniad i dwf mewn gwariant cyhoeddus. Ar ôl hynny, er bod gwariant cyhoeddus yn tyfu mewn termau arian parod (a gwariant cyfalaf yn tyfu mewn termau real), mae'r cyllid cymharol i Lywodraeth Cymru wedi dargyfeirio am fod y boblogaeth wedi tyfu'n arafach. Fodd bynnag, pan fydd y twf mewn gwariant cyhoeddus yn dychwelyd i'r duedd hirdymor, y disgwyl yw y bydd cydgyfeirio'n ailddechrau ac y bydd y cyllid cymharol i Lywodraeth Cymru yn disgyn yn is yn y pen draw na'r amrediad a awgrymwyd gan Gomisiwn Holtham.

⁴ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/214844/2012-10-23-Joint-statement-on-funding-reform-ENGLISH1.pdf

Effaith datganoli trethi

12. Sefydlodd Llywodraeth y DU y Comisiwn ar Ddatganoli yng Nghymru (Comisiwn Silk) yn 2011 i edrych ar drefniadau ariannol a chyfansoddiadol yng Nghymru, ac argymhell ffyrdd o'u gwella. Daeth y Comisiwn i'r casgliad y dylai Cynulliad Cenedlaethol Cymru gael mwy o atebolrwydd ariannol tuag at bobl Cymru, gan gadw'r sicrwydd a sefydlogrwydd o rannu adnoddau fel rhan o'r DU.
13. Yn benodol, er bod cyfrifoldeb sylweddol eisoes gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru dros wariant cyhoeddus yng Nghymru, roedd y Comisiwn yn argymhell y dylai gael pwerau trethu newydd. Mae dwy fantais allweddol o ddatganoli trethi mewn perthynas ag atebolrwydd:
 - Mae Llywodraeth Cymru yn dod yn gyfrifol am gyllido mwy o'i gwariant;
 - Mae mwy o ddewisiadau gan Lywodraeth Cymru ynghylch lefel trethi a gwariant yng Nghymru
14. Mae hyn yn golygu bod angen newid yn nhrefniadau cyllido Llywodraeth Cymru ochr yn ochr â datganoli trethi. Yn benodol, bydd cyllid Llywodraeth Cymru yn cynnwys dwy ffrwd ariannu ar wahân yn y pen draw:
 - Refeniw o ardrethi busnes, trethi datganoledig (treth dir y dreth stamp a'r dreth dirlenwi) a chyfraddau treth incwm Cymreig;
 - Cyllid grant bloc wedi'i addasu oddi wrth lywodraeth y DU.
15. Mae Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru wedi bod yn ystyried sut y dylai'r cyllid grant bloc i Lywodraeth Cymru gael ei bennu yn y dyfodol i ddelio â datganoli trethi a phryderon tymor hwy ynghylch y tebygolrwydd y bydd cydgyfeirio'n ailddechrau ar sail Fformiwla Barnett.

Egwyddorion cyllido'r grant bloc

16. Mae Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru wedi cytuno ar set o egwyddorion ar gyfer cyllido'r grant bloc er mwyn datblygu dull cadarn a chynaliadwy o gyllido:
 - **Cymharol syml ei weithredu a'i ddeall** – dylai'r system gyllido ddefnyddio cyfrifiadau syml a gwrthrychol yn hytrach na dibynnu ar dechnegau neu ragdybiaethau ystadegol cymhleth;
 - **Ni fydd yn destun negodi parhaus** – ar wahân i adolygiadau rheolaidd, dylai'r system gyllido weithredu'n fecanyddol (fel Fformiwla Barnett);
 - **Cyllido teg ar gyfer y tymor hir** – dylai Llywodraeth Cymru gael lefel deg o gyllid wedi'i seilio ar angen cymharol, gan wynebu risgiau priodol mewn perthynas â datganoli trethi;
 - **Trin risgiau a chyfleoedd yn gyson** – dylai Llywodraeth Cymru ddal risgiau a chyfleoedd cymesur (a fydd felly'n gwrthbwysu ei gilydd) rhwng trethi a gwariant, yn enwedig drwy ddefnyddio'r un rhifau poblogaeth ar gyfer pob elfen yng nghyllid y grant bloc.
17. Mae'r cytundeb cyllido newydd sydd wedi'i ddangos isod yn gyson â phob un o'r egwyddorion hyn. Yn benodol, mae'n rhoi sicrwydd i Lywodraeth Cymru o ddull cyllido teg a chynaliadwy dros y tymor hir sy'n trin risgiau a chyfleoedd mewn ffordd gyson.

Cyllid gwaelodol seiliedig ar Fformiwla Barnett

18. Yn Adolygiad o Wariant 2015 mae llywodraeth y DU wedi cyflwyno cyllid gwaelodol ar gyfer Cymru. Mae hyn yn rhoi gwarant na fydd y cyllid y pen yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru yn mynd yn is na 115% o'r cyllid y pen cyfatebol yn Lloegr. Rhoddwyd y warant hon hyd ddiwedd cyfnod y Senedd bresennol, pryd byddai lefel y cyllid gwaelodol yn cael ei hailbennu.
19. Mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno'n awr i roi mecanwaith cyllid gwaelodol newydd ar waith o 2018-19, a oedd wedi'i argymhell yn wreiddiol gan Gomisiwn Holtham. O dan fecanwaith cyllid gwaelodol Holtham, bydd yr holl newidiadau yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru a bennir gan Fformiwla Barnett yn cael eu llusoi â ffactor newydd seiliedig ar anghenion. Er bod hyn yn cadw bron pob un o nodweddion Fformiwla Barnett, mae un gwahaniaeth allweddol – os yw popeth arall yn gyfartal, bydd y cyllid cymharol i Lywodraeth Cymru yn cydgyfeirio tuag at y ffactor seiliedig ar anghenion hwn dros amser (yn hytrach na thuag at 100% fel y mae'n gwneud o dan y trefniadau presennol). Felly mae hyn yn darparu cyllid gwaelodol mwy mecanyddol na'r cyllid gwaelodol syml a gyflwynwyd yn Adolygiad o Wariant 2015.
20. Mae'r diagram isod yn dangos y Fformiwla Barnett bresennol a sut y bydd yn cael ei chymhwyso yng Nghymru o dan y cytundeb hwn.

Fformiwla Barnett						
Newid yn nherfyn gwariant adrannol y DU	x	Ffactor cymharedd	x	Cyfran poblogaeth	=	Newid yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru

Fformiwla Barnett i'w chymhwyso yng Nghymru								
Newid yn nherfyn gwariant adrannol y DU	x	Ffactor cymharedd ⁵	x	Cyfran poblogaeth	x	Ffactor newydd seiliedig ar anghenion	=	Newid yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru

21. Mae'r llywodraethau wedi cytuno y bydd y ffactor seiliedig ar anghenion hwn yn cael ei osod ar 115%, ar sail yr amrediad sydd wedi'i argymhell gan Gomisiwn Holtham a'r cyllid gwaelodol a gyflwynwyd yn Adolygiad o Wariant 2015. Fodd bynnag, am gyfnod trosiannol, tra bydd y cyllid y pen cymharol yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru yn parhau'n uwch na 115% o'r cyllid y pen cymharol yn Lloegr, bydd y ffactor yn cael ei osod ar 105%. O 2018-19 ac am weddill cyfnod yr adolygiad o wariant presennol, bydd pob codiad yn Nherfyn Gwariant Adrannol Llywodraeth Cymru uwchlaw'r lefel yn 2017-18 yn cael ei luosi â'r ffactor 105%, tra bydd unrhyw ostyngiad o dan lefel 2017-18 yn cael ei bennu heb y ffactor ychwanegol.
22. Rhagwelir y bydd y cyllid cymharol yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru yn cydgyfeirio'n araf o tua 120% tuag at yr amrediad sydd wedi'i argymhell fel un teg gan Gomisiwn Holtham (114% i 117%).
23. Ar y pwynt y bydd y cyllid cymharol yn y grant bloc yn cyrraedd 115%, bydd y cyfnod trosiannol yn dod i ben a bydd yr lluosydd yn cael ei osod ar 115%.

⁵ Mae'r ffactor cymharedd yn adlewyrchu cyfran y gwariant gan adran berthnasol y DU mewn meysydd sydd wedi'u datganoli.

24. Mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno ar fethodoleg ar gyfer asesu cyllid cymharol ac fe'i defnyddir i bennu pa bryd y bydd angen newid y lluosydd o 105% i 115%. At hynny, mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno y gellir gofyn am fewnbwn a/neu sicrwydd gan gyrrff annibynnol. Mae rhagor o fanylion am y broses ar gyfer mabwysiadu'r trefniadau tymor hwy ar ôl y cyfnod trosiannol yn Atodiad A.

Addasiadau cymaradwy yn y grant bloc ar gyfer datganoli trethi

25. Pan fydd meysydd gwariant ychwanegol yn cael eu datganoli, bydd y newidiadau yng nghyllid bloc grant Llywodraeth Cymru yn cynnwys dwy elfen:

- Addasiad cychwynnol i'r llinell sylfaen – bydd hyn yn adlewyrchu cynlluniau gwariant llywodraeth y DU ar bwynt y datganoli
- Newidiadau dilynol yn y grant bloc – bydd y rhain wedi'u seilio ar newidiadau yn y gwariant cyfatebol gan lywodraeth y DU yng ngweddill y DU (drwy Fformiwla Barnett)

26. Ar gyfer datganoli trethi, mae dwy elfen debyg:

- Addasiad cychwynnol i'r llinell sylfaen – bydd hyn yn adlewyrchu'r dreth y mae llywodraeth y DU yn ei hildio ar bwynt y datganoli
- Newidiadau dilynol yn y grant bloc – bydd y rhain wedi'u seilio ar newidiadau yn nhrethi cyfatebol llywodraeth y DU yng ngweddill y DU

27. Mae'r addasiad cychwynnol i'r llinell sylfaen ar gyfer datganoli trethi yn gymharol syml – mae'r dull a ddefnyddir i amcangyfrif trethi Cymreig ar bwynt y datganoli wedi'i ddangos yn Atodiad B. Fodd bynnag, fel y mae nifer mawr o ymdriniaethau mewn llenyddiaeth academaidd ddiweddar wedi dangos, mae sawl dewis ar gyfer y ffordd o bennu newidiadau dilynol yn y grant bloc.

28. Ar sail yr egwyddorion a gytunwyd, mae dwy ystyriaeth allweddol:

- **Effaith twf yn y sylfaen drethu** – dylai Llywodraeth Cymru gael ei chyllido'n deg gan wynebu risgiau treth "priodol".
- **Trin newid yn y boblogaeth** – dylid defnyddio'r un rhifau poblogaeth i gyfrifo newidiadau yn y grant bloc mewn perthynas â datganoli trethi a datganoli gwariant.

29. Ochr yn ochr â'r cyllid gwaelodol seiliedig ar Fformiwla Barnett, mae llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru wedi cytuno bod yr egwyddorion hyn yn cael eu bodloni drwy gymhwyso'r model Cymaradwy at y ddwy dreth ddatganoledig (treth dir y dreth stamp a'r dreth dirlenwi) ac at bob un o'r bandiau treth incwm.

30. Mae'r diagram isod yn dangos sut mae'r model Cymaradwy yn pennu newidiadau yn y grant bloc (ar ôl yr addasiad cychwynnol i'r llinell sylfaen).

Y model Cymaradwy						
Newid yn nhreth gyfatebol llywodraeth y DU	x	Ffactor cymharedd	x	Cyfran poblogaeth	=	Newid yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru

31. Dylid nodi bod:

- Cynnydd yn nhreth gyfatebol llywodraeth y DU yn cyfateb i ostyngiad yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru (ac i'r gwrthwyneb).
- Y ffactor cymharedd yn adlewyrchu treth y pen yng Nghymru fel cyfran y pen o dreth gyfatebol llywodraeth y DU ar bwynt y datganoli. Er enghraifft, ar sail amcangyfrifon Cyllid a Thollau EM ar gyfer 2015-16⁶, y ffactor cymharedd yw 25% ar gyfer treth dir y dreth stamp a 87% ar gyfer y dreth dirlenwi.
- Mae'r model Cymaradwy yn defnyddio'r un gyfran poblogaeth â Fformiwla Barnett.

32. Mae dau bwynt allweddol ychwanegol:

- **Cymhwyso'r addasiad Cymaradwy at bob band treth incwm** – Mae llywodraeth y DU yn aros yn gyfrifol am ddiffinio incwm trethadwy ar draws y DU, sy'n cynnwys cyfrifoldeb am yr holl ostyngiadau mewn treth ac am y lwfans personol. Gan fod gwahaniaeth sylweddol rhwng cyfansoddiad y sylfaen treth incwm yng Nghymru a'r cyfartaledd ar gyfer y DU, mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno y bydd y model Cymaradwy yn cael ei gymhwyso ar wahân at bob un o'r bandiau treth incwm (cyfradd sylfaenol, uwch ac ychwanegol). Mae hyn yn sicrhau y bydd y trefniadau cyllido newydd yn delio ag unrhyw benderfyniadau gan lywodraeth y DU i newid y sylfaen treth incwm ledled y DU (er enghraifft, newidiadau yn y lwfans personol) mewn ffordd gwbl fecanyddol. Bydd yn sicrhau nad yw penderfyniadau polisi gan lywodraeth y DU yn cael nemor ddim effaith ar refeniw trethi Llywodraeth Cymru⁷. Er mwyn cysondeb, bydd yr addasiad Cymaradwy yn cael ei gymhwyso at newidiadau cyfanredol yn y ddwy dreth sydd wedi'u datganoli'n llwyr.
- **Trin newid mewn poblogaeth yn gyson** – Fel y nodwyd mewn adroddiad diweddar gan Ganolfan Llywodraethiant Cymru a'r Sefydliad Astudiaethau Cyllid⁸, mae'r dull a gytunwyd ar gyfer trafod cyllid y grant bloc yn sicrhau ffordd gyson o ymdrin â newid mewn poblogaeth - yr un rhifau poblogaeth a ddefnyddir i gyfrifo newidiadau yng nghyllid grant bloc Llywodraeth Cymru mewn perthynas â threthi a gwariant (felly bydd unrhyw effeithiau o ganlyniad i wahaniaethau rhwng cyfraddau twf yn cael eu gwrthbwyso o fewn cyllid Llywodraeth Cymru). Bydd hyn yn digwydd hyd yn oed yn ystod y cyfnod trosiannol.

33. Mae rhagor o fanylion yn Atodiad B am y rhyngweithio rhwng yr addasiadau hyn a refeniw trethi Llywodraeth Cymru (yn benodol, amseriad rhagolygon a chysoni â chanlyniadau gwirioneddol).

⁶ <https://www.gov.uk/government/statistics/disaggregation-of-hmrc-tax-receipts>

⁷ Mae rhagor o wybodaeth am ffyrdd o drin effeithiau 'goferu' eraill o benderfyniadau polisi yn ddiweddarach yn y cytundeb

⁸ <http://sites.cardiff.ac.uk/wgc/files/2016/12/161209-WGC-IFS-2nd-Report-Barnett-Squeezed.pdf>

Effeithiau ‘goferu’ o benderfyniadau polisi

34. Fel y mae'r crynodeb ym Blwch 2 yn dangos ac fel yr amlinellir yn fwy manwl isod, mae'r adran hon yn trafod y ffordd o drin effeithiau goferu.

Blwch 2: Crynodeb o'r ffordd o drin effeithiau goferu

Y prif elfennau yw:

- **Effeithiau uniongyrchol** – Rhoddir cyfrif am y rhain, un ai'n fecanyddol drwy'r addasiad i'r grant bloc neu ar wahân ar ôl eu canfod.
- **Effeithiau ar ymddygiad** – Rhoddir cyfrif am y rhain mewn amgylchiadau eithriadol yn unig, lle mae'r effeithiau'n sylweddol a phroffadwy, a'r ddwy lywodraeth yn cytuno ei bod yn briodol gwneud hynny.
- **Effeithiau ail gylch** – Ni roddir cyfrif am y rhain.

35. Ceir effeithiau ‘goferu’ o bolisi pan fydd penderfyniad gan un llywodraeth yn effeithio ar dreth neu wariant un arall⁹. Mae tri phrif gategori:

- **Effeithiau uniongyrchol** – y rhain yw'r effeithiau ariannol a fydd yn bodoli'n uniongyrchol ac yn fecanyddol o ganlyniad i benderfyniad polisi (cyn unrhyw newid cysylltiedig mewn ymddygiad). Er enghraifft, os bydd llywodraeth y DU yn cynyddu'r lwfans personol, yna bydd Llywodraeth Cymru yn cael llai o refeniw o gyfraddau treth incwm Cymreig.
- **Effeithiau ar ymddygiad** – y rhain yw'r effeithiau ariannol o ganlyniad i newid yn ymddygiad pobl yn dilyn penderfyniad polisi. Er enghraifft, os bydd Llywodraeth Cymru yn gosod cyfradd treth incwm ychwanegol wahanol¹⁰, gallai hynny gymhell pobl i symud ar draws y ffin gan greu effaith ar refeniw llywodraeth y DU.
- **Effeithiau ail gylch** – y rhain yw'r effeithiau economaidd ehangach a all arwain yn fwy anuniongyrchol o benderfyniadau polisi. Er enghraifft, byddai newid mewn cyfraddau treth incwm yng Nghymru yn gallu effeithio ar weithgarwch economaidd ac felly ar y swm o TAW a godir ar gyfer llywodraeth y DU yng Nghymru.

36. Gan gymryd y rhain yn eu tro, mae llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru wedi cytuno **y rhoddir cyfrif am bob effaith uniongyrchol**. Fel yr eglurwyd yn yr adran ar gyllido'r grant bloc, y bydd y ffaith bod y model Cymaradwy yn cael ei gymhwyso at bob band treth incwm ar wahân yn sicrhau bod y ffordd o ddelio â phenderfyniadau polisi llywodraeth y DU ar dreth incwm (fel newidiadau yn y lwfans personol) yn gwbl fecanyddol.

37. Mae llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru hefyd wedi cytuno **y gellir rhoi cyfrif am effeithiau ar ymddygiad** mewn amgylchiadau eithriadol, lle mae'r effeithiau'n sylweddol a phroffadwy, a'r ddwy lywodraeth yn cytuno ei bod yn briodol gwneud hynny.

⁹ Sylwer nad yw hyn yn cynnwys penderfyniadau gan lywodraeth y DU sy'n effeithio ar gyllido'r grant bloc, gan mai hyn yw'r sail i Fformiwla Barnett (a threfniadau cysylltiedig ar gyfer datganoli trethi).

¹⁰ Mae cyfraddau treth incwm Cymreig wedi'u cynllunio fel mai Llywodraeth Cymru fydd yn penderfynu a fydd cyfraddau treth incwm yng Nghymru yn wahanol i'r rhai yn Lloegr (gan mai cyfraddau'r DU sy'n cael eu talu gan drethdalwyr Seisnig a 'chyfraddau'r DU llai 10c' sy'n cael eu talu gan drethdalwyr Cymreig)

38. Yn olaf, cytunwyd **na roddir cyfrif am effeithiau ail gylch** oherwydd yr ansicrwydd mawr ynghylch achosiaeth a graddfa unrhyw effaith ariannol.
39. Ar gyfer yr holl effeithiau goferu, bydd achosiaeth a graddfa'r effeithiau ariannol yn cael eu hasesu ar sail cyd-ddealltwriaeth o'r dystiolaeth. Rhaid i'r ddwy lywodraeth gytuno â'i gilydd ar unrhyw drosglwyddiad sy'n ymwneud ag effaith goferu. Os na cheir cydgytundeb, ni fydd trosglwyddiad yn digwydd. Bydd materion sy'n ymwneud ag effeithiau goferu yn cael eu trafod yn gyntaf gan swyddogion yn y ddwy lywodraeth. Os na fydd swyddogion yn gallu dod i gytundeb, bydd hyn yn cael ei drafod gan Weinidogion a fydd yng Nghyd-bwyllgor y Trysorlysoedd (Cymru). Gellir gofyn am farn cyrff annibynnol ar gyfer y trafodaethau hyn. Lle nad yw'r llywodraethau yn gallu dod i gytundeb ar lefel y swyddogion na'r Gweinidogion, gellir uwchgyfeirio anghydfod drwy'r sianeli arferol (gweler yr adran ddiweddarach ar ddatrys anghydfodau).

Benthyca cyfalaf

40. Fel y mae'r crynodeb ym Mluch 3 yn dangos ac fel yr amlinellir yn fwy manwl isod, mae'r adran hon yn trafod y newidiadau ym mhwerau benthyca cyfalaf Llywodraeth Cymru.

Bluch 3: Crynodeb o'r newidiadau ym mhwerau benthyca cyfalaf Llywodraeth Cymru

Y prif elfennau yw:

- Bydd y **cap cyffredinol ar fenthyca cyfalaf gan Lywodraeth Cymru yn codi i £1 biliwn**
- O Ebrill 2019 bydd **terfyn benthyca cyfalaf blynyddol Llywodraeth Cymru yn cynyddu i £150 miliwn** (15% o'r cap cyffredinol)

41. Mae terfynau benthyca cyfalaf presennol Llywodraeth Cymru (sydd wedi'u nodi yn Neddf Cymru 2014) yn cael eu cynyddu.

42. O dan Ddeddf Cymru 2014, gall Llywodraeth Cymru fenthyca hyd at £125 miliwn y flwyddyn o 2018-19 o fewn cap cyffredinol o £500 miliwn. O fewn y paramedrau hyn, gall Llywodraeth Cymru fenthyca at unrhyw ddiben o fewn ei chyfrifoldebau datganoledig. Yn ogystal â hyn, cytunodd Llywodraeth y DU y bydd Llywodraeth Cymru yn cael benthyca symiau cyfyngedig cyn hynny (yn 2016-17 a 2017-18) i fwrw ymlaen â gwelliannau i'r M4. Bydd angen cael cydsyniad gan Drysorlys y DU i'r symiau a fenthycir yn gynnar fel hyn.

43. Gall Llywodraeth Cymru fenthyca oddi wrth y Gronfa Benthyciadau Cenedlaethol (drwy Ysgrifennydd Gwladol Cymru) neu drwy fenthyciad masnachol (yn uniongyrchol oddi wrth fanc neu fenthyciwr arall). Yn dilyn gweithredu cyhoeddiad llywodraeth y DU ar Ddydd Gŵyl Dewi, bydd Llywodraeth Cymru hefyd yn gallu dyroddi bondiau. Bydd benthyca ar gyfer gwariant cyfalaf mewn punnoedd Sterling.

44. Mae'r llywodraethau wedi cytuno'n awr y bydd y terfyn statudol ar fenthyca ar gyfer gwariant cyfalaf yn cynyddu i £1 biliwn. Felly bydd Llywodraeth y DU yn diwygio Bil Cymru yn unol â hynny. Bydd y terfyn blynyddol ar swm y benthyca ar gyfer gwariant cyfalaf yn cynyddu hefyd. Ochr yn ochr â chyflwyno cyfraddau treth incwm Cymreig, bydd y terfyn blynyddol yn cael ei osod ar 15% o'r cap cyffredinol ar fenthyca, sy'n cyfateb i £150 miliwn y flwyddyn. Nid oes unrhyw gyfyngiadau bellach ar y ffordd y gall Llywodraeth Cymru ddefnyddio ei phwerau benthyca i gyflawni ei chyfrifoldebau datganoledig.

45. Bydd Llywodraeth Cymru yn hysbysu'r Trysorlys bob mis ynghylch benthyca cyfalaf arfaethedig, dyled sydd heb ei chasglu a'r proffil ad-dalu. Bydd y trefniadau ad-dalu yn parhau'n gyson â Deddf Cymru 2014. O dan y trefniadau hyn, 10 mlynedd fydd cyfnod arferol unrhyw fenthyciad, ond gellir newid hyn i adlewyrchu oes ddisgwyliedig yr asedau a brynir drwy'r benthyciad.

Offer rheoli cyllideb

46. Fel y mae'r crynodeb ym Mluch 4 yn dangos ac fel yr amlinellir yn fwy manwl isod, mae'r adran hon yn trafod y newidiadau yn offer rheoli cyllideb Llywodraeth Cymru.

Blwch 4: Crynodeb o'r newidiadau yn offer rheoli cyllideb Llywodraeth Cymru

Y prif elfennau yw:

- Mae cronfa arian parod Llywodraeth Cymru a'i gallu i ddefnyddio'r cyfleuster Cyfnewid Cyllidebau yn cael eu cyfuno mewn **Cronfa Cymru newydd** o Ebrill 2018
- **Ni fydd terfyn blynyddol ar gyfer taliadau i Gronfa Cymru**
- Gall Cronfa Cymru **ddal hyd at £350 miliwn yn gyfanredol**
- Bydd **terfyn tynnu i lawr blynyddol o £125 miliwn ar gyfer adnoddau a £50 miliwn ar gyfer cyfalaf**
- Bydd pwerau Llywodraeth Cymru ar gyfer **benthyca adnoddau yn aros fel y maent yn Neddf Cymru 2014**

47. Mae offer rheoli cyllideb Llywodraeth Cymru yn cael eu hymestyn a'u rhesymoli. Ar hyn o bryd maent yn cynnwys:

- **Benthyca adnoddau** – gall Llywodraeth Cymru fenthyca hyd at £200 miliwn bob blwyddyn (o fewn cap cyffredinol o £500 miliwn) os yw refeniw o drethi'n is na'r rhagolygon. Rhaid ad-dalu o fewn pedair blynedd.
- **Cyfnewid cyllidebau** – mae'r cyfleuster hwn yn galluogi Llywodraeth Cymru i ddwyn ymlaen hyd at 0.6% o'i chyllideb DEL adnoddau a 1.5% o'i chyllideb DEL cyfalaf i'r flwyddyn ariannol nesaf.
- **Cronfa arian parod** – gall Llywodraeth Cymru gadw refeniw sydd dros ben mewn cronfa arian parod (ar ôl ad-dalu unrhyw symiau benthyca adnoddau), i'w dynnu i lawr yn ôl yr angen mewn blynyddoedd i ddod. Rhaid dal y gronfa o fewn llywodraeth y DU yn hytrach na chyda banc masnachol

48. Mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno y bydd Cronfa Cymru newydd yn cymryd lle'r gronfa arian parod a'r defnydd o'r cyfleuster Cyfnewid Cyllidebau o Ebrill 2018. Drwy ei chyflwyno ar yr adeg hon bydd Llywodraeth Cymru yn gallu cadw unrhyw danwariant yn 2017-18 yn y Gronfa newydd i'w helpu i gyflwyno datganoli treth dir y dreth stamp a'r dreth dirlenwi a chyflwyno'r trethi olynol yng Nghymru - treth trafodiadau tir a threth gwarediadau tirlenwi, ill dau, ym mis Ebrill 2018. Bydd y Gronfa hefyd yn cynnwys £98.5 miliwn fel y cytunwyd o dan y trefniadau ar gyfer datganoli ariannol llawn ar gyfer ardrethi annomestig yng Nghymru.

49. Bydd Cronfa Cymru yn cael ei dal o fewn llywodraeth y DU a bydd symiau adnoddau a chyfalaf yn cael eu cadw ar wahân. Gellir talu cyllid adnoddau (yn cynnwys y grant bloc adnoddau a derbyniadau treth) i'r gronfa adnoddau. Gellir tynnu arian i lawr o'r gronfa adnoddau i ariannu gwariant adnoddau neu gyfalaf. Gellir talu cyllid cyfalaf (yn

cynnwys y grant bloc cyfalaf a symiau benthyca cyfalaf) i'r gronfa cyfalaf. Gellir tynnu arian i lawr o'r gronfa cyfalaf i ariannu gwariant cyfalaf yn unig.

50. Bydd cap cyfanredol o £350 miliwn ar Gronfa Cymru. Nid oes terfynau blynyddol ar daliadau i Gronfa Cymru. Y terfynau blynyddol ar dynnu arian i lawr fydd £125 miliwn ar gyfer adnoddau a £50 miliwn ar gyfer cyfalaf. Cytunir ar y trefniadau gweithredu manwl rhwng y llywodraethau. Yn unol â'r trefniadau presennol, gall Gweinidogion Cymru ofyn am hyblygrwydd ychwanegol gyda chydysniad Gweinidogion y Trysorlys mewn amgylchiadau eithriadol.
51. Mae'r llywodraethau wedi cytuno hefyd y bydd y pwerau benthyca adnoddau a nodwyd yn Neddf Cymru 2014 yn aros fel y maent gan eu bod eisoes yn adlewyrchu'r cyfnewidioldeb y disgwylir ei gael o ganlyniad i lawn weithredu pwerau trethu newydd Llywodraeth Cymru, gan gynnwys cyfraddau treth incwm Cymreig.

Trefniadau gweithredu

52. Er y bydd angen i'r ddwy lywodraeth benderfynu ar y trefniadau manwl ar gyfer llywodraethu a gweithredu, maent wedi dod i gytundeb lefel uchel mewn nifer o feysydd allweddol:

- **Llywodraethu** – bydd y cyflawni ar y cytundeb hwn yn parhau i gael ei arolygu gan Gyd-bwyllgor y Trysorlysoedd (Cymru), a bydd y rhan fwyaf o'r trefniadau cyllido newydd yn cael eu gweithredu yn ystod 2017 er mwyn dechrau yn 2018-19. Bydd (Swyddogion) Cyd-bwyllgor y Trysorlysoedd (Cymru) yn arolygu'r gwaith ar lefel swyddogol. Cytunir ar Femoranda Cyd-ddealltwriaeth rhwng y cyrff a fydd yn cyflawni'r dyletswyddau sydd wedi'u hamlinellu yn y cytundeb hwn neu sy'n ymwneud â gweithredu'r pwerau treth newydd, ac yna bydd yn cael ei gyhoeddi.
- **Adrodd i Senedd y DU a Chynulliad Cenedlaethol Cymru** – mae'r ddwy lywodraeth yn cydnabod bod atebolrwydd i Senedd y DU ac i Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn hanfodol, ac yn croesawu craffu manwl ar y cytundeb hwn. Parheir i adrodd ar gynnydd ar gyflawni a gweithredu'r trefniadau cyllido i Senedd y DU ac i Gynulliad Cenedlaethol Cymru drwy adroddiadau blynyddol ar weithredu Deddf Cymru 2014.
- **Rhannu data a gwybodaeth** – mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno ar amcan a rennir i sicrhau bod yr holl bartïon yn gallu cael y wybodaeth dechnegol, weithredol a pholisi sydd ei hangen (yn cynnwys data) i gyflawni eu dyletswyddau. Bydd y rhannu mor llawn ac agored â phosibl o dan y cyfyngiadau statudol, masnachol a chyfrinachedd. Yn benodol, bydd llywodraeth y DU yn darparu gwybodaeth ar y dechrau ynghylch treth incwm drwy'r Public Use Tape, ond bydd yn cydweithio â Llywodraeth Cymru (fel y mae'n gwneud â Llywodraeth yr Alban) i sicrhau ei bod yn gallu cael data a fydd yn ei helpu i ddatblygu polisi cadarn a llunio rhagolygon o ansawdd tebyg i'r rheini a lunnir gan y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol. Rhaid darparu data mewn da bryd ar gyfer llunio rhagolygon cyn cyhoeddi Cyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru. Bydd yn ofynnol hefyd i lywodraeth y DU gael gweld gwybodaeth am y trethi sydd wedi'u datganoli'n llwyr er mwyn ymgymryd â gweithgareddau cydymffurfio ehangach.
- **Cyfrifoldebau rhag-weld** – bydd y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol yn parhau i lunio'r holl ragolygon economaidd a chyllidol ar gyfer y DU gyfan i lywodraeth y DU (sy'n cynnwys refeniw o drethi sydd wedi'u datganoli i Gymru). Bydd Llywodraeth Cymru yn gallu penderfynu a fydd yn defnyddio rhagolygon y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol neu a fydd yn rhoi trefniadau annibynnol eraill ar waith ar gyfer llunio rhagolygon. Am gyfnod byr bydd Llywodraeth Cymru yn gallu llunio ei rhagolygon ei hun, wrth roi trefniadau ar waith ar gyfer llunio rhagolygon annibynnol. Byddai rhagolygon sydd wedi'u llunio gan Lywodraeth Cymru yn agored i graffu annibynnol. Bydd y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol hefyd yn llunio'r holl ragolygon o drethi perthnasol llywodraeth y DU sydd eu hangen i weithredu'r model Cymaradwy ar gyfer treth dir y dreth stamp, y dreth dirlenwi a phob un o'r bandiau treth incwm.
- **Adroddiadau ariannol** – gan adeiladu ar sail y trefniadau presennol ar gyfer adrodd, bydd Llywodraeth Cymru yn darparu gwybodaeth ariannol yn rheolaidd i lywodraeth y DU, y Swyddfa Ystadegau Gwladol a'r Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol yn amlinellu ei chynlluniau ar gyfer trethi, benthyca a gwariant. Bydd hyn yn cynnwys benthyca cyfalaf arfaethedig ar gyfer holl gyfnod yr Adolygiad o Wariant (wedi'i ddiweddarau cyn pob blwyddyn ariannol), yr arian y bwriedir ei dynnu i lawr o

Gronfa Cymru cyn pob blwyddyn ariannol, data misol am gyllido/gwariant o fewn y flwyddyn a rhagolygon trethi pum mlynedd.

- **Costau gweithredu a rhedeg** – fel y nodwyd yn y Datganiad o Bolisi Cyllido, bydd Llywodraeth Cymru yn cwrdd â'r holl gostau net o ddatganoli gan gynnwys gweithredu a rhedeg cyfraddau treth incwm Cymreig.
- **Adolygu cyfnodol** – mae'r ddwy lywodraeth wedi cytuno, er bod disgwyl i'r cytundeb weithredu heb ei ailnegodi'n rheolaidd, y dylai gael ei adolygu'n gyfnodol. Cynhelir yr adolygiad cyntaf cyn diwedd y cyfnod trosiannol ar gyfer cyllido'r grant bloc, a gall gynnwys mewnbwn gan gyrrff annibynnol. Gall y naill lywodraeth neu'r llall wneud cais am adolygiad, ond ni fwriedir y bydd y trefniadau hyn yn cael eu hadolygu yn amlach nag unwaith yn ystod tymor Cynulliad neu Seneddol.
- **Datrys anghydfodau** – mae'r broses datrys anghydfodau a amlinellir yma yn gymwys i'r holl anghydfodau sy'n ymwneud â chyflawni neu weithredu'r cytundeb hwn. Bydd yr anghydfodau hyn yn cael eu hystyried yn gyntaf gan swyddogion, ar lefel gweithio ar y dechrau ac wedyn gan (Swyddogion) Cyd-bwyllgor y Trysorlysoedd (Cymru). Os na fydd swyddogion yn gallu dod i gytundeb, yna bydd hyn yn cael ei ystyried gan Weinidogion yng Nghyd-bwyllgor y Trysorlysoedd (Cymru). Gellir gofyn am farn cyrff annibynnol ar unrhyw adeg yn ystod trafodaethau. Os bydd Gweinidogion yn methu â dod i gytundeb, bydd yr anghydfod yn pallu – ni fyddai canlyniad penodol i'r anghydfod felly ni fyddai trosglwyddiad cyllidol yn digwydd rhwng y llywodraethau. Os bydd y naill lywodraeth neu'r llall yn dymuno parhau â'r anghydfod, bydd prosesau a ddisgrifiwyd yn y Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth rhwng llywodraeth y DU a'r gweinyddiaethau datganoledig yn sail ar gyfer hynny.

53. Cwblheir yr holl drefniadau gweithredu sy'n weddill cyn gweithredu'r cytundeb.

Atodiad A – Methodoleg cyllido cymharol

Mae'r atodiad hwn yn rhoi crynodeb o'r fethodoleg a gytunwyd ar gyfer cyllido cymharol.

Ei phwrpas yw cymharu'r cyllido y pen yng ngrant bloc Llywodraeth Cymru â'r cyllido y pen cyfatebol gan lywodraeth y DU yn Lloegr (cyllido gan lywodraeth y DU ar gyfer Lloegr mewn meysydd sydd wedi'u datganoli i Gymru).

Defnyddir y fethodoleg hon ym mhob Adolygiad o Wariant i bennu pa bryd y bydd y cyllido y pen cymharol ym mloc grant Llywodraeth Cymru yn cyrraedd 115% o'r cyllido y pen cymaradwy gan lywodraeth y DU yn Lloegr, pan fydd y ffactor seiliedig ar anghenion o 115% yn cymryd lle'r ffactor trosiannol o 105%. Yn benodol, bydd y newid yn digwydd o'r flwyddyn gyntaf lle mae'r amcanestyniad o gyllid cymharol Llywodraeth Cymru yn 115.0% i'r 0.1% agosaf (yn is na 115.05%). Gellir gofyn am fewnbwn gan gyrrff annibynnol i ategu'r broses hon.

Mae'r fethodoleg a gytunwyd yn cynnwys pedwar cam:

- 1) **Mae cyllid Llywodraeth Cymru** yn cael ei seilio ar gyfanswm DEL cyn gwneud unrhyw addasiadau ar gyfer datganoli trethi.
- 2) **Cyfrifir cyllid cyfatebol llywodraeth y DU ar gyfer Lloegr** drwy luosi cyfanswm DEL pob adran â'r ffactor cymharedd yn Fformiwla Barnett¹¹ (lle mae'r ffactor cymharedd yn adlewyrchu'r gyfran o wariant pob adran mewn meysydd sydd wedi'u datganoli i Gymru).
- 3) **Gwneir addasiad i'r ddau uchod** i ddelio â'r ffordd unigryw o drin ardrethi annomestig (sydd wedi'i hegluro isod).
- 4) **Defnyddir prif amcanestyniadau poblogaeth y Swyddfa Ystadegau Gwladol** i gyfrifo'r cyllido y pen.

Mae angen gwneud addasiad mewn perthynas ag ardrethi annomestig er mwyn cymharu cyllid cymharol Llywodraeth Cymru â'r amrediad sydd wedi'i argymhell gan Gomisiwn Holtham, a oedd wedi ystyried y sefyllfa cyn datganoli trethi. Er ein bod yn gallu defnyddio cyfanswm DEL Llywodraeth Cymru cyn addasiadau i'r grant bloc i ddelio â treth dir y dreth stamp, y dreth dirlenwi a chyfraddau treth incwm Cymreig, mae angen defnyddio dull gwahanol i ddelio â datganoli ardrethi annomestig gan fod hyn yn cael ei drin mewn ffordd unigryw yn y grant bloc seiliedig ar Fformiwla Barnett.

Yr ateb a gytunwyd yw adio ardrethi annomestig at y cyfansymiau cyllid a gyfrifir yng nghamau un a dau uchod. Er mwyn dileu'r effeithiau o wahaniaethau o ran polisi, rhagdybir y bydd y refeniw o Ardrethi Annomestig yng Nghymru wedi tyfu ar yr un gyfradd y pen ag yn Lloegr yn absenoldeb datganoli. H.y. yn ogystal â defnyddio refeniw ardrethi annomestig Lloegr, defnyddir y twf yn y refeniw hwn i gyfrifo'r rhifau priodol ar gyfer ardrethi annomestig Cymru.

¹¹ Y ffactorau cymharedd a ddefnyddir yw'r rheini yn y Datganiad o Bolisi Cyllido diweddaraf oni bai fod newidiadau o ran peirianwaith llywodraeth neu newidiadau eraill sydd heb eu cynnwys yn y ffactorau hynny. Bydd angen cael cytundeb gan y ddwy lywodraeth i ddiwygiadau i ffactorau cymharedd ar gyfer mesur cyllido cymharol.

Atodiad B – Manylion ychwanegol am weithredu'r addasiadau i'r grant bloc ar gyfer trethi

Mae'r atodiad hwn yn egluro ar gyfer pob treth:

- Sut y bydd yr addasiadau cychwynnol i linell sylfaen y grant bloc yn cael eu cyfrifo
- Pa bryd y bydd rhagolygon o drethi cyfatebol llywodraeth y DU yn cael eu gwneud cyn dechrau pob blwyddyn ariannol ac a fyddant yn cael eu diweddarau o fewn y flwyddyn
- Pa bryd y bydd y rhagolygon hyn yn cael eu cysoni â'r alldro

Treth dir y dreth stamp

- **Addasu'r llinell sylfaen** – Defnyddir rhagolygon y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol yn hydref 2017 o dderbyniadau yng Nghymru yn 2017-18 i gyfrifo llinell sylfaen dros dro ar gyfer yr addasiad. Bydd hon yn cael ei diweddarau gan ddefnyddio derbyniadau gwirioneddol yng Nghymru yn 2017-18 yng nghyhoeddiad swyddogol Cyllid a Thollau EM ar ystadegau trethi stamp¹². Defnyddir y model Cymaradwy i bennu didyniadau ar gyfer 2018-19 ac wedyn.
- **Rhagolygon** – Bydd y model Cymaradwy yn defnyddio rhagolygon o dreth dir treth stamp llywodraeth y DU hyd at yr hydref cyn dechrau pob blwyddyn ariannol benodol. Bydd diweddariad pellach o fewn y flwyddyn sy'n defnyddio rhagolygon yr hydref er mwyn sicrhau bod Llywodraeth Cymru yn cael ei chysgodi rhag effeithiau economaidd ledled y DU¹³.
- **Cysoni** – Bydd y rhagolygon yn cael eu cysoni â'r alldro pan fydd y data hyn ar gael tua chwe mis ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Bydd y canlyniad o'r cysoni hwn yn cael ei gymhwyso at gyllid Llywodraeth Cymru ar gyfer y flwyddyn ariannol ddilynol.

Y dreth dirlenwi

- **Addasu'r llinell sylfaen** – Defnyddir rhagolygon y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol yn hydref 2017 o dderbyniadau yng Nghymru yn 2017-18 i gyfrifo llinell sylfaen dros dro ar gyfer yr addasiad. Bydd hon yn cael ei diweddarau gan ddefnyddio amcangyfrif o'r derbyniadau alldro yng Nghymru ar sail ystadegau swyddogol. Defnyddir y model Cymaradwy i bennu didyniadau ar gyfer 2018-19 ac wedyn.
- **Rhagolygon** – Bydd y model Cymaradwy yn defnyddio rhagolygon o dreth dirlenwi llywodraeth y DU hyd at yr hydref cyn dechrau pob blwyddyn ariannol benodol. Bydd diweddariad pellach o fewn y flwyddyn sy'n defnyddio rhagolygon yr hydref er mwyn sicrhau bod Llywodraeth Cymru yn cael ei chysgodi rhag effeithiau economaidd ledled y DU¹³.
- **Cysoni** – Bydd y rhagolygon yn cael eu cysoni â'r alldro pan fydd y data hyn ar gael tua 6 mis ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Bydd y canlyniad o'r cysoni hwn yn cael ei gymhwyso at gyllid Llywodraeth Cymru ar gyfer y flwyddyn ariannol ddilynol.

Cyfraddau treth incwm Cymreig

¹² <https://www.gov.uk/government/collections/stamp-duties-statistics>

¹³ Os ceir newidiadau ym mholisi treth llywodraeth y DU o fewn y flwyddyn, bydd Llywodraeth Cymru yn cael dewis gohirio effaith yr addasiad i'r grant bloc tan y cysoni terfynol pan fydd y data alldro ar gael.

- **Addasu'r llinell sylfaen** – Os bydd Llywodraeth Cymru yn gosod pob un o'r cyfraddau Cymreig ar 10% yn 2019-20 (y dyddiad cyflwyno cynharaf posibl, yn amodol ar y droi Bil Cymru'n ddeddf a Llywodraeth Cymru yn amlinellu ei bwriad i gyflwyno cyfraddau treth incwm Cymreig i Gynulliad Cenedlaethol Cymru) yna bydd yr addasiad i'r llinell sylfaen yn cyfateb i'r derbyniadau a gaiff eu casglu yn y flwyddyn honno. Os bydd Llywodraeth Cymru yn gosod cyfraddau gwahanol, yna bydd yr addasiad i'r llinell sylfaen yn cyfateb i amcangyfrif o'r hyn a fyddai wedi cael ei godi ar 10%. Yn y naill senario neu'r llall, defnyddir rhagolygon y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol dros dro a bydd yn cael ei diweddaru pan fydd data am y derbyniadau gwirioneddol ar gael yn haf 2021. Defnyddir o model Cymaradwy wedyn i bennu didyniadau pellach ar gyfer 2020-21 ac wedyn.
- **Rhagolygon** – Bydd y model Cymaradwy yn defnyddio rhagolygon o dreth incwm llywodraeth y DU hyd at yr hydref cyn dechrau pob blwyddyn ariannol benodol. Bydd llywodraeth y DU hefyd yn trosglwyddo refeniw treth incwm Llywodraeth Cymru ar sail rhagolygon annibynnol Cymreig, neu ar sail rhagolygon yr hydref y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol nes bydd trefniadau ar waith ar gyfer llunio rhagolygon annibynnol Cymreig. Gan na fydd Llywodraeth Cymru felly yn dal unrhyw risg o fewn y flwyddyn, ni fydd diweddariad o fewn y flwyddyn.
- **Cysoni** – Bydd y rhagolygon yn cael eu cysoni â'r alldro pan fydd y data hyn ar gael tua 15 mis ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Bydd y canlyniad o'r cysoni hwn yn cael ei gymhwyso at gyllid Llywodraeth Cymru ar gyfer y flwyddyn ariannol ddilynol.

Eitem 5.4

HOUSE OF LORDS

Constitution Committee inquiry: The Legislative Process

Draft Call for Evidence on the delegation of powers

The Constitution Committee is conducting a large-scale inquiry into the legislative process. This follows its major 2004 report on *Parliament and the Legislative Process*.¹ The Committee is interested in how bills are prepared by Government and scrutinised in Parliament; whether and how outside organisations and the public are involved in the process; and how the legislative process is, or could be, affected by new technology and by the UK's withdrawal from the EU.

The inquiry began in October 2016 and will continue over the next year. It will be taken in four parts, each addressing a stage or significant factor in the legislative process. These are:

1. Preparing legislation for introduction in Parliament;
2. The passage of legislation through Parliament;
3. The delegation of powers; and,
4. The period after Royal Assent.

The Committee took evidence on stage 1, 'Preparing legislation for introduction to Parliament', between October and December 2016. The Committee has not yet issued a Call for Evidence in relation to stage 2: 'The passage of legislation through Parliament'—it will return to this topic in the 2017-18 Session of Parliament.

Stage 3: The delegation of powers

The Committee is now seeking evidence in relation to stage 3 of its inquiry: 'The delegation of powers', before the expected introduction of the Government's 'Great Repeal Bill' in the next session of Parliament. Delegated powers are frequently included in the Bills presented to Parliament by the Government. These powers allow Ministers (and occasionally other public bodies) to use 'secondary legislation' (usually in the form of statutory instruments) to do things which would otherwise need another Bill. The Committee is focusing on the inclusion of delegated powers in primary legislation, although it will consider secondary legislation and the manner in which it is scrutinised as necessary to inform its consideration of the delegation of powers in primary legislation.

¹ Constitution Committee – Parliament and the Legislative Process:
<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldselect/ldconst/173/17302.htm>

The Committee would welcome written submissions on any aspect of this topic, and particularly on the issues and questions set out below. We welcome contributions from all interested individuals and organisations.

Written evidence should be submitted online via the committee's website, <http://www.parliament.uk/legislative-process-written-submission-form>. The deadline for submissions is 5pm on Wednesday 18 January 2017.

Questions

Consistency of approach

1. For what purposes is it appropriate to delegate powers to make law to Government? Is there a clear boundary between subject-matters which are appropriate for primary legislation on the one hand, and for secondary legislation on the other?
2. Does the Government have a consistent approach to the delegation of powers and, if so, on what basis has that approach been adopted? Has the outcome of this approach been satisfactory?
3. How effective is parliamentary scrutiny of provisions in primary legislation that delegate power to the Government?
4. Are there circumstances in which 'skeleton' Bills and clauses are appropriate? Are 'skeleton' Bills and clauses becoming more frequent, and if so, why?
5. How far are matters previously dealt with in secondary legislation moving into guidance, codes of practice and directions; and what are the implications of any such movement for Parliamentary scrutiny?

Scrutiny of secondary legislation

6. The extent to which it is appropriate for Parliament to devolve power to the Government inevitably depends on the appropriateness of Parliament's future scrutiny of the exercise of those powers. To what extent are current procedures for scrutinising secondary legislation effective?
7. Is there a case for making secondary legislation amendable in certain circumstances (and if so, in which circumstances), or for greater use of an enhanced scrutiny process that allows Parliament to scrutinise draft instruments before a final version is introduced for approval (such as the existing super-affirmative procedure)? What problems arise from the 'take it or leave it' process currently used for agreeing secondary legislation?
8. Is there a case for allowing either or both Houses of Parliament additional powers to delay or reject secondary legislation?

Henry VIII powers

9. Bills often include 'Henry VIII powers', which allow the Government to amend or repeal primary legislation by secondary legislation. For what reasons might such powers be appropriate, and with what level of scrutiny? Are there any subject-matters or purposes for which Henry VIII powers should never be used? Should Henry VIII powers ever be exercisable by a person who is not a Minister?

Information provision

10. Do the Explanatory Notes that accompany a Bill contain sufficient information about what the proposed secondary legislation will do?
11. How far is the intended content of secondary legislation made clear when the Bill is going through Parliament? Should draft secondary legislation be routinely made available when Bills are scrutinised by Parliament? Are there any examples of secondary legislation that brought forward provisions which were unexpected in the light of information provided by Government when the primary legislation was being enacted?

Brexit

12. To what extent, in Brexit-related primary legislation, might the use of secondary legislation be necessary or justified to convert the 'acquis' (the body of existing EU law) into British law?
13. Do you envisage that any changes will be required to procedures related to the delegation of powers or secondary legislation, to cope with the legislation likely to be required as a result of Brexit?

ANNEX: GUIDANCE FOR SUBMISSIONS

Written evidence must be submitted online via the committee's inquiry page <http://www.parliament.uk/legislative-process-written-submission-form>. Please do not submit PDFs (if you do not have access to Microsoft Word you may submit in another editable electronic form). If you cannot submit evidence online, please contact the committee staff.

The deadline for written evidence is 5pm on Wednesday 18 January 2017.

Concise submissions are preferred. A submission longer than six pages should include a one-page summary. Paragraphs should be numbered. Submissions should be dated, with a note of the author's name, and of whether the author is making the submission on an individual or a corporate basis. All submissions submitted online will be acknowledged automatically.

Personal contact details supplied to the committee will be removed from submissions before publication but will be retained by the committee staff for specific purposes relating to the committee's work, such as seeking additional information.

Submissions become the property of the committee which will decide whether to accept them as evidence. Evidence may be published by the committee at any stage. It will appear on the committee's website and be deposited in the Parliamentary Archives. Once you have received acknowledgement that your submission has been accepted as evidence you may publicise or publish it yourself, but in doing so you must indicate that it was prepared for the committee. If you publish your evidence separately you should be aware that you will be legally responsible for its content.

You should not comment on individual cases currently before a court of law, or matters in respect of which court proceedings are imminent. If you anticipate such issues arising, you should discuss with the clerk of the committee how this might affect your submission.

Certain individuals and organisations may be invited to appear in person before the committee to give oral evidence. Oral evidence is usually given in public at Westminster and broadcast in audio and online. Persons invited to give oral evidence will be notified separately of the procedure to be followed and the topics likely to be discussed.

Substantive communications to the committee about the inquiry should be addressed through the clerk or the chairman of the committee, whether or not they are intended to constitute formal evidence to the committee.

This is a public call for evidence. Please bring it to the attention of other groups and individuals who may not have received a copy directly.

You may follow the progress of the inquiry at <http://www.parliament.uk/legislative-process-inquiry>.

To contact the staff of the committee, please email constitution@parliament.uk.